

“Twee hout voor een graan”

Onderzoek naar de archeologie van Melderslo

Rinie van der Heijden

0308803

Universiteit Leiden

= Inhoud =

VOORWOORD	p. 5
1. INLEIDING	p. 6
1A. HET ONDERZOEKSGEBIED	
1B. OPZET ONDERZOEK	
1C. DE GESCHIEDENIS VAN DE ARCHEOLOGIE BINNEN MELDERSLO	
2. GEOLOGIE EN GEOMORFOLOGIE	p. 10
2A. MELDERS VELD EN EIKELENBOSSCHER VELD	
2B. KONIJNSWARANDA EN SLOOIERBROEK	
2C. MELDERSLOSCHER WEIDEN, OOSTER- EN WESTERHEIDE	
3. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING	p. 14
3A. BEWONINGSGESCHIEDENIS TUSSEN PEEL EN MAAS	
3B. POSTDEPOSITIONELE PROCESSEN	
3C. VERWACHTING	
4. BUREAUONDERZOEK	p. 20
4A. IN HET ARCHIEF VAN MELDERSLO	
4B. ARCHIS EN ONDERZOEKSRAPPORTEN	
4C. OUDE KAARTEN	
4D. VELDVAKKEN	
5. INVENTARISATIE	p. 23
5A. HUISBEZOeken	
5B. DOCUMENTATIE	
6. RESULTATEN EN INTERPRETATIE	p. 25
6A. TOELICHTING DATABASE	
6B. ALGEMENE CONCLUSIES	
6C. STEENTIJD	p. 26
6C.1 Bijlen	
6C.2 Pijlpuntjes	
6C.3 Klinsen	
6C.4 Overig vuursteen	
6C.5 Natuursteen	
6C.6 Keramiek	

6D. METAALTIJDEN	p. 32
6D.1 Grafheuvels en urnen	
6D.2 Glas	
6D.3 Offerplaatsen?	
6D.4 Bewoning	
6E. PREHISTORIE IN DE DATABASE	p. 38
6F. ROMEINSE TIJD	p. 39
6F.1 De Romeinse weg	
6F.2 Keramiek	
6F.3 Munten	
6F.4 Overig	
6G. MIDDELEEUWEN	p. 41
6G.1 Kasteel ter Horst	
6G.2 Vondstcomplex Op de Weij	
6G.3 Overig	
6H. NIEUWE TIJD	p. 46
6H.1 Opmerkelijke vondsten	
6H.2 Begraven 'schatten'	
6I. ARCHEOLOGIE VAN DE TWEDE WERELDOORLOG	p. 49
6J. RECENTE EN OVERIGE VONDSTEN	p. 49
7. RELEVANTIE HUISBEZOeken	p. 51
7A. Het belang voor het onderzoek	
7B. Interesse vanuit de lokale bevolking	
7C. Relevantie	
8. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	p. 54
8A. Overzicht bewoning in gebied aan de hand van de onderzoeksresultaten	
8B. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	
NA- EN DANKWOORD.	p. 60
LITERATUURLIJST	p. 61
LIJST VAN AFBEELDINGEN	p. 63

BIJLAGEN

vanaf p. 64

- A. Tijdbalk
- B. Vragenlijst en begeleidende brief
- C. Grafiekenblad 1
- D. Grafiekenblad 2
- E. Register van Meldingsnummers en verwijzingen voor vervolgonderzoek*

KAARTENBIJLAGEN

Module 2

- 1. Topografische kaart Melderslo, met straatnamen
- 2. Begrenzing onderzoeksgebied en subgebieden
- 3. Bodemkaart
- 4. Boorpunten en onderzoeken
- 5. Pruisische Tranchot kaart, 1820
- 6. Nederlands Militaire kaart, 1842
- 7. Nederlands Militaire kaart, 1890
- 8. Deelnemende straten
- 9. "Aard van de waarneming"
- 10. Steentijd en oude waterligging
- 11. Metaaltijden
- 12. "Prehistorisch"
- 13. Romeinse tijd
- 14. Middeleeuwen
- 15. Nieuwe Tijd, Tweede Wereldoorlog en recent.
- 16. Bombardementen

CD-ROM BIJLAGE

Module 3

*"Database_Melderslo.mdb"**"Speurtocht naar de urnen.doc"*

= VOORWOORD =

En daar sta je dan. In een Limburgs dorpje. Kneuterigheid; asperges en champignons; vlaaien in alle soorten en maten; en een onbegrijpelijk taaltje waar ze allemaal aan vasthouden.

Een oud dorpje, met een verleden dat door alle straten nog wordt uitgestraald. Een dorp waar sinds de 15^e eeuw iedere boerderij z'n eigen erf had, z'n eigen schuren en volledig zelfvoorzienend was. Families die generatie na generatie op dezelfde locatie bleven wonen, maar toch voor de gezelligheid steeds de burens bleven opzoeken.

Vandaag de dag zien we hier nog steeds veel van terug. Misschien heeft men een poedeltje op de bank in plaats van wat schapen in het weiland. Op de plek van de waterput zien we steeds vaker een luxe zwembad in de achtertuin. En in plaats van een potje dobbelen zal er vaker Kolonisten van Catan worden gespeeld. Toch is de warme gezelligheid nooit uit dit dorpje verdwenen. We zien nog steeds de landschapsmotiefjes terugkeren op het behang en de keukentegels. Als je even de tuin instapt, zijn klompen nog steeds het makkelijkst. En de koekjestrommel staat voor gasten meteen vooraan op tafel. En al staan er dan nu Poolse arbeiders in de aspergevelden, het 'achterom lopen bij de burens omdat daar de deur altijd open staat' is niemand verleerd.

Een dorp met 1969 inwoners. Een dorp met één bushalte sinds december 2006. Een dorp waarbij het kraanvogels- en paddestoelenmotief in alle voortuinen terug te vinden is. Een plaats waar de uitvindingen van brievenbus en deurbel nog niet volledig zijn doorgevoerd. Kortom een geweldig dorp om een zomer te gast te zijn en eens volledig uit te pluizen wie de voorouders van deze dorpsbewoners waren en waar zij in hun tijd het landschap voor hebben gebruikt.

Welkom in Melderslo.

Rinie.

= 1. INLEIDING =

Dit is het verslag van het onderzoek naar de archeologische resten op het grondgebied van het dorp Melderslo in Limburg. Een onderzoek in deze regio was gewenst door de plaatselijke geschiedenisstichting (Stichting Geschiedenis Melderslo¹, kortweg SGM). Zelf hadden ze wat ongedetailleerde meldingen en verder veel vragen over de bewoning in de vroegere periodes.

De verhalen die er waren gingen voornamelijk over de ouderdom van enkele boerderijen aan de oude ontginningsvelden. Enkele hiervan staan nog overeind, maar zullen vermoedelijk ook in de komende 20 jaar verdwijnen of drastisch veranderen. In verband met deze oude bewoning aan de velden, worden ook vier stenen vuistbijlen genoemd. Onterecht, omdat in de eerste plaats deze bijlen veel ouder zijn dan de boerderijen van maximaal enkele eeuwen oud, en op de tweede plaats omdat het in alle bekende gevallen gaat om geslepen bijlen in plaats van vuistbijlen. Naast de boerderijen krijgt natuurlijk ook het kasteel² uit begin 14^e eeuw een aantal vermeldingen als het gaat om de plaatselijke geschiedenis. Ook wordt gesproken van de 'Romeinse Baan' die vlak langs Melderslo zou lopen, en van vele gevonden vuurstenen objecten, gevonden direct achter deze Romeinse weg. Kortom: een hoop foutieve informatie en daarnaast vrijwel alleen vraagtekens.

In hun eigen archieven reikt de informatie vaak niet verder terug dan 1900. Om de informatie te vermeerderen en de mysterieuze meldingen aan te vullen met wetenschappelijke feiten, is besloten over te gaan op een algehele inventarisatie van de archeologie in Melderslo. Naar aanleiding van hun vraag en dus in opdracht van SGM ben ik aan de slag gegaan met dit project, in de veronderstelling dat er minstens een aantal vondsten bij de mensen thuis zal liggen.

1A. HET ONDERZOEKSGEBIED

Melderslo is een dorp in de gemeente Horst aan de Maas, in Noord-Limburg. Topografisch wordt het ingesloten door Venray in het noorden en Venlo in het zuiden, de Peel in het westen en de Maas in het oosten. Een recente kaart van Melderslo met straatnamen is in de kaartenbijlage toegevoegd (kaart 1). Verwijzingen en benamingen verderop in dit verslag kunnen op deze manier opgezocht worden.

Het onderzoeksgebied omvat bijna 2700 hectare en bevat daarmee in ieder geval het hele dorp Melderslo. De keuze voor de grenzen van het onderzoeksgebied, die staan aangegeven op kaart 2, is tot stand gekomen door te kijken naar de dorpsgrenzen van Melderslo en de huidige

Afbeelding 1. Ligging van Melderslo in Nederland

¹ <http://www.geschiedenismelderslo.nl>

² Schatorjé 1996.

aanwezigheid van wegen en andere landschappelijke kenmerken. In het westen wordt het gebied begrensd door de rijksweg A73, aangelegd in 1991. Dit is een pragmatische keuze, omdat deze weg er pas zo kort ligt en juist grotendeels de ligging van de Groote Molenbeek overlapt. Deze beek is in vroegere periode zeer waarschijnlijk de wateraanvoer voor Melderslo geweest; vergelijking met de overzijde zou dus juist interessante informatie op kunnen leveren. Toch wordt de autoweg als grens aangehouden, omdat direct aan de andere zijde de kernbebouwing van Horst is gelegen.

In het noorden wordt het onderzoeksgebied begrensd door de Tienrayse weg, van Horst naar Tienray. In het oosten wordt het gebied afgebakend door de huidige Meerlose Baan, soms aangeduid als Nieuwe Baan. De zandweg zelf valt wel binnen het onderzoeksgebied, omdat hier mogelijk de oude Romeinse weg heeft gelopen³. In het zuiden wordt vervolgens een denkbeeldige lijn getrokken tussen de oost- en westbegrenzing, zodat het volledige Meldersveld (met Denenweg en een deel van de Losbaan) nog binnen het gebied valt.

Het onderzoeksgebied is vervolgens opgedeeld in onderzoeksregio's. Op kaart 2 staan de regio's en bijbehorende subregio's weergegeven. Bij de hoofdregio's gaat het om twee oude ontginningsvelden: Melders Veld (groen) en Eikelenbosscher Veld (oranje). De ontginningsvelden van Lompert en Locht zijn voor dit onderzoek bij de benaming 'Melders Veld' getrokken. Daarnaast worden de langer bewoonde Konijnswaranda (geel) en het Kasteelterrein (bruin) onderscheiden. Verder liggen er vele heidegebieden binnen het onderzoeksgebied die voor het gemak de gebruiksnamen 'Oosterheide' (paars) en 'Westerheide' (roze) hebben meegekregen. De 'Oosterheide' omvat het Witvelder Heitje, de Hooge Heide, de Houthuizer Heide en het Hanenberger Heike (samen de oude Lottumse Heide), De Leeg Hei (de oude Broekhuizer Heide), de oude Eikelenbosscher Heide en een deel van de Swolgener Heide. De 'Westerheide' bestaat uit de Eendenkooi, Lummeriksbroek, Aan den Meerlosche Dijk en een deel Tienrayse Heide.

1B. OPZET ONDERZOEK

Om te beginnen heb ik de geologie en geomorfologie van het gebied beter bekeken en vele kaarten naast elkaar gelegd om een eerste indruk te krijgen van het landschap in de regio tussen Peel en Maas. Dit is verder uitgewerkt in hoofdstuk 2. Met deze kennis van het landschap en de archeologische feiten uit de omgeving kon een verwachting worden opgesteld voor mogelijke vondsten binnen het onderzoeksgebied. Deze verwachting is te lezen in hoofdstuk 3.

Vervolgens ben ik gaan kijken naar de aanwijzingen en vele kleine notities die SGM zelf had uitgezocht met betrekking tot archeologie binnen hun dorp. Om de bekende feiten compleet te krijgen heb ik een bureauonderzoek uitgevoerd (hoofdstuk 4) met behulp van verschillende bestanden en oude landkaarten. Toch konden de vele geruchten nog niet als echte vondsten worden gewaarmerkt. De vondsten die in de afgelopen eeuw gedaan zijn, zullen in enkele gevallen nog bij de vindsters thuis liggen en nooit zijn gedocumenteerd. Om ook deze archeologische waarnemingen mee te nemen in

³ Claassens 1994, p. 11.

het onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis, heb ik tenslotte een inventarisatieonderzoek uitgevoerd door middel van huisbezoeken. De uitwerking hiervan is te lezen in hoofdstuk 5. De resultaten van beide deelonderzoeken zijn samengebracht in een grote database, die als accesbestand op cd-rom is toegevoegd. In hoofdstuk 6 zullen de belangrijkste meldingen en de interpretatie van het vondstmateriaal per periode uiteen worden gezet. In het hele verslag zullen echter al verwijzingen naar de database voorkomen, genoemd bij het meldingsnummer. Het is dan ook aan te raden de accesdatabase te raadplegen tijdens het lezen van dit verslag.

Om de relevantie van een inventarisatieonderzoek middels bevraging van de lokale bewoners na te gaan, heb ik de waarde van beide deelonderzoeken naast elkaar gelegd. Ook mijn eigen bevindingen wat betreft bereidwilligheid en kennis van de inwoners staan vermeld in hoofdstuk 7. In hoofdstuk 8 zal ik, na een samenvatting, enkele aanbevelingen doen voor toekomstig bodemgebruik en onderzoek.

1C. DE GESCHIEDENIS VAN DE ARCHEOLOGIE BINNEN MELDERSLO

Ondanks dat dit onderzoek wellicht doet vermoeden dat het slecht gesteld staat met de archeologie in Melderslo, is het zeker niet het geval dat er in het verleden nooit onderzoek is gedaan. De archeologie van Melderslo loopt ongeveer even ver terug als de interesse voor de nationale oudheden in het gehele land⁴. Het is niet verwonderlijk dat aan het einde van de 19^e eeuw de eerste meldingen worden gemaakt.

In 1897 worden er enkele heuvels (melding 1) opgemerkt⁵ direct achter de Meerlose Baan, op de overgang van een dennenbos naar een heideveld. De heuvels bestaan (deels) uit opgeworpen beenderen en houtskool. Er zijn in 1881 opgravingen verricht en 3 Germaanse urnen gevonden. In 1941, toen er onderzoek gedaan werd door Habets, lagen deze heuvels nog steeds aan de rand van het bos, maar waren er twee vergraven in het toen aanwezige bouwland. De derde heuvel is in dat jaar alsnog onderzocht. Van deze beide onderzoeken zijn geen verslagen bekend.

Verder stamt één van de belangrijkste meldingen van de archeologie van Melderslo uit 1930, waarbij wordt vermeld⁶ dat er meerdere stenen bijlen (melding 2) zijn gevonden. Maar of deze vondsten daadwerkelijk van het Melders Veld afkomstig zijn is geenszins bewezen. Sterkere bewijzen richten zich op het zuidelijker gelegen Tegelen⁷. Wat wel bekend is dat het vondsten zijn uit de voormalige collectie Everts, die later is opgenomen in de collectie van Bisdom van Roermond. Voor de Tweede Wereldoorlog is er nog één losse vondst gedaan door een lokale bewoner: Hendrikus Vullings ontdekte een stenen mes rond 1920 (melding 57)⁸.

In de oorlog liep de interesse voor archeologie gewoon door. Zo is nogmaals melding gemaakt van een grafheuvelveld (melding 3) door Deseriere⁹. Ook hier gaat het om 3 heuvels, die zouden zijn gelegen op kortere afstand van het Eikelenbosserveld dan de eerdere heuvels. Nog eens 3

⁴ Louwe Kooijmans 2005, p. 33.

⁵ Archis II, meldingsnummer 28318.

⁶ Archis II, meldingsnummer 16016.

⁷ Archis II, meldingsnummer 16016.

⁸ Archis II, meldingsnummer 6597.

⁹ Archis II, meldingsnummer 28331.

heuvels (melding 4)¹⁰ zouden zuidelijker liggen, op het Hanerberger Heitje nabij het Schuitwater, waaruit minstens 1 bronstijdurn is opgegraven. Ook zouden er een stenen bijl, crematieresten, en een zeer grote kei bij zijn aangetroffen. Romeins aardewerk (27295) en munten (27296) worden ook in de eerste oorlogsjaren al aangetroffen, waarvan enkele in 1976 zijn gedetermineerd¹¹. Toch blijft de exacte vindplaats onduidelijk. Halverwege de oorlog wordt een vierde urnenveld waargenomen in de bossen van de Konijnswaranda (melding 13)¹² met minstens twee heuvels en een Germaanse urn waar naast beenderen ook een stuk brons in zou hebben gezeten.

In de jaren '50 tot '80 zijn wat losse meldingen¹³ over vuurstenen artefacten of aardewerken scherven gedaan, waaronder wederom enkele complete vuurstenen bijlen. Het gaat hier om veelal waarnemingen door lokale bewoners. Een uitzondering vormt het vondstcomplex¹⁴ noordelijk aan de Meerlose baan, waarbij de losse vondsten zijn aangetroffen in een laag direct boven een keienbed van 2 bij 2 meter. In 1967 is bovendien een deel van het kasteel van Horst opgegraven¹⁵.

Bij de officiële onderzoeken, die vanaf 1991 tot 2007 plaatsvonden, zijn nergens noemenswaardige vondsten gedaan; enkel op het zuidelijke industrieterrein zijn mesolitische artefacten aangetroffen. Alle onderzoeken waren commerciële vooronderzoeken, zoals het zetten van boringen of het openleggen van een proefsleuf, in 73% van de gevallen uitgevoerd door Stichting Regionaal Archeologisch Archiverings Project (RAAP). Van acht van de elf onderzoeken zijn rapporten bekend, die zijn opgesteld volgens landelijk protocol.

De verschuiving van interesse voor grafvelden, via enkele losse maar opmerkelijke vondsten, naar enkel nog officieel geplande onderzoeken is goed waar te nemen. Vooral de minimale detaillering van de losse vondsten zorgt voor een lacune in het data-bestand.

¹⁰ Archis II, meldingsnummer 28983.

¹¹ Archis II, meldingsnummers 27295 en 27296.

¹² Archis II, meldingsnummer 28928.

¹³ Archis II

¹⁴ Archis II, meldingsnummer 28335.

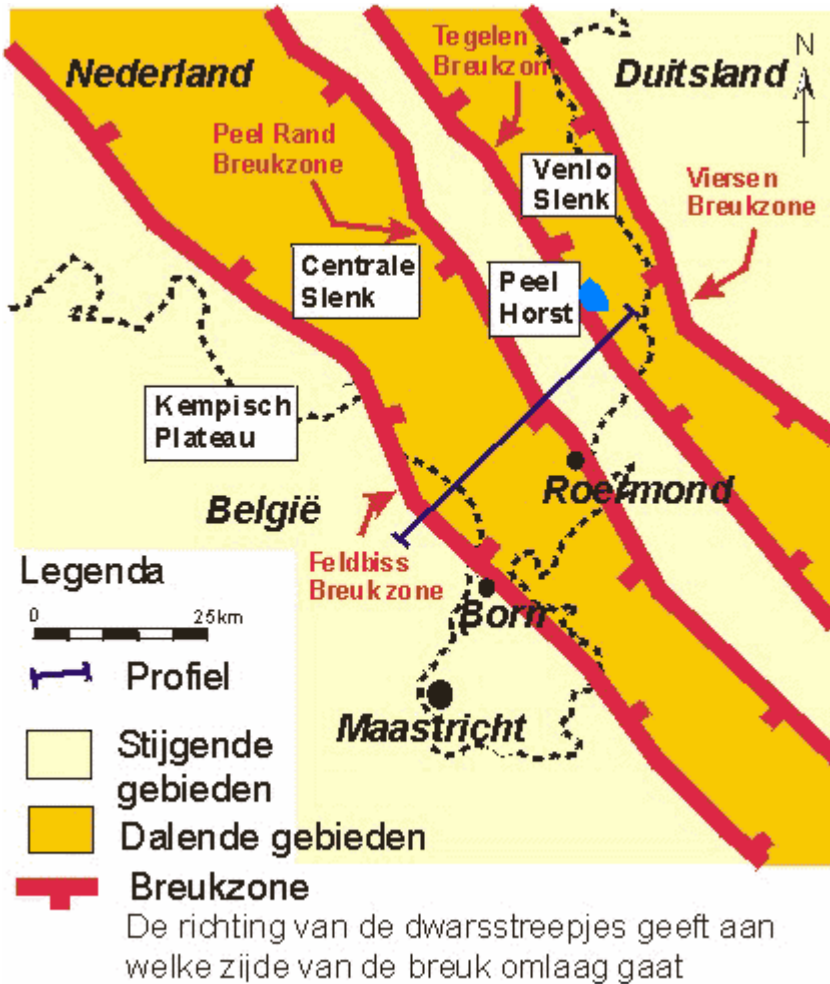
¹⁵ Archis II, meldingsnummer 52489.

= 2. GEOLOGIE EN GEOMORFOLOGIE =

Het Melderse landschap bestaat uit dekzandruggen en dekzandvlaktes. De dekzandruggen zijn ontstaan door zandverstuivingen in het laatste deel van de droge periode van het Weichselien, de laatste ijstijd van 100.000 tot 10.000 jaar geleden. Het pakket, tegenwoordig de Formatie van Boxtel genoemd, is op sommige plaatsen enkele meters dik en bestaat uit fijn leemig zand. De jongere

dekzanden zijn leemarm.

De dekzanden zijn gevormd in een slenk, een tektonische vallei, de zogenaamde "Venlo Slenk" te zien op afbeelding 2¹⁶. Door het uitrekken van de aardkorst is hier een breuklijn ontstaan, de Tegelen breukzone, die nagenoeg evenwijdig loopt met de huidige A73. Het onderzoeksgebied ligt daardoor ongeveer 15 meter lager, dan de westelijke PeelHorst. De laatste verschuiving op deze breuklijn vond plaats aan het einde van het Saaliën, 200.000 jaar geleden. In de slenk is een kwelzone ontstaan, waarbij het grondwater zich relatief dicht onder het maaiveld bevindt. Hierdoor ontstaan er

Afbeelding 2: Horsten en slenken in Limburg. Het onderzoeksgebied is in het blauw weergegeven.

veel meren, of het water wordt afgevoerd door vele kleine beekjes.

Ten oosten van Melderslo stroomt de Maas. Door de meanderende stroming ligt er een oude rivierarm tot dicht bij de huidige grens van Melderslo, het Schuitwater. Toch ligt de rivier nog op een te grote afstand om invloed te hebben op de vorming van het Melderse landschap.

In het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden) nam de temperatuur iets toe en groeide er meer vegetatie. Er heeft weinig erosie en sedimentatie plaatsgevonden, waardoor het reliëf nauwelijks is veranderd. Wel kwamen er wat natte depressies bij, maar veen werd nauwelijks gevormd. Pas in de hoger liggende Peel, een stuk naar het westen, kwam veenvorming voor.

¹⁶ Vrije Universiteit, Faculteit der Aard- en Levenswetenschappen, Amsterdam

We kunnen grofweg onderscheid maken tussen zogenaamde cultuurgronden en woeste gronden. Beide 'grondsoorten' zijn te herleiden naar bodemsoort en grondwatertrap, waarvan voor de eerste kaart 3 is toegevoegd in de kaartenbijlage. De boerderijen en latere nederzettingen lagen vaak op de overgang van de cultuurgronden naar de woeste gronden, zodat alle benodigde landschappen binnen handbereik lagen.

De **cultuurgronden** zijn de oude akkerlanden, die vaak gelegen zijn op de dekzandruggen. Deze gebieden zijn in de middeleeuwen (na 1300n.C.) voor de landbouw gekozen door hun lage vochtigheid. Vaak zijn de gebieden erg goed ontwaterd en vind je ze terug in grondwatertrap niveau VI en VII. In veel gevallen betreft het **esdekken**, waarbij het dekzand is opgehoogd met een humeuze laag, waardoor hoge zwarte enkeerdgronden ontstaan. De humeuze laag werd gevormd door plaggen van de heide, mest en bewoningsafval. De es varieert van een halve tot meer dan één meter dik. Binnen het onderzoeksgebied vallen vier van dit soort essen, waarbij de grootste ontstaan is uit twee verschillende ontginningsgebieden: het Melders Veld en het Lompert Veld (zie kaart 2).

De andere categorie landschappen bestaat uit de '**woeste gronden**', waartoe alle niet-ontgonnen landschapseenheden behoren. Deze gebieden liggen op de dekzandvlaktes, lager dan de essen, waardoor voornamelijk podzolen voorkomen. Het gaat dan om een bouwvoor (de A-horizont), een uitspoelingslaag (de E-horizont), een inspoelingslaag (de B-horizont) en moedermateriaal (de C-horizont). Deze lagen zijn meestal duidelijk van elkaar gescheiden in een podzol. Deze bodems zijn mineraalarm en zuur, en daardoor weinig geschikt voor landbouw.

Als in de B-horizont veel humeus en organisch materiaal voorkomt, spreken we over veldpodzolen, die voorkomen in **heidegebieden**. Bijna alle woeste gronden in Melderslo bestaan uit deze veldpodzolen, wat sterk overeen komt met de heides op oude kaarten.

Verder behoren ook **vennen** en **beekdalen** tot de 'woeste gronden'. In deze lagere gedeeltes bevindt zich vaak een grondwatertrap van IV of V, hoewel het ook op de heide vaak al zo nat wordt. De bodem bestaat hier uit kalkloze zandgrond. Door geologisch onderzoek kunnen ook de oude beekdalen binnen het onderzoeksgebied worden gereconstrueerd.

Als de 'woeste gronden' in de laatste jaren toch voor landbouw in gebruik zijn geraakt, zijn vaak gebroken podzolen zichtbaar die in de B/C of C-horizont zijn afgesneden. Vaak kon dit pas in de 20ste eeuw toen kunstmest was uitgevonden. Er wordt gesproken van jonge heideontginningen. Soms werden de bestaande velden nog iets uitgebreid, maar vaak ook werd er midden op de heide een nieuw stuk landbouwgrond begonnen, wat dan een kamontginning wordt genoemd. Eind 19^e en begin 20^e eeuw werden de meeste gebieden ook beter ontwaterd. De vroegere heidegebieden werden in gebruik genomen als grasland en soms zelfs als akkers. Alle depressies werden opgehoogd en geëgaliseerd. Alles werd grootschalig ingedeeld in een systematisch landschap.

In het onderzoeksgebied zijn enkele booronderzoeken uitgevoerd (zie kaart 4), waarvan de resultaten een nog lokaler beeld kunnen geven. Naast de officiële booronderzoeken hebben veel lokale bewoners ook meldingen gemaakt van de diepte tot het moedermateriaal. Hieronder zal ik dan ook de vijf regio's doorlopen en de geologie en geomorfologie kort omschrijven.

2A. MELDERS VELD EN EIKELENBOSSCHER VELD

Het Melders Veld is gelegen op de oude dekzandrug. Het gebied bestaat volledig uit hoge enkeerdgronden. De oorspronkelijke moderpodzolen (die wijzen op een hoge en droge ligging, maar met veel organische vermenging) die zich onder het humeuze esdek bevonden, zijn overal verstoord tot in de B/C- of C-horizont. Aan de randen van het Veld zijn de oorspronkelijke podzolen nog vrijwel intact aanwezig. Het aangebrachte esdek op het Melders Veld is overal dikker dan 50 cm, waardoor de maximale hoogte op 25m boven NAP komt te liggen.

Het Melders Veld is ontgonnen vanaf de 14^e eeuw en vermoedelijk steeds verder naar het Oosten uitgebreid. Oorspronkelijk werd aan de noord-, west- en zuidzijde van de grote es gewoond, wat de positie van de kern van het huidige dorp nog steeds laat zien. Melderslo zelf vormt daardoor een zogenaamde boshoevenederzetting.

Het Eikelenboscherveld is sterk te vergelijken met het Melders Veld. Ook deze middeleeuwse es is gelegen op de dekzandrug en bestaat voornamelijk uit enkeerdgronden. Hoewel altijd wordt gezegd dat dit veld lager ligt en jonger is dan het grote veld, doet onderzoek anders vermoeden (zie ook 6D.2). De huidige bewoners melden vaak een ophoging van meer dan een meter, zelfs al aan de randen van het akkerareaal.

Een uitzondering op de veronderstelde waarden aan het Melders Veld, vormt een aantal boringen langs de Lottumsweg, ter hoogte van de Denenweg. Hier is door RAAP¹⁷ een natte laagte aangetroffen, die niet terug is te zien op de historische kaarten. Mogelijk was er in het gebied alleen een hogere grondwaterstand en lagen er geen zichtbare vennen, waardoor dit niet op kaarten is ingetekend. In de natte depressie heeft geen veenvorming plaatsgevonden.

2B. KONIJNSWARANDA EN SLOOIERBROEK

De Konijnswaranda ligt in z'n geheel op de dekzandvlakte, waardoor de ligging lager is dan de hiervoor genoemde akkervelden. Nog steeds ligt de Konijnswaranda gemiddeld op 22,5 meter boven NAP¹⁸. De bodem bestaat uit podzolgronden, voornamelijk veldpodzolen. Het betreft hier dan ook een heidegebied met lage struiken en stukjes bebossing. Pas vanaf het begin van de 19^e eeuw komen enkele ontginningen op, en dan vooral aan de zuidoost zijde, richting het Melders Veld.

Op oude kaarten komt de benaming 'Melderse Heide' ook nog voor, een heidegebied met hier en daar een ven. Een voorbeeld hiervan is het Steegsven, waarin geen veenvorming plaats vond. Vermoedelijk ging het bij de meeste vennen dan ook om seizoensvernatting. Tegenwoordig zijn alle natte depressies geëgaliseerd.

Slooierbroek was duidelijk meer bebost en drassiger dan het hiervoor omschreven gebied, gezien de ligging direct naast de Grootte Molenbeek. Wel gaat het hier nog steeds om veldpodzolen op de dekzandvlakte. De bossen lopen over in het huidige bosgebied De Kasteelsche Bossen, wat ook al eeuwen daar aanwezig is. In het noorden van Slooierbroek ligt het Slooierveld, een akkerontginning

¹⁷ Keijers 2006, p. 10.

¹⁸ Keijers 2004, RAAP-rapport 654.

van vlak na de middeleeuwen behorend bij één boerderij. De ophoging is hier enorm, wellicht een dikke anderhalve meter, en ook tegenwoordig nog zeer goed waarneembaar.

2C. MELDERSLOSCHÉ WEIDEN, OOSTER- EN WESTERHEIDE

Een groot booronderzoek is uitgevoerd door RAAP¹⁹ op de Melderslosche Weiden, een terrein dat nu bijna volledig volgebouwd is met loodsen. Het gebied is zuidelijk gelegen in het onderzoeksgebied en ligt op de oever van de Groote Molenbeek, op de dekzandvlakte. In het hogere, noordoostelijke gedeelte wordt een hoge zwarte enkeerdgrond met gebroken podzol aangetroffen; men kan hier echter niet spreken van een esdek, aangezien de opgebrachte cultuurlaag nergens hoger is dan 30 centimeter. Naar het westen gaat het gebied over in een beekdalbodem.

De Ooster- en de Westerheide kunnen beide volledig worden gerekend tot de woeste gronden, gelegen op de dekzandvlakte. Door de relatief lage ligging in de "Venlo Slenk" kwam de grondwaterstand af en toe erg hoog te staan, waardoor vennen werden gecreëerd. De periodieke hoge grondwaterstand is terug te zien als bruine roestvlekken in het zandige moedermateriaal van de Formatie van Bostel. In de echt slecht ontwaterde delen van het gebied zijn gooreerdgronden gevormd. De bovenste laag bestaat uit zwak siltig matig fijn dekzand met daaronder een verstoorde laag van ongeveer 10 centimeter, waarbij de mineralen zijn vermengd met het moedermateriaal.

Vanaf de 19^e eeuw zijn de Ooster- en Westerheide steeds verder ontgonnen. We kunnen dus spreken van jonge heideontginningen, die te herkennen zijn aan gebroken veldpodzolen.

Door beide heidegebieden liep ook een stroompje van noord naar zuid: de Langevenseloop in het oosten en de Rijnsbroekerbeek in het westen. Beide beekjes zijn ondertussen verweven in het slotenpatroon. De beekjes zijn de enige continue waterplaatsen geweest, aangezien het bij alle vennetjes voornamelijk om seizoensvernating ging. Dit weten we omdat ook op de heidegebieden bij booronderzoek geen veengronden zijn waargenomen. Een mogelijke uitzondering maakt Lummeriksbroek, een moerasgebied tussen Melderslo en Eikelenbos. Er zijn hier tot nu toe geen boringen gezet.

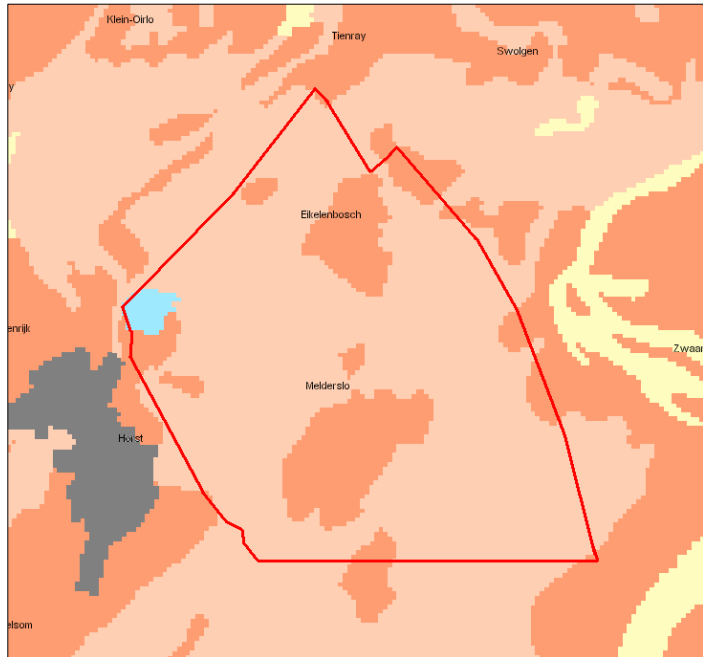
Om de oude beekdalen in kaart te brengen, heb ik gebruik gemaakt van de grondwatertrappen. Ook de oude vennen die sinds 200 jaar geleden allemaal één voor één gedempt zijn om plaats te maken voor meer akker- en weidegebied, zijn gereconstrueerd. Zeker voor de vroegere periodes moet rekening gehouden worden met de locatie van water. De oude beken en vennen staan ingetekend op kaart 10.

¹⁹ Polman 1999.

= 3. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING =

Om verder aan de slag te gaan met archeologische waarden, is het handig een verwachting te hebben wat er in het onderzoeksgebied te vinden valt, zodat er gericht gezocht kan worden. Het

gemakkelijkste is om hiervoor eerst te kijken naar de nationale verwachting, de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden). Zoals te zien is in afbeelding 3, blijkt het hier om een nogal grove indicatie te gaan. De IKAW²⁰ is tot stand gekomen door te kijken naar de geologische ondergrond en dat te vergelijken met de gewenste leefomgeving van de cultuurgroepen in de verschillende periodes. Op de verwachtingskaart zien we een duidelijk patroon terug komen vanuit het geologische landschap, zoals beschreven in hoofdstuk 2. De oude ontginningsvelden (Eikelenbos, Melderslo

Afbeelding 3. IKAW van het onderzoeksgebied (rood omlijnd). We zien hoge trefkans (oranje) en middelhoge trefkans (licht oranje). Schaal 1:100.000

Veld en het Locht Veld) zijn in de donkere oranje kleur aangeduid, wat inhoudt dat er een hoge trefkans is op archeologische vondsten. Al deze gebieden liggen op de dekzandrug. De verwachting ligt hier hoger, omdat men in de middeleeuwen de gebieden heeft opgehoogd met plaggen, waardoor het looppniveau van oudere periodes mogelijk intact is gebleven.

3A. BEWONINGSGESCHIEDENIS TUSSEN PEEL EN MAAS

Melderslo valt geografisch gezien in het gebied tussen Peel en Maas. Voor het onderzoeksgebied moet vooral naar de oostzijde, de kant van de Maas gekeken worden, zeker gezien de ligging van de oude Maasarm op slechts 700 meter van het onderzoeksgebied! Rondom deze Maasarm is de archeologische verwachting extra hoog (zie afbeelding 3). Nu zal ik eerst de bewoningsgeschiedenis langs de Maas in Noord Limburg omschrijven. Overall waar een lokalere verwachting over Melderslo kan worden uitgesproken, zal ik deze proberen te verklaren. Voor een kort overzicht is een tijdsbalk als bijlage toegevoegd. Ook historische gebeurtenissen vanaf de middeleeuwen zullen hierin worden genoemd.

²⁰ <http://www.racm.nl>

De eerste bewoning in Limburg vindt al plaats vanaf 300.000 jaar geleden. Deze resten zijn voornamelijk uit Zuid Limburg bekend²¹ en behoren tot het **midden-paleolithicum** (300.000 tot 35.000 jaar geleden). Typerende vondsten zijn enkele vuistbijlen en vuurstenen werktuigen gemaakt met behulp van de Levallois-techniek²². Net ten noorden van Venlo zijn midden-paleolithische vondsten bekend van 50.000 jaar oud²³.

Over het jong-paleolithicum is nauwelijks iets bekend in de regio. Uit het **laat-paleolithicum**, vanaf 12.000 vC, zijn vondsten bekend die bij de Federmessergroep ingedeeld kunnen worden, een cultuurgroep die zich uitstrekt tot het oosten van Europa²⁴. Gidsartefacten werden tot nu toe voornamelijk rond vennen aangetroffen²⁵. Kenmerkende vondsten zijn typische Federmesser-spitsen. De kwaliteit van het gebruikte vuursteen is vaak beduidend slechter dan van de andere cultuurgroepen in die periode²⁶. In sommige gevallen is Obourg-vuursteen uit Henegouwen gebruikt, een fijnkorrelige steen met rode insluitsels, die ook de laatste fase van het paleolithicum typeert. Ook resten van de Ahrensburg-cultuur (vanaf 10.000 vC.) worden aangetroffen in Zuid-Nederland. Deze kenmerkt zich door steelspitsen, steil-retouche en B-spitsen²⁷. Ook de grote onbewerkte 'Riesenklingen' behoren tot deze cultuurgroep.

In het mesolithicum zien we enkele typische veranderingen optreden in het materiële bestand. In het **vroeg-mesolithicum** worden de spitsen kleiner en kan men spreken van een microlithisering²⁸. Een ander gidsartefact uit deze periode is de pseudo-burijn. Vindplaatsen uit het mesolithicum zijn bij onderzoek tot nu toe beduidend vaker aangetroffen dan uit het paleolithicum, voornamelijk bij vennen, beken en verzande rivierbeddingen²⁹. In dit gebied kenmerkt een mesolithische nederzetting zich door de kwantiteit en diversiteit aan werktuigen, dus veel in aantal en veel verschillende type artefacten op één vindplaats. Ten noorden van het onderzoeksgebied op Hei Oostenrijk is zo'n typische vindplaats aangetroffen³⁰. Vanaf het **midden-mesolithicum** zien we het typische wommersomkwartsiet uit Belgische bron dat werd gebruikt als vervanger van vuursteen³¹. De verspreiding van dit materiaal geeft ook de cultuurgroep van deze periode weer: de Rijnbeekengroep ofwel het Rijn-Maas-Schelde-complex. In deze periode komen veel meer types spitsen voor en wordt voor het eerst oppervlakte retouche gebruikt. Een ander typisch artefact uit het midden- en laat-mesolithicum is de 'Geröllkeulen' (rolsteenhamer)³², een ovale steen met een zandlopervormige doorboring in het midden, vermoedelijk gebruikt als verzwaring voor een graafstok. In het **laat-mesolithicum** komen ook voor het eerst trapezia voor. Vondsten uit het mesolithicum kunnen alleen

²¹ Roebroeks 1988; Louwe Kooijmans 2005, p. 96 en p. 102.

²² Louwe Kooijmans 2005, p. 84, p. 96 en p. 135-138.

²³ Derks 1991, p. 35.

²⁴ Louwe Kooijmans 2005, p. 85 en p. 142.

²⁵ Derks 1991, p. 35

²⁶ Louwe Kooijmans 2005, p. 132.

²⁷ Louwe Kooijmans 2005, p. 145.

²⁸ Louwe Kooijmans 2005, p. 145.

²⁹ Derks 1991, p. 37.

³⁰ Derks 1991, p. 39.

³¹ Louwe Kooijmans 2005, p. 166.

³² Louwe Kooijmans 2005, p. 167.

worden aangetroffen onder esdekken, onder veen of in gebieden met stuifzand³³ en in het laatste geval gaat het om oppervlaktevondsten.

Als in het zuiden van Limburg de eerste boeren zich al vestigen (5300 vC.), loopt in het gebied tussen Peel en Maas het mesolithicum nog ongeveer 400 jaar door. Toch zullen de stammen uit het noorden van de provincie wel contact hebben gehad met de Lineaire Band Keramiekers. Typische artefacten van deze zuiderburen zijn de dissels (en beitels), gemaakt van ongeveer 10cm lange klingen³⁴. Er is een kans dat deze voorwerpen zijn uitgewisseld met de noordelijke regio. In dit **vroegneolithicum** (vanaf 4900 vC.) komen ook geslepen bijlen voor, waarschijnlijk gebruikt voor het rooien van bos. Het **midden-neolithicum** loopt in deze regio van 4200 tot 2900 vC. en wordt gekenmerkt door de Michelsbergcultuur. Tijdens deze cultuur vindt voor het eerst mijnbouw plaats. Niet alleen het Limburgse Rijkholt, maar ook Lousbergmateriaal en Rullenvuursteen worden aangetroffen. Een enkele keer is Grand Pressigny vuursteen gevonden in de regio, wat niet voortkwam uit de Lineaire Band- of de Michelsbergcultuur. Daarom is er hier sprake van importwerktuigen. Sinds de Michelsbergcultuur worden centrale plaatsen vaker aangetroffen³⁵. Het gaat hier om ronde of vierkante, soms omgrepelde ruimtes waarbinnen rituelen hebben plaatsgevonden of het vee bescherming heeft kunnen vinden. In het **laat-neolithicum** (2900-2000 vC.) wordt de Michelsbergcultuur langzaam vervangen door een klokbekervolk, zoals die in bijna heel Europa lijken op te komen³⁶. Ondanks de invoering van het wiel, leven ze vooral van de veeteelt en kappen de bossen weg voor grote weidegebieden. Het aardewerk bestaat uit versierde klokbekers en wikkeldraadbekers, die we ook in de grafcontext terugvinden. In deze periode worden grote grafheuvels aangelegd, zowel met inhumatie- als crematiegraven. Het belangrijkste kenmerk van de cultuur is de lange afstandshandel, voornamelijk wat betreft metaal (koper) en vuursteen. Voor het laatste materiaal worden ook meer mijnen aangelegd en van de grote knollen worden klingen gemaakt. Ook mooi bewerkte pijlpuntjes met of zonder vleugels zijn een gidsartefact voor de klokbekercultuur.

In de **vroeg bronstijd** (2000-1800 vC.) wordt logischerwijs vaker brons gebruikt. Verder is een verschil dat de pijlpuntjes nu sterk geretoucheerd zijn³⁷. Uit deze periode zijn vooral nederzettingen aangetroffen bij eerdere onderzoeken in de Maasregio³⁸. In de **midden bronstijd** (1800-1100 vC.) gaan de klokbekers over in wikkeldraadbekers en daarmee verandert de hele cultuur enigszins. Onder andere zien we een nieuwe trend ontstaan in de begrafenissen³⁹: in plaats van inhumatie wordt nu crematie de standaardprocedure, nog steeds bijgezet in grote grafheuvels. De urn is tonvormig en grofgemagerd. Uit de midden en late bronstijd is uit voorgaande onderzoeken dan ook vooral de grafcontext teruggevonden en worden nederzettingen nauwelijks aangetroffen. Het kwartsverschaalde aardewerk kan zowel tot een grafveld als een nederzettingsterrein behoren. De

³³ Louwe Kooijmans 2005, p. 162.

³⁴ Louwe Kooijmans 2005, p. 227.

³⁵ Louwe Kooijmans 2005, p. 251.

³⁶ Louwe Kooijmans 2005, p. 372.

³⁷ Louwe Kooijmans 2005, p. 392.

³⁸ Derks 1991, p. 41.

³⁹ Louwe Kooijmans 2005, p. 436.

crematie-urnen worden vaak aangetroffen in een cirkelvormige bodemverkleuring: de kringgreppel. In de omgeving van Melderslo zijn de grafvelden van Meerlo⁴⁰ en Hegelsom⁴¹ hier goede voorbeelden van, waar ook de diversiteit van de heuvels duidelijk wordt herkend. De grote handelsnetwerken uit het laat-neolithicum vervagen en de mensen vervallen in lokale tradities. In de **late bronstijd** komen ook de eerste zwaarden voor⁴², met duidelijk Duitse tradities, zoals Volgriffzwaarden en Griffzungen; van het laatste type is er ooit een in Venlo aangetroffen⁴³.

In de **vroege ijzertijd** (800-500 v.C.) zien we de invloed van de Duitse Hallstatt cultuur steeds groter worden. Vanaf 650 v.C. kunnen we in Limburg spreken van de Hallstatt C-groep. In Hegelsom, 4 kilometer van Melderslo, is minstens één wagengraf bekend, met een bronzen urn en een opgerold Keltisch zwaard en paardenbitten⁴⁴. In Hoogriebroek, 6 kilometer van Melderslo, zijn in één graf een bronzen kortzwaard en enkele bronzen schalen teruggevonden. Deze voorwerpen zijn nu echter spoorloos. Andere begravingen (met minder status) richten zich nog steeds op crematie, alleen zien we nu typische Schräghalsurnen met versiering op de schouder terug in de vondstcomplexen⁴⁵. Vanaf de **midden ijzertijd** vanaf 500 v.C. komt in Noord-Limburg de ijzerproductie pas echt op gang. In de gemeente Horst worden wel vanaf deze vroegste periode al ijzeren gebruiksvoorwerpen aangetroffen zoals een speerpunt en wapenbeslag⁴⁶. In deze periode verandert de graftraditie opnieuw; er worden geen urnen meer gebruikt en geen kringgreppels meer aangetroffen rond de kleine grafheuvels. In de **late ijzertijd** (250-50 v.C.) zien we weer een urn; de tonvorm zoals in de midden bronstijd is terug, maar in deze periode gaat het om gladwandig aardewerk⁴⁷.

Vanaf 12 v.C. komen de **Romeinen** langs de Maas naar het noorden gereisd. Aangezien de Romeinen zich niet gevestigd hebben in het onderzoeksgebied⁴⁸, zullen we weinig vondsten uit deze periode verwachten. Wel kunnen enkele aardewerkvormen door de inheemse bevolking van de Romeinen zijn overgenomen of enkele artefacten zijn uitgewisseld. In de omgeving van Melderslo is de vicus van Lottum⁴⁹ de meest dichtstbijzijnde Romeinse bewoning die we tot nu toe kennen. Het gold vooral als een militair steunpunt en bevatte minstens één heiligdom. In 1926 zijn hier al een fragment van een Romeins altaar met inscriptie en stukken van een Romeins beeld aangetroffen, aldus de Telegraaf op 14 augustus van dat jaar. Deze vondsten zijn nu te bezichtigen in het Limburgs museum te Venlo. De Romeinen hebben hun posities bepaald langs hun wegennet, dat zo direct mogelijk van castrum naar castellum liep. Verder hebben ze hun tempels en heiligdommen vaak gebouwd op de plek waar ook de inheemse bevolking hun rituelen hield. Voor de verwachting van mogelijke Romeinse vindplaatsen zullen we dus de ligging van de Romeinse wegen moeten kennen.

In latere periodes kiezen de mensen toch weer een droge woonplaats op de dekzandrug, verder van de Maas, waar ze akkers aanleggen. Er wordt meer land ontgonnen en ontbost, en waar er

⁴⁰ Verwers 1968; Verwers 1964.

⁴¹ Bloemers 1981.

⁴² Louwe Kooijmans 2005, p. 386.

⁴³ Louwe Kooijmans 2005, p. 387, met afbeelding.

⁴⁴ Willems 1989.

⁴⁵ Louwe Kooijmans 2005, p. 641; Limburgs Museum.

⁴⁶ Limburgs Museum.

⁴⁷ Limburgs museum.

⁴⁸ Derks 1991, p. 48.

⁴⁹ Brinkman 1999.

plaggen van de heide worden afgehaald, zien we stuifzand ontstaan. In de hele regio lopen deze stuifzandgordels van zuidwest naar noordoost en het ontstaan is te herleiden tot de **middeleeuwen**⁵⁰. Turfwinning vond plaats op het veen in de oude Maasarm; het Schuitwater dankt haar naam aan de afvoer van grondstoffen⁵¹. Vaak zijn de dorpskernen te herleiden naar de eerste bebouwing in de middeleeuwen, soms met continuïteit vanuit een eerdere periode. Ook de huidige wegen hebben vaak hun oorsprong in de middeleeuwen. Voor de verwachting vanaf 450 nC. kunnen we ons dus het beste richten op de huidige percelen op de hoger gelegen delen. Uit de vroege middeleeuwen zijn in het gebied weinig vondsten aangetroffen. In een graf in Horst zijn wel twee bronzen spelden teruggevonden⁵² en recente opgravingen in Meterik⁵³ en Grubbenvorst⁵⁴ leverden nederzettingsterreinen op. Echte akkers zijn in het onderzoeksgebied pas na het jaar 1200 ontstaan. Uit de late middeleeuwen werd in voorafgaande onderzoeken vooral veel Elmpeter keramiek aangetroffen op de essen⁵⁵, waardoor dit als gidsartefact kan worden aangeduid.

3B. POSTDEPOSITIONELE PROCESSEN

Nadat de vondsten uit de hiervoor besproken periodes in de grond zijn geraakt, kunnen de sporen zijn aangetast door allerlei bodemprocessen, weersinvloeden en menselijke activiteiten. Ten eerste heeft de Maas door haar veranderende ligging mogelijk oude sporen uitgewist. De grondwaterstand zal in dit gebied weinig invloed hebben gehad op aantasting van het vondstmateriaal; organisch materiaal blijft in de leemarme zandgronden toch al nauwelijks bewaard.

In enkele deelgebieden waar nu bebouwing is, kan de verwachting een stuk lager worden gezet; door de bouw zullen veel sporen verloren zijn gegaan. Maar de grootste verstoring van het bodemmateriaal is toch wel de aspergeteelt aan te rekenen. Bij deze vorm van landbouw is het noodzakelijk dat er gediëpplougd wordt, tot minstens 70 cm onder het maaiveld. Oude looppniveaus worden hierdoor volledig door elkaar gedraaid. Alleen de stukken waar de oude es hoger dan 70 centimeter was opgehoogd, hebben kans nog oude lagen te bevatten onder de middeleeuwse plaggen. Ook andere vormen van diepploegen en 20^e eeuwse egalisatie hebben mogelijk grote verstoringen in het sporenbestand aangebracht.

3C. VERWACHTING

Globaal kunnen we dus veronderstellen dat er vanaf ongeveer 300.000 jaar geleden tot 4900 vC. enkel jager-verzamelaars hebben geleefd in het gebied. Hun leefomgeving stemden ze af op de aanwezigheid van water: vaak woonden ze op een overgangszone van nat naar droog gebied⁵⁶. Als de vroegere waterplaatsen en stromen bekend zijn, kan de verwachting voor deze vroegste periodes dus gemakkelijk worden opgesteld. We kunnen er vanuit gaan dat de Maas, de Grootte Molenbeek en de

⁵⁰ Renes 1999.

⁵¹ Derks 1991, p. 55.

⁵² Derks 1991, p. 54.

⁵³ Keijers 2004, RAAP-notitie 879; Keijers 2004, RAAP-notitie 1239.

⁵⁴ Keijers 2004, RAAP-notitie 640; Keijers 2004, RAAP-notitie 727.

⁵⁵ Derks 1991, p. 55.

⁵⁶ van Dijk 2007, p. 64.

Rijnbroekerbeek voor lange tijd het landschap hebben beheerst en van tijd tot tijd grotere overstromingsgebieden hebben gehad. De Langevenesebeek aan de oostzijde van de dekzandrug lijkt minder diep ingesleten in het landschap, waardoor een vermoeden ontstaat dat deze pas in een latere periode is ontstaan dan het 5e millennium vC.

Gedurende de latere periodes, waarin de mensen zich als boeren gingen vestigen op één locatie, zullen de hogergelegen delen van het landschap veel aantrekkelijker zijn geweest. In het onderzoeksgebied komt dit neer op de dekzandrug waarop de huidige essen liggen. In de IKAW zijn deze gebieden dan ook bestempeld met een hoge verwachtingswaarde. Daar komt bij dat de delen waar een middeleeuws esdek op is aangebracht extra hoog gewaardeerd kunnen worden. Aan de ene kant kan er middeleeuwse materiaal op deze akkers liggen, maar aan de andere kant zullen ook de lagen eronder extra goed geconserveerd zijn en nog grotendeels in situ aanwezig zijn. Toch zullen ook de andere delen van de dekzandrug bekeken moeten worden als wordt gezocht naar sporen van vroegere landbouwers in het gebied. Daarnaast zullen ook de dekzandvlaktes zeker niet onbenut zijn gelaten, zij het met minder sporen achterlatende activiteiten.

= 4. BUREAUONDERZOEK =

Voor aanvang van dit onderzoek waren in Melderslo al enkele archeologische waarnemingen bekend. Deze waren voor SGM interessant genoeg om over te gaan tot dit onderzoek naar de gehele bewoningsgeschiedenis van hun dorp. Om de beperkte bekende feiten en geruchten verder aan te vullen, ben ik overgegaan tot een bureauonderzoek. De verschillende bronnen die geraadpleegd zijn zullen hieronder beschreven worden. In totaal heeft het bureauonderzoek 268 meldingen voortgebracht, bijna 73,6% van het volledige onderzoek.

4A. IN HET ARCHIEF VAN MELDERSLO

In het archief van SGM is, ook al is het weinig, wel wat archeologisch materiaal en geschreven informatie aanwezig. Als we kijken naar de verzamelde vondsten gaat het om een collectie uit de jaren '80 die toen is bestudeerd door W.J.H. Willems, toenmalig gemeentearcheoloog van Maastricht en voormalig provinciaal archeoloog van Limburg. Het betreft enkele mesolitische vuurstenen afslagen, een complete en gave pijlspits, een spinklosje, een kraal en een musketafslag, allen gevonden nabij de Beemdweg. De vondsten staan in de database onder nummer 28 tot en met 31 en staan in Archis geregistreerd onder nummer 6536. De herkomst van deze vondsten is nergens gedocumenteerd en zelfs de plaats Melderslo valt niet met zekerheid toe te kennen aan alle vondsten.

Als wordt gekeken naar de geschreven bronnen komt vooral het boek 'Melderslo Destijds' naar voren⁵⁷. Deze vrij recente literatuur geeft ons alle informatie over het dorp Melderslo en haar geschiedenis. Hierin wordt echter vooral de nadruk gelegd op de periode na 1850 en staan er weinig gegevens in die toe te wijzen zijn aan oudere periodes. Wel wordt er veel aandacht geschonken aan de naamgeving van landschappelijke elementen en hiermee is geprobeerd de geschiedenis te verklaren. Vondsten voor de database heeft dit boek niet opgeleverd, wel veel informatie over de vele oude boerderijen die Melderslo rijk is. Het boek 'Horster Historien'⁵⁸ levert nog wat meer informatie over de oude boerderijen, waarin er 8 uit Melderslo genoemd staan.

In het archief van Melderslo zijn kopieën beschikbaar van oude documentatie die achterhaald is. Het betreft enkele documenten van het Kasteel Ter Horst en aktes van het dorp Horst, maar uit beide valt weinig archeologische informatie te halen wat betreft het onderzoeksgebied. Wel kunnen enkele historische boerderijen nauwkeuriger gedateerd worden.

Ook krantenknipsels uit de 20^e eeuw zijn een veelvoorkomende bron in het archief. Deze krantenberichten komen ook in boekvorm voor in 'Oud Horst in het Nieuws'⁵⁹. Uitgave 4 van deze serie bevat enkele meldingen over Melderslo, waaronder een stenen beitel die gevonden zou zijn in de 19^e eeuw en Romeinse munten aangetroffen langs de heerbaan. Helaas zijn er weinig details bekend over deze meldingen. Waarschijnlijk kunnen nog een handvol waarnemingen herontdekt worden als het archief letter voor letter wordt nageplozen op archeologische meldingen.

⁵⁷ Claassens 1994.

⁵⁸ Pubben 1993.

⁵⁹ Derix 1992.

4B. ARCHIS EN ONDERZOEKSRAPPORTEN

Als eerste bron buiten Melderslo heb ik de gegevens van ArchisII (Archeologisch Informatie Systeem)⁶⁰ bekeken en hierin 22 waarnemingen gevonden binnen het onderzoeksgebied. Ook direct ten oosten van het onderzoeksgebied is een grote cluster waarnemingen aangetroffen, onder het toponiem 'Schuitwater', de oude Maasarm.

Naast losse waarnemingen rollen er ook onderzoeksprojecten uit de nationale database. Ook deze zijn de moeite waard om te bekijken, omdat hier zorgvuldig naar archeologische indicatoren is gezocht over een groter oppervlak. In totaal gaat het om zeven onderzoeken die gemeld zijn, waarvan er één⁶¹ nog eens 8 waarnemingen extra herbergt. Vier andere onderzoeken zijn niet in Archis opgenomen. Het betreft hier RAAP 1570 op het Melders Veld, RAAP 2169 op de Konijnswaranda aansluitend op eerder onderzoek, RAAP 1268 en RAAP 1730, beide laatstgenoemden net ten oosten van het Locht Veld. De onderzoeksgebieden staan aangegeven op kaart 4, aangezien bij alle onderzoeken voor zover bekend, ook boringen zijn gezet. Het grote onderzoek uit 1991⁶² voor de aanleg van de A73 is niet weergegeven op deze kaart. Dat onderzoeksgebied beslaat bijna 250 meter naar beide zijdes van de snelweg in zijn totale lengte.

De in totaal zeven onderzoeksrapporten van RAAP zijn doorgelezen en leveren voornamelijk informatie over de bodemsamenstelling. Rapport 44 levert informatie over de totale regio, waarbij 6 nieuwe meldingen binnen het onderzoek kunnen worden teruggevonden. Één onderzoek van BAAC⁶³ aan de rand van het Melders Veld levert enkel baksteen uit de Nieuwe Tijd op.

Van drie onderzoeken die in Archis gemeld staan, zijn geen literatuurgegevens bekend. Het betreft een onderzoek op de Oosterheide door Becker & van de Graaf in maart 2005 en een tweede onderzoek door hetzelfde bedrijf in oktober 2005 op het Eikelenbosscher Veld, waarvan het rapport geschreven zou zijn door A. Wilbers. In de noordwesthoek van het onderzoeksgebied heeft RAAP een onderzoek uitgevoerd in december 2005, waarvan ik geen rapportnummer heb kunnen achterhalen.

In de op cd-rom bijgevoegde database zullen de Archis- en archiefvondsten voornamelijk de meldingsnummers onder de 55 hebben gekregen.

4C. OUDE KAARTEN

Over de middeleeuwen en de ouderdom van een aantal landschapsbepalende boerderijen gaf het boek 'Melderslo Destijds' al veel informatie. Om deze 'recente' bewoningsgeschiedenis verder in beeld te krijgen, heb ik ook de oude landkaarten goed vergeleken. Het gaat hier om een Pruisische Tranchotkaart uit 1803-1820, een Franse kaart met erfbezit uit 1821 en een Nederlands militaire kaart uit 1837-1842. De militaire kaart van 1890 laat vrijwel hetzelfde beeld zien als de kaart van 50 jaar eerder, alleen dan in kleur en met iets meer boerderijen. De topografische kaart uit 1935 laat een gedetailleerde ligging van de boerderijen zien en de gestage groei van de dorpskern. Op de latere kaarten is alleen de verdwijning van alle vennen nog historisch interessant. De 3 duidelijkste kaarten

⁶⁰ Archis II

⁶¹ Polman 1999.

⁶² Derks 1991.

⁶³ Hijma 2004.

uit de 19^e eeuw zijn te vinden als kaartbijlagen 5, 6 en 7. Een uitgebreid boerderijenoverzicht is te vinden op de cd-rom onder 'Oude Boerderijen'.

De kaarten bieden verder weinig archeologische informatie. Wel is de ligging van de voormalige vennen goed waar te nemen, wat de basis heeft gevormd voor de reconstructie van de oude waterligging, zichtbaar op kaart 10.

4D. VELDVERKENNINGEN

Vanaf de jaren '60 is wijlen Jan Driessens uit Horst als amateur-archeoloog begonnen met het aflopen van pas omgeploegde akkers in en om Melderslo. Ondanks dat zijn eigen determinaties soms wat te bekritisieren zijn, zijn zijn bevindingen meer dan welkom. In de totale database komen 63 van de meldingen van zijn hand, ruim 17%. Xavier van Dijk heeft dit onderzoek overgenomen en is vanaf de jaren '90 ook regelmatig akkers af gaan lopen. Hij is in tegenstelling tot Jan Driessens wel een erkend archeoloog, werkzaam bij RAAP. Zijn meldingen zijn dan ook eenduidiger en sluiten aan op de wetenschappelijke kennis. Maar liefst 91 meldingen heeft hij waargenomen tijdens zijn veldverkenningen, 25% van de volledige database.

Bij zowel Jan Driessens als Xavier van Dijk moet wel vermeld worden dat de meeste waarnemingen gedaan zijn nabij het Schuitwater. 15 van de 154 meldingen liggen daadwerkelijk binnen het onderzoeksgebied. De 154 meldingen zijn samen met andere vondsten uit de literatuur van Xavier van Dijk in de database terug te vinden van meldingsnummer 149 tot en met 354.

= 5. INVENTARISATIE =

Naast het bureauonderzoek is er ook een inventarisatie uitgevoerd in opdracht van de Stichting Geschiedenis Melderslo. Na de bronnen te hebben doorgespit bleken er onduidelijkheden in het databestand te zitten. Vondstlocatie en vondstdatum waren vaak niet te achterhalen en de objecten zijn vaak in verwarrende termen beschreven. Deze lacune heb ik geprobeerd op te vullen met informatie van de huidige bewoners door naar sommige vondsten door te vragen. Slechts een enkele keer heeft dit geholpen en over 14 meldingen die al uit bronnenonderzoek bekend waren, is extra informatie verkregen.

Uiteindelijk heeft de inventarisatie 96 nieuwe meldingen kunnen toevoegen aan de database, wat goed is voor een percentage van 26,4%.

5A. HUISBEZOeken

In eerste instantie was het de bedoeling om bij 80 tot 100 oude boerderijen langs te gaan en de bewoners te vragen naar hun eventuele waarnemingen. Na het dorp goed te hebben bekeken, bleek het uiteindelijk om 425 adressen te gaan. Nog steeds is de vrij moderne dorpskern hierbij overgeslagen, waar nog eens 500-700 huishoudens hun onderkomen hebben. De straten die zijn bezocht, staan aangegeven op kaart 8, ze beslaan net niet het hele onderzoeksgebied.

In eerste instantie zijn de bewoners op de hoogte gesteld van het onderzoek dat plaats ging vinden en ook de bredere regio (gemeente en provincie) is via dagbladen gecontacteerd. Dit vooral met het doel de mensen die zelf weten dat ze iets van archeologische waarde in huis hebben alvast zelf melding te laten maken. Helaas haalde dit weinig uit en zijn er alleen twee meldingen over de Tweede Wereldoorlog op deze manier gerapporteerd. Na de eerste nieuwsbrief is bij de betreffende huizen een vragenlijst bezorgd, zodat de bewoners zelf vast konden nadenken over eventuele vondsten en bevindingen. Deze vragenlijst met begeleidende brief is toegevoegd als bijlage B.

Vervolgens zijn zoveel mogelijk van de 425 huishoudens bezocht in de periode van 4 juli tot 2 oktober 2007. Niet iedereen was thuis op de datum van bezoek, waardoor uiteindelijk gegevens zijn verzameld van 180 adressen. Ik heb overal gevraagd hoelang de huidige bewoners er al wonen. Ik heb ook bij zoveel mogelijk woningen het bouwjaar achterhaald. Natuurlijk was de belangrijkste vraag of er ooit aparte voorwerpen waren aangetroffen rondom het huis of op de akkerpercelen. Ook als ze meer verhalen uit het dorp wisten, heb ik ze daar verder naar gevraagd. Het bleek dat vaak de hele straat of buurt naar één of enkele vaak oudere buurtgenoten wees, waar volgens hen de meeste informatie te krijgen zou zijn. Dit waren over het algemeen de mensen die nog in hun geboortehuis woonden en waar generaties voor hen ook altijd hebben gewoond.

5B. DOCUMENTATIE

Tijdens de huisbezoeken heb ik beknopt aantekeningen gemaakt van de vele verhalen van de Meldersen. Aan het eind van iedere dag heb ik de aantekeningen direct uitgewerkt, zodat zo min

mogelijk informatie verloren zou gaan. De uitspraken van de bewoners zelf heb ik enkele keren letterlijk geciteerd, zodat deze bij de waarnemingen gebruikt konden worden. Naast de archeologische details zijn vaak ook de intonaties en meningen van de mensen meegenomen in deze verslagen, die voor privégebruik zullen blijven. Dit wordt bewust niet allemaal publiekelijk gemaakt, omdat dit het vertrouwen van de vertellers zou schaden. De relevante informatie is omgezet naar concrete feiten en deze zijn verwerkt in dit verslag en de database.

Veel vondstmeldingen zijn er niet, wat enigszins tegen de verwachtingen enigszins ingaat. Mogelijk houden inwoners vondsten achter, of beseffen ze niet dat de rommeldoos op zolder echt oude spullen bevat. Toch heb ik 14 objecten in handen gehad of zelf gezien en vijf daarvan zelfs meegekregen voor het plaatselijke archief. Het gaat hier onder andere om een fragment van een vuurstenen mes (melding 60). Daarnaast komen nog alle vondsten van Gerard van Lier, ongeveer 200 keramiëscherven, 10 brokken bouwpuin en 5 overige vondsten erbij. Dit vormt meteen het grootste vondstcomplex dat door het inventarisatieonderzoek herontdekt is.

Naast vondstmeldingen zijn veel Nieuwe Tijdse- of oorlogsverhalen opgetekend, die in dit verslag nauwelijks aangestipt zullen worden.

De overige bruikbare informatie bestaat vooral uit landschappelijke informatie, zoals de diepte waarop het gele onderzand begint of de ligging van natte depressies. Ook glooiingen in het landschap die met het oog nauwelijks waar te nemen zijn, weten de bewoners feilloos aan te wijzen. De ligging van oude wegen en boerderijen komt ook bij veel mensen ter sprake als het gaat over de geschiedenis. Veel van deze verhalen hebben kunnen bijdragen aan een beter beeld van Melderslo tussen 1600 en 1900, maar leveren voor de archeologie weinig op.

De 96 nieuwe meldingen die na inventarisatieonderzoek gemeld zijn, zijn terug te vinden tussen meldingsnummer 54 en 146 in de database. Toch lijken na dit tweede deel van het totale onderzoek nog veel waarnemingsmeldingen dood te lopen en blijken de daadwerkelijke vondsten behorend tot deze meldingen fysiek nergens meer terug te vinden. Om dit probleem op te lossen is het nodig de vondsten systematisch na te jagen en alle mogelijke lijnen na te lopen, totdat het zeker is dat er geen extra informatie meer is. Voor enkele vondsten ben ik al begonnen met dit 'jagen', maar alles nauwkeurig doen zal heel veel tijd in beslag nemen.

= H6. RESULTATEN EN INTERPRETATIE =

In dit hoofdstuk zullen de resultaten uiteen worden gezet en de meest opvallende vondsten worden toegelicht. De volledige database is te vinden op de cd-rom die als bijlage is toegevoegd. De gebruikte meldingsnummers in de database zullen ook hier als sleutelkenmerk gelden en kunnen daarmee gemakkelijk worden teruggevonden in tabellen en op kaarten.

De meldingen zullen beschreven worden per grove periode-indeling. Van iedere periode is bij de bijlages een kaart toegevoegd (kaart 10 tot en met 15), waar ook de ligging van de genoemde meldingsnummers terug te vinden is. De vroege periodes zullen gedetailleerder worden bekeken, maar toch zullen ook de Nieuwe Tijd en de Tweede Wereldoorlog niet ontbreken.

6A. TOELICHTING DATABASE

De database omvat zowel de bevindingen uit het bureauonderzoek als uit het inventarisatieonderzoek, waardoor het totaal op 364 waarnemingen komt. De metadata zijn te vinden in de opmaak van de tabel 'vondst', maar toelichtingen bij enkele variabelen zijn niet overbodig. De vindplaatstoponiemen zijn gekozen naar de deelgebieden binnen de onderzoeksregio en komen niet altijd overeen met de door Archis gebruikte toponiemen. De coördinaten worden uitgedrukt in Nationaal Stelsel (Rijksdriehoeksmeting). Als de vondstlocatie niet bekend is, is gekozen voor het coördinatenpaar 200.300;382.500 dat net buiten de Zuidwest hoek van de kaart valt. Bij grondgebruik wordt onderscheid gemaakt tussen normale akkers en akkers waar asperges verbouwd werden, omdat bij deze laatste soort diepploegen onontkomelijk is en daardoor de grondlagen meer verstoord zullen zijn, maar oude vondsten eerder aan het oppervlak zullen raken.

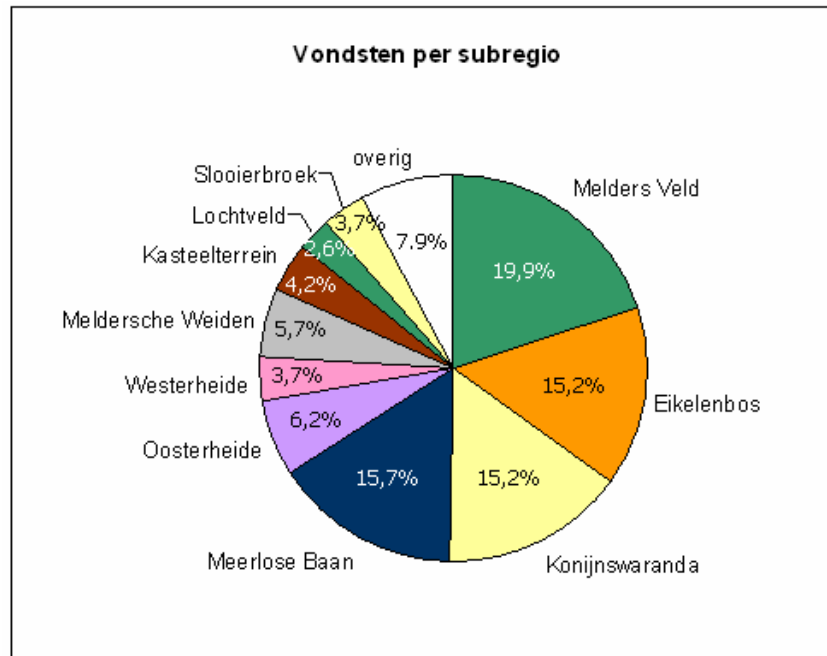
De datering is globaal verdeeld in 7 hoofdperiodes, die ook in het komende hoofdstuk op die manier aan bod komen. Deze keuze is deels gebaseerd op de mogelijkheid de resultaten ook aan het lokale publiek te tonen, dat niet bekend is met archeologische periodenamen. Bij 91 meldingen kon alleen de aanduiding 'prehistorisch' worden gegeven en niet gespecificeerd worden tot steentijd danwel brons-/ijzertijd. De datering is bijna voor alle meldingen ingevuld, er ontbreken er zes. Bij drie hiervan is niets over de vondst bekend. Bij de andere drie gaat het om 'scherven', een kleilaag en 'witte kralen' die verder niet gedateerd konden worden.

6B. ALGEMENE CONCLUSIES

In totaal gaat het om 364 meldingen, waarvan er 96 door huisbezoeken boven tafel zijn gekomen, 254 door bronnenonderzoek en 14 meldingen die in beide onderzoeken gemeld werden. Als de 196 vondsten (54%) van de veldverkenningen van Jan Driessens en Xavier van Dijk buiten beschouwing worden gelaten, dan zorgen de huisbezoeken voor 66% van de meldingen, een geweldig groot aantal!

Binnen het onderzoeksgebied vallen 161 meldingen, dat is 44% procent van het geheel. Van de 203 meldingen die buiten de onderzoeksgrenzen vallen, behoren er 173 bij het Schuitwater, waardoor ik heb besloten deze archeologische site ook mee te laten tellen. Alle vindplaatsen met code C liggen op de huidige crossbaan. Van alle meldingen behoren er 161 daadwerkelijk tot de plaats Melderslo. Als wordt gekeken naar de gekozen subregio's (het Schuitwater niet meegerekend), dan blijkt uit afbeelding 4 dat

de meeste vondsten zijn gedaan op de oude middeleeuwse essen, waar de vondsten met het bewerken van het land naar boven zijn gekomen. Ook de oude weg, de Meerlose baan is flink vertegenwoordigd, wellicht omdat deze 'regio' de interesse had van amateurs waardoor er daar meer veldverkenningen hebben plaatsgevonden. De

Afbeelding 4. Verdeling van vondsten onder de verschillende vindplaatstoponiemen. Het Schuitwater is buiten beschouwing gelaten.

Konijnswaranda biedt ook veel vondsten, die op allerlei wijze ontdekt zijn. Deels is dit te danken aan enkele onderzoeken die er hebben plaats gevonden, maar ook omdat er veel mensen wonen en er meer meldingen via huisbezoeken zijn binnengekomen. Voor het Melders Veld en Eikelenbos is dit ook het geval. Als verder wordt gekeken naar de manier waarop vondsten verkregen zijn, dan blijkt het buiten het onderzoeksgebied bijna alleen om veldverkenningen te gaan (zie kaart 9). Enkele uitzonderingen zijn melding 5 tot en met 7, een onderzoek uit 1941 en twee RAAP onderzoeken.

Bij Archis zijn 51 meldingen bekend en nog eens 14 meldingen zijn bekend bij andere instellingen (zoals de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) of de Computer Applications and quantitative methods in Archaeology (CAA)). In totaal zijn 299 meldingen dus nergens bekend, dit gaat om 82% van alle informatie uit de database.

6C. STEENTIJD

Vanuit de steentijd heb ik 99 meldingen weten op te sporen. 93 meldingen komen uit bronnenonderzoek, slechts vijf uit de huisbezoeken en één melding is in beide categorieën bekend. Het blijkt dus dat vondsten uit de steentijd niet zomaar tevoorschijn komen of dat deze door een gewone burger niet zomaar worden herkend. De enige vondst die door bronnenonderzoek bekend was, maar blijkaar ook door inwoners nog als archeologisch in hun geheugen zat, is melding 27, een

mes van Lousbergvuursteen. Bij een aantal lokale bewoners is ook bekend dat er ooit oude stenen bijlen zijn gevonden op het Melders veld.

De vondsten uit de steentijd behelzen voornamelijk vuursteen en natuursteen, wat te zien is in afbeelding 5. Onder de natuursteen valt ook de wommersomkwartsiet, die hier een aparte categorie vormt, omdat deze vaak gebruikt werd als vuursteen. Het gaat om 10 meldingen en 37 objecten.

Van 79 meldingen is een gedetailleerde datering bekend. Deze melden dat 20 vondsten in het paleolithicum

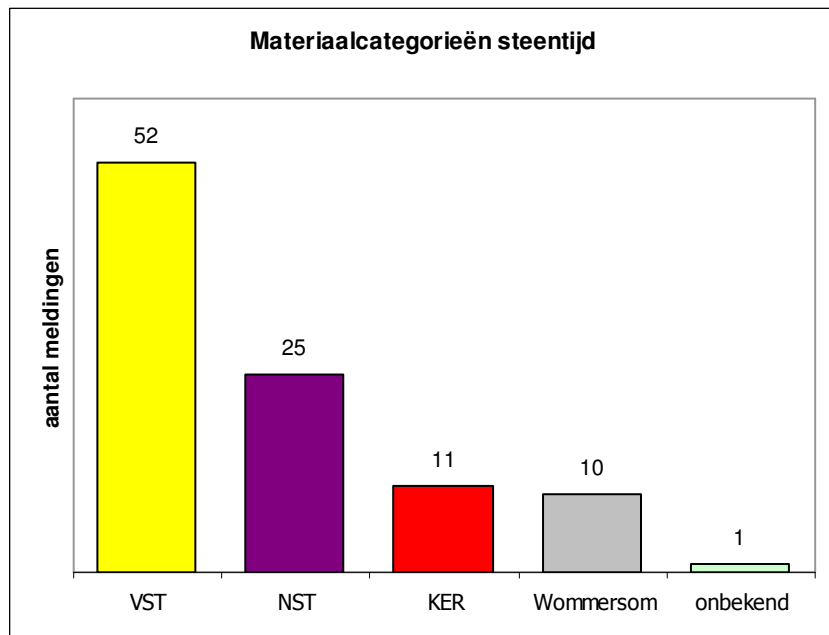
vallen, 28 vondsten in het mesolithicum en 31 vondsten in het neolithicum. Keramiek komt in het neolithicum beduidend meer voor dan in de voorgaande periodes. Vuursteen en natuursteen komen in alle periodes voor, waarbij vermeld moet worden dat alle 10 meldingen van wommersomkwartsiet (vallend onder NST) in het mesolithicum zijn geplaatst.

26 meldingen vallen binnen het onderzoeksgebied, 26% van alle meldingen uit de steentijd dus. Deze vondsten zullen prioriteit krijgen in de rest van dit hoofdstuk (6C). Omdat een grote groep vondsten bij het Schuitwater ligt, zal toch ook hier een korte analyse over gemaakt worden.

6C.1 Bijlen

De bijlen vormen de eerste groep artefacten als we kijken naar de steentijd, waarmee we meteen één van de redenen van het onderzoek te pakken hebben. Het gaat hier over vuistbijlen en geslepen bijlen. Ook bekijk ik de beitels bij deze categorie, omdat de benamingen in oude literatuur en in de volksmond elkaar soms afwisselen. De bijlen die alleen 'prehistorisch' zijn en niet per definitie in de steentijd vallen, zullen wel in dit hoofdstuk behandeld worden voor het overzicht. In totaal komen we dan op negen meldingen plus nog twee meldingen van fragmenten van geslepen vuistbijlen nabij het Schuitwater.

In de negentiende eeuw is al melding gemaakt van een stenen beitel, gevonden op het Slooierveld (54). Verder is over deze vondst weinig bekend. Wel is nu met de huisbezoeken naar voren gekomen dat Ger Heldens ooit een vuistbijl heeft gevonden op het Slooierveld (59). Het is mogelijk dat het hier om hetzelfde object gaat. De vuistbijl van de heer Heldens zou even breed als lang zijn en gemakkelijk in de hand liggen, aldus zijn broer.

Afbeelding 5. Materiaalcategorieën in de steentijd, waarbij Wommersomkwartsiet als losse categorie is toegevoegd.

De volgende melding gaat over een beitel die rond 1920 gevonden zou zijn door Hendrikus Vullings. De vondst (57) lag aan de overzijde van het spoor, op het land van Van Hameren. Josef van Hameren verhuisde in 1927 en nam de stenen beitel toen mee en heeft deze naar een museum in Leiden gebracht. Het zou gaan om een artefact van Lousbergvuursteen.

In de jaren '30 zouden nog vier (vuist)bijlen zijn gevonden op het Melders Veld (2). Waar deze precies gevonden zijn en door wie is nog de vraag. De bijlen dragen samen Archisnummer 16016. Nog een losse vermelding beschrijft dat er twee bijlen gevonden zijn van Lousbergvuursteen, te dateren rond 3000-2400 vC. Één van de bijlen is vermoedelijk in het bezit van mevrouw Vullings op Koppertweg 32. Deze specifieke bijl zou een geslepen bijl zijn, gevonden door de heer Van Oyen. Een tijd later is er op het Melders Veld wel een 'oud stuk steen' gevonden, wat wellicht ook een bijl is. Het gaat om meldingsnummer 55 die gevonden zou zijn rond 1977 door Frans Marcellis aan de oostkant van het Melders Veld. Door de late vondstdatum kan het hier echter niet één van de eerder genoemde vier bijlen zijn.

In 1983 is een bijl gevonden aan de Lom de Bergstraat in Lottum, hoewel de coördinaten op de Oosterheide nabij het Melders Veld liggen (33). Deze bijl heeft Archisnummer 15828. Als we de melding vergelijken met een vondst van de heer Th. Vergeldt uit Lottum (264), dan blijkt deze exact dezelfde coördinaten te hebben, zodat er vanuit gegaan kan worden dat het hier om hetzelfde artefact gaat. Het object is aanwezig in de Oudheidskamer van Horst. Het gaat om een bijl van Rijckholtvuursteen met een ovale doorsnede (een zogenaamde "Flint Oval-beil"), licht beschadigd aan de snede. De bijl kan gedateerd worden op 4000 vC. en komt dus uit het midden-neolithicum.

Nog een bijl zou gevonden zijn op een aardappelakker nabij de Meerlose baan door de heer Hay Appeldoorn (58). Het zou gaan om een donkergrijze bijl, mogelijk Rijckholtvuursteen, van 12-13cm lang. De bijl heeft naar beschrijving een ronde voorkant en was 'mooi afgewerkt' waardoor een voorzichtige conclusie getrokken kan worden dat het hier om een geslepen bijl gaat. Het artefact ligt nu in Canada.

Als laatste noem ik nog een extra beitel, gevonden rond 1960 op het Lompert Veld (27). In Archis (nummer 6597) staat de vondst gemeld op de plek van bezichtigen aan de Losbaan, bij de zoon van de vinder, waar de "beitel" toen tijdelijk in huis was. Het voorwerp is nu in bezit van het Archief van Melderslo. De melding komt overeen met nummer 60, waar het gaat om een kling. De melding zal daarom verder worden beschreven in 6C.3. Nummer 27/60 wordt in sommige meldingen verward met nummer 57, beide vondsten uit de familie Vullings.

In totaal zou het gaan om 4 bijlen en 2 beitels, en 6 bijlen waarover vrij weinig bekend is. Daar komen dan drie fragmenten van geslepen bijlen nabij het Schuitwater nog bij. In totaal klinkt een aantal van 15 stenen bijlen erg veel. Toch is dit geen uitzonderlijkheid als dit wordt vergeleken met de vondsten in de brede regio. Waarschijnlijk gaat het met name om geslepen bijlen, globaal te plaatsen in het neolithicum. Ze zullen gebruikt zijn voor de kap van bomen, wellicht om kleine akkers aan te leggen op de open plaatsen, of om het hout te gebruiken voor huizenbouw⁶⁴.

⁶⁴ Louwe Kooijmans 2005, p. 277.

6C.2 Pijlpunten

Een andere categorie vondsten zijn de vuurstenen spitsen. Het gaat om vijf meldingen binnen het onderzoeksgebied en negen vondsten nabij het Schuitwater.

Een spits met weerhaken en schachtdoorn is in 1975 aangetroffen bij de Beemdweg (28) (afbeelding 6). De vondst is op dit moment aanwezig in het Archief van Melderslo, zie afbeelding 5, en staat in Archis bekend als 6536.

Door de sterke retouche is de pijlpunt wellicht pas vervaardigd in de vroege bronstijd⁶⁵, waardoor deze melding in de database als 'prehistorisch_onbepaald' staat aangeduid. Als we deze melding vergelijken met nummer 65, zijn er in een bos dichtbij ook ooit pijlspitsjes aangetroffen. Ook al gaat het bij deze laatste melding om geruchten, de eerdere melding

Afbeelding 6. Laat-neolithische driedoorn, aangetroffen nabij de Beemdweg, aanwezig in het archief van Melderslo. Mogelijk pas vervaardigd in de vroege bronstijd.

maakt de mogelijkheid dat er daadwerkelijk spitsen zijn aangetroffen wel een stuk groter. Wellicht gaat het zelfs om dezelfde vondst en zouden de coördinaten gelijkgetrokken kunnen worden. Als het hier inderdaad een cluster pijlpunten betreft, kan de vindplaats worden gemarkeerd als jachtkamp of –gebied of wellicht een graf, maar dit blijft speculatie.

RAAP meldt in rapport 44⁶⁶ een microspits op het Melders Veld (363), die gedateerd kan worden in het laat-paleolithicum, de eerste periode waarin de spitsen kleiner worden⁶⁷.

Een andere RAAP-melding komt met het onderzoek in 2001 op industrieterrein de Melderslosche Weiden⁶⁸, waar een transversaalspits wordt aangetroffen (41). Deze spits valt, zoals andere vondsten op hetzelfde terrein, te dateren in het laat-mesolithicum.

Een andere ietwat dubieuze melding omvat de pijlspitsjes van de Achterste Lompert (61). De overbuurman vertelt over een perceel waar veel vaker vondsten werden gedaan. De aangewezen 'vinder' zegt zelf van niets te weten.

In totaal kunnen we spreken van 3 pijlspitsen in het vondstenareaal en twee meldingen over mogelijk meer spitsen. De vondsten in deze categorie lopen qua datering sterk uiteen: de vroegste pijlspitsen uit het onderzoeksgebied zijn vervaardigd in het laat-paleolithicum en latere pijlpunten pas in de vroege bronstijd. Slechts twee van de spitsmeldingen binnen het onderzoeksgebied vallen met zekerheid in de steentijd.

In de nabijheid van het Schuitwater zijn enkele bijzondere spitsen te noemen. Een mogelijke speerpunt vinden we onder nummer 296; een bijna driehoekige bladspits uit het laat-paleolithicum

⁶⁵ Louwe Kooijmans 2005, p. 393.

⁶⁶ Derks 1991, p. 152.

⁶⁷ Louwe Kooijmans 2005, p.145.

⁶⁸ Polman 1999, p. 21.

onder nummer 196; een mesolithische transversaalspits onder 185; een midden-mesolithische lancetspits met oppervlakteretouche met meldingsnummer 203; een typische nierospits uit het laat-mesolithicum onder nummer 165; een transversaalspits en een gravettespits onder nummer 219, waarvan de laatste te dateren is in het laat-paleolithicum, behorend bij de Federmesser cultuur; en een c-spits-achtige uit het mesolithicum (210). De spitsen bij het Schuitwater zijn allen te dateren tussen het laat-paleolithicum en laat-mesolithicum en zijn gebruikt voor de jacht. Verder vallen er aan de losse vondsten geen conclusies te verbinden.

6C.3. Klingen

Een derde categorie vuurstenen artefacten omhelst de klingen.

In 1941 komt de eerste melding binnen van een kling-vondst, gevonden nabij de Meerlose Baan zomaar in een weggreppel (11). Deze melding staat in Archis bekend onder nummer 29124 en is gedetermineerd door de heer Boone. Of de kling daadwerkelijk uit de steentijd stamt is niet bekend, waardoor deze vondst als 'prehistorisch' staat vermeld.

Een tweede vondst werd gedaan rond 1960 en hier gaat het om de eerder genoemde 'beitel' (nummer 27, hoofdstuk 6C.1). Het mesfragment is gevonden op het veld van de Achterste Lompert en staat ook vermeld onder nummer 60. Het gaat om een klingfragment, eerder een mes dan een beitel, gemaakt van een donkere variant van Lousbergvuursteen. Tot nu toe wordt vermoed dat de kling uit het midden-neolithicum stamt⁶⁹. Na onderzoek zal nog moeten blijken om welk type artefact het hier exact gaat en waarvoor deze gebruikt is. Nummer 27/60 wordt in sommige meldingen verward met nummer 57, beide vondsten van de familie Vullings.

Twee kleine klingen en een nog kleinere klingkern zijn te vinden onder meldingsnummer 62. Het gaat hier om akkervondsten door de heer Leijsten. De klingkern is een beweringsproduct van een maaskei, mogelijk het afvalproduct van de productie van microlithen in het mesolithicum.

RAAP heeft in 2001 een verbrande kling aangetroffen (47) op het industrieterrein Melderslosche Weiden⁷⁰. Deze vondst is in Archis bekend als 130613. Het artefact lag op de overgang van de dekzandrug naar het beekdal en kan mogelijk gedateerd worden in het mesolithicum.

Één van de veldverkenningen van Jan Driessens binnen het onderzoeksgebied heeft ook een kling opgeleverd. Het gaat om meldingsnummer 249 en de vondst is te dateren in het mesolithicum⁷¹.

Er is hier dus sprake van 4 echte klingvondsten binnen het onderzoeksgebied en 3 kleine objecten die aangeven dat de klingtechniek voorkwam in de regio. Bij het Schuitwater zijn 8 meldingen van klingen gedaan, waaronder 3 vermoedelijk uit het laat-paleolithicum. Een melding die het vermelden waard is, is een kleine lanspunt of dolk uit het laat-neolithicum (337). Het gaat om een vondst van Xavier van Dijk en het artefact is 7,5 cm lang, 2,2 cm breed en 1,1 cm dik. Een fragment van een andere dolk is te vinden onder nummer 219.

⁶⁹ In gesprek met A. van Gijn.

⁷⁰ Polman 1999.

⁷¹ Louwe Kooijmans 2005, p.195.

6C.4 Overig vuursteen

Van de 99 steentijdmeldingen zijn er 52 van vuursteen, dit is 52,5%! Naast bijlen, pijlspitsen en klingen zijn vooral veel losse afslagen gevonden. Een aantal artefacten konden getypeerd worden naar functie, het gaat hierbij om schrabbers en stekers gevonden nabij het Schuitwater. Enkele vondsten zijn van een blauw soort vuursteen, mogelijk "Oborgvuursteen". Er is ook vuursteen aangetroffen dat afkomstig is van de Franse kanaalkust. Binnen het onderzoeksgebied zijn verder geen bijzondere vuursteenvondsten te melden.

Er zijn twaalf vuursteenmeldingen uit het paleolithicum, waarvan één vondst in het midden-paleolithicum valt te plaatsen door gebruik van Levallios-techniek⁷² (56). Dit is de oudste vondst uit de gehele database. Tien artefacten zijn specifiek in het mesolithicum gedateerd. Dertien meldingen komen uit het neolithicum, waarbij 4 vondsten worden toegeschreven aan een vroeg-neolithisch kampement (227).

Wommersomkwartsiet werd in deze regio vaak gebruikt als vervanger van vuursteen. Voornamelijk in het midden- en laat-mesolithicum is de verspreiding vanuit de Belgische bron erg groot⁷³; een incidenteel artefact zou uit de beginfase van het neolithicum kunnen stammen. Er is één vondst van wommersomkwartsiet gedaan binnen het onderzoeksgebied, nabij de Meerlose Baan (250).

6C.5 Natuursteen

In totaal zijn 25 vondsten binnen de steentijd aan te duiden als natuursteen, als het wommersomkwartsiet niet mee wordt geteld. Het gaat dan om 25% van alle vondsten. Toch valt er weinig af te lezen aan de objecten van natuursteen. Er vallen slechts 4 meldingen binnen het onderzoeksgebied, waarbij het in totaal gaat om 15 objecten.

Rondom het Schuitwater zijn ook nog enkele noemenswaardige waarnemingen gedaan. Nummer 194 meldt een zandstenen slijpsteen, alsook nummer 226. Deze laatste slijpsteen heeft een vierkante doorsnede en valt daarmee te dateren in het neolithicum. Een staafvormige slijpsteen, ook van zandsteen, is aangetroffen (221) en een tweede fragment van een zandstenen slijpsteen op dezelfde locatie. Daar zijn ook een rolsteen met polijstsporen en een (zandstenen?) klopsteen met polijstsporen gevonden. Meer klopstenen zijn gevonden bij nummer 269 en 331, waarbij van de eerste zeker te zeggen valt dat deze is gebruikt, te zien aan kleine putjes in het oppervlak van het materiaal. Ook is er nabij het Schuitwater een zandstenen loper aangetroffen (208). Nummer 293 meldt ten slotte de vondst van twee gebroken slijpstenen en een polijststeen.

De slijpstenen zijn mogelijk te dateren in het neolithicum⁷⁴, in ieder geval niet in een vroegere periode. De meeste hiervan staan in de database als 'prehistorisch' vermeld. Ze zijn gebruikt voor het slijpen van bijlen of het malen van graan. De lopers zijn gebruikt voor het malen van graan. Klopstenen zijn gebruikt voor het bewerken van (vuur)steen en kwamen al voor in het mesolithicum⁷⁵.

⁷² Louwe Kooijmans 2005, p. 84, 96, 135-138.

⁷³ Louwe Kooijmans 2005, p. 166.

⁷⁴ Louwe Kooijmans 2005, p.286.

⁷⁵ Louwe Kooijmans 2005, p.136.

Polijststenen zijn gebruikt voor het polijsten van (vuur)stenen bijlen. Deze vaak zware voorwerpen duiden op een locatieverblijf gedurende een langere tijd.

6C.6 Keramiek

In totaal staan er elf meldingen van keramiek specifiek bij de steentijd genoemd. Bij tien van de elf meldingen gaat het wederom om het Schuitwater. Een enkele keer is daar huttenleem aangetroffen (ingedeeld bij KER aangezien het ook van klei gemaakt is), of dit letterlijk voor 'hutten' gebruikt is valt zeker niet te concluderen. Ook zijn er 2 scherven aangetroffen die door Jan Driessens geplaatst zijn in het mesolithicum (209 en 340); een opmerkelijke en mogelijk foutieve melding, gezien in deze regio aardewerk niet eerder voorkwam dan het neolithicum.

In totaal zijn er 14 scherven binnen het onderzoeksgebied aangetroffen, nabij de Meerlose Baan. Het gaat hierbij om meldingsnummers 238 en 241. Bij het Schuitwater zijn nog eens 572 neolithische scherven aangetroffen, waarvan minstens 1 versierd.

De aanwezigheid van aardewerk wordt over het algemeen geïnterpreteerd als bewoningssporen⁷⁶. Dit gecombineerd met de aanwezigheid van bijlen waardoor open plekken konden worden gecreëerd en boerderijen worden gebouwd, en de vondsten van de slijpstenen, maakt het verhaal iets completer. Voorzichtig kan er gezegd worden dat er enkele mensen dit gebied hebben bewoond in het neolithicum. Vermoedelijk zal dit in de omgeving van het Schuitwater zijn geweest, maar dan iets naar het westen de dekzandrug op om droge voeten te houden. Kleinere neolithische kampjes zullen zeker ook hebben bestaan in dit gebied, waarvan een vroeg-neolithische⁷⁷ te lokaliseren valt ten noordwesten van het onderzoeksgebied, waar naast 4 vuursteenartefacten ook 2 natuurstenen werktuigen zijn aangetroffen (228).

6D. METAALTIJDEN

De bronstijd en ijzertijd zijn voor dit onderzoek samengetrokken tot 'metaaltijden' omdat de vondstcategorieën sterk overeen komen. In totaal gaat het om 35 meldingen, waarvan 11 binnen het onderzoeksgebied vallen (31%). Van de 24 meldingen buiten de grenzen, behoren er 19 aan het Schuitwater.

Van de 35 vondsten zijn er 7 genoemd door inwoners van Melderslo, waarbij alle 7 vondsten ook al bekend waren door middel van bronnenonderzoek. De inventarisatie heeft voor deze periodes dan misschien geen nieuwe meldingen boven tafel gebracht, maar wel zeker enkele meldingen van meer diepgang voorzien.

In totaal kan er van 5 vondsten gezegd worden dat ze uit de bronstijd komen, waarvan eentje mogelijk specifiek uit de vroege bronstijd. Het gaat hier om melding 152, bewoningssporen gemeld in 1995 na veldverkenning in een boomgaard nabij het Schuitwater. Het gaat om een monument beschermd door het rijk, helaas wordt er geen verdere beschrijving van de sporen gegeven. De 'bewoning' zou ook uit het laat-neolithicum kunnen stammen, waardoor melding 152 in de database

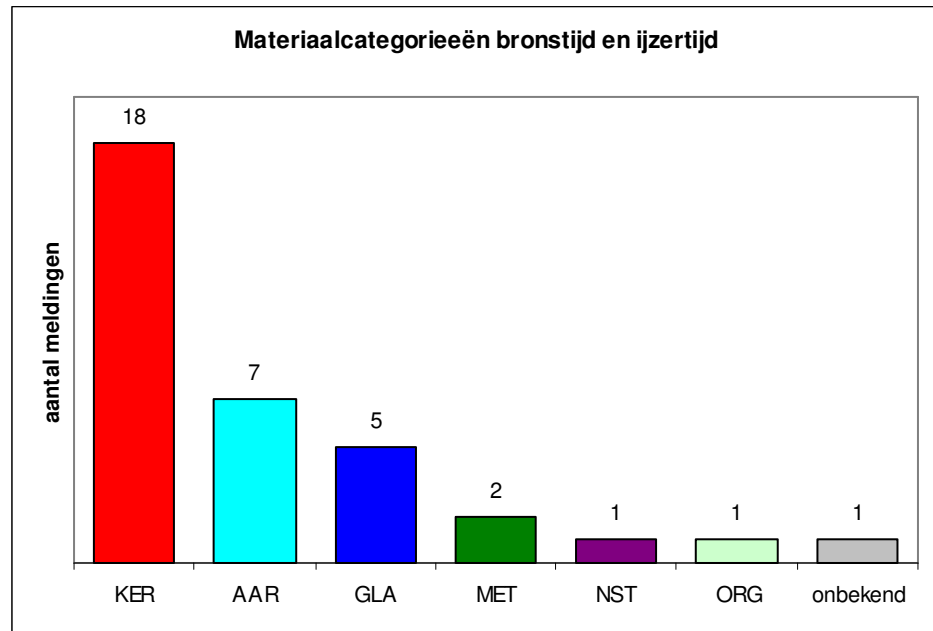
⁷⁶ Louwe Kooijmans 2005, p. 228.

⁷⁷ Derks 1991, p. 39.

dan ook bij 'prehistorisch' is ingedeeld. Hoe nauwkeurig deze datering is en waarop ze is gebaseerd, valt niet te achterhalen. Ook één van de grafheuvels (melding 4) (zie 6D.1) kan in de bronstijd geplaatst worden. Bij de andere meldingen uit deze periode gaat het om aardewerk. 18 meldingen komen uit de ijzertijd, waarbij 6 gedateerd zijn in de late ijzertijd. Bij deze laatste categorie gaat het voornamelijk om de glazen objecten (zie 6B.2). Eén grafheuvel kon specifiek in de ijzertijd worden geplaatst en 8

aardewerkvondsten evenzo.

In totaal vormt aardewerk de grootste categorie vondsten uit de metaaltijden, te zien in afbeelding 7. Het aardewerk kan zowel uit nederzettings- als grafcontext stammen. Op de tweede plaats zijn

Afbeelding 7. Materiaalsoort verdeling in de brons- en ijzertijd.

er in de 'metaaltijden' opmerkelijk veel "aardsporen" gemeld; het betreft 7 grafheuvelmeldingen.

Bij officiële en professionele onderzoeken zijn 14 meldingen aan het licht gekomen, relatief veel. Door bewerken van het land zijn er juist relatief weinig vondsten naar boven gekomen, namelijk maar twee. De grootste groep vondsten zijn ontdekt bij veldverkenningen. Naast vele vondsten afkomstig van akkers zijn er zeven meldingen uit het bos en zes van de heidegebieden.

6D.1 Grafheuvels en urnen

De grootste en meest opmerkelijke categorie uit deze periode zijn de grafvondsten. Het gaat om waarnemingen van grafheuvels vaak al voor 1950 en een aantal urnen die erin zijn aangetroffen. Door onnauwkeurige beschrijvingen uit het begin van de vorige eeuw is het lastig het daadwerkelijke aantal grafvelden te bepalen.

Binnen het onderzoeksgebied ligt één urnenveld, in de bossen van de Konijnswaranda. Met enige voorzichtigheid kan dit als belangrijkste vindplaats van Melderslo bestempeld worden. De vroegste meldingen komen uit april 1943, het gaat dan om twee heuvels in een bos aangetroffen door pastoor Pinckers (13 en 14). Aan deze twee heuvels zijn ook de Archis-codes gekoppeld (28928 en 28929). Op dat moment wordt al vermeld dat opgraven deels mogelijk is. In 1944 komt dan ook al de volgende melding dat een Germaanse urn met verbrand bot is aangetroffen (melding 15 en 16). Naast het botmateriaal zou er ook een stuk brons in de urn hebben gezeten! Om wat voor object het hier

gaat is compleet onduidelijk. Mogelijk is het brons meegenomen door familie Hoogers uit Horst. In de laatste jaren van de oorlog hebben veel kinderen uit Melderslo en Horst gespeeld en gegraven in de bossen, waardoor het terrein in 1945 al als 'verstoord' werd aangemerkt.

Afbeelding 8. H.J.L. Hoogers, opgraver van het urnenveld op de Konijnswaranda.

Rond 1946 zijn echter toch opgravingen verricht onder leiding van pastoor Harry Hoogers, wonend in Horst, rector in Veulen. Enkele jongens uit de buurt tussen de 11 en 16 jaar mochten meehelpen, omdat zij daar eerder al een 'pot' in de grond hadden gevonden. Voornamelijk Piet Marcellis wist veel te vertellen (melding 18). Zeven tot tien heuvels zijn uitgegraven, eerst is de toplaag van ongeveer een meter dik zand (stuifzand, zware bosgrond) verwijderd. Je kwam dan op een zogenaamde 'brandplaat', aldus de heer Marcellis, een cirkel van zwartgeblakerde grond gemiddeld 3 meter in doorsnee. De zwarte laag was 10 tot 15 cm dik; de urn zat altijd precies in het midden. De 'potten' moesten 3 weken drogen voordat je ze leeg kon halen. Ze waren allen ongeveer 30cm hoog en smal van vorm, mogelijk had er één nog zichtbare versiering. Ze zaten allemaal tot de rand gevuld met verbrande beenderresten, er zaten geen sieraden of metaal in. De urnen hadden geen deksel. Het verhaal van de ondertussen 76-jarige man klonk erg helder en was vol met details. Toch is de 'brandplaat' een aparte waarneming, die verder niet bekend is in de Nederlandse prehistorie. Zou het hier gaan om crematie ter plekke? Of zal de heer Marcellis de zwarte podzol als (houts)kool verkleuring hebben aangezien? Een andere opmerkelijke waarneming gaat over een kiezelpad wat over het urnenveld zou hebben gelopen. Deze kiezels lagen ook onder de laag stuifzand van een meter dik.

Bij melding 267 gaat het -na vergelijking- zeker om dezelfde vondst, ook al wijken de coördinaten iets af. Het is een urn met versiering, gevonden door Jan Hoogers (een broer van de eerder genoemde Harry Hoogers), negen jaar geleden gerestaureerd en nu te zien in de Oudheidkamer van Horst. Door de versiering kan de urn getypeerd worden; het gaat hier om een zeldzame Kalenderberg-urn waardoor de datering zeker in de (vroeg) ijzertijd valt⁷⁸. Over het geheel valt te zeggen dat dit urnenveld wellicht al in de late bronstijd in gebruik was en zeker in de ijzertijd gebruikt is.

(Voor een uitgebreider verslag over de zoektocht naar de informatie over het urnenveld op de Konijnswaranda is een bestand bijgevoegd op de cd-rom.)

Naast het urnenveld op de Konijnswaranda zijn er nog meer meldingen van grafheuvels uit de brons- of ijzertijd (zie kaart 11). Wat erg opmerkelijk is, is dat veel van deze overige heuvels zich lijken te positioneren langs de latere Romeinse weg, die voor dit doel dan ook vast aangegeven is op de kaart in een vroegere periode dan aannemelijk zou zijn.

⁷⁸ Louwe Kooijmans 2005, p. 568.

Voor 1879 zijn al drie heuvels waargenomen door de heer Deseriere (melding 8), wat meteen de oudste melding van het onderzoek vormt. In 1882 vond het eerste onderzoek plaats, waarbij drie Germaanse urnen zijn aangetroffen (melding 1). In 1941 is nogmaals onderzoek op het terrein gedaan, ditmaal door de heer Habets. De heuvels en de urnen vallen onder Archis-nummer 28318. In 1966 zijn op ditzelfde terrein, dat toen sterk verstoord was door zandwinning, 422 scherven aangetroffen, vermoedelijk uit de bronstijd (melding 247). Door de grote aantallen scherven is het hier logischer te concluderen dat deze melding niet tot het grafveld behoort. De vondst wordt dan ook niet automatisch in de bronstijd geplaatst en valt nu onder 'prehistorisch_onbepaald'. In 1994 heeft er ondertussen zelfs aspergeverbouwing plaatsgevonden waardoor het terrein nog sterker verstoord is. Bij deze veldverkenningen zijn grofgemagerd aardewerk (melding 37) en vuursteen artefacten (melding 38) aangetroffen. Deze laatste waarnemingen zullen eerder bij een prehistorisch nederzettingsterrein hebben gehoord dan bij een grafveld.

De tweede cluster heuvels, iets noordelijker, valt onder meldingsnummer 3 en vermeldt ook 3 grafheuvels. Onderzoek is in 1941 uitgevoerd door de heer Bursch. De heuvels zijn, net zoals de vorige heuvelgroep, gemeld door W.J. Boone in 1942. De enige aanwijzing dat het hier om verschillende vindplaatsen gaat, is de aanduiding van de onderzoeker: Habets of Bursch.

Een derde cluster ligt een stuk zuidelijker, ter hoogte van het Schuitwater. Wederom worden drie grafheuvels gemeld door W.J. Boone, ditmaal opgegraven door burggraaf Van der Voort (melding 4). Twee heuvels zijn geslecht en opgegaan in het landschap, uit één van de heuvels kwam een urn (melding 5), die gedateerd is in de bronstijd. Urn en heuvel staan samen in Archis bekend onder nummer 28983 en worden vaak als "Grubbenvorst 5" aangeduid. De urn kwam toendertijd compleet uit de heuvel en is voor onderzoek opgestuurd naar Leiden. Een afgietsel van de urn is nog aanwezig in het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) onder nummer "L.1942/4 dB", waarbij aantekeningen zijn gemaakt over het uiterlijk en de afmetingen: "H±23, md. Hvl. 12, Op. Mnd. 20, gr.br. 23, op 7 onder den rand". Het enige wat te achterhalen is, is dat het hier gaat om een bruine urn van 23 cm hoog met een ruw oppervlak door de magering met steentjes, gevonden in het midden van een heuvel. Het origineel is teruggestuurd naar G.H.J.M. Van der Voort. Door een chaotische tijd in de Tweede Wereldoorlog is deze urn stuk en kwijt geraakt, maar mogelijk zijn enkele scherven nog aanwezig op het landgoed van zijn zoon, de huidige burggraaf. Een mogelijk tweede urn is aangetroffen in één van de andere heuvels (melding 6) en wordt aangeduid met "Grubbenvorst 6". De urn zou gevuld zijn met verbrande beenderresten en stukjes houtskool. In deze zelfde heuvel zou ook een bijl aangetroffen zijn, een opmerkelijke vondst (melding 7). Of het om een stenen of een bronzen bijl gaat, staat niet vermeld. De bijl zou naar het RMO zijn gestuurd met code 52GN-22(.2, .3 of .4). Een andere bijzondere waarneming is de uitzonderlijk grote kei naast de heuvel waarin de eerste urn zat. Omdat deze niet verplaatst kon worden, is deze dieper ingegraven. Opnieuw gaat het hier om een uitzonderlijke waarneming. Ook de vraag waar de kei vandaan komt en hoe deze in de buurt van de heuvel is gekomen, blijft onbeantwoord. In 1935 zijn door de heer Keus al onderzoeken gedaan op het terrein, waarbij geslagen en bewerkt vuursteen is gevonden.

Een vierde cluster van grafmeldingen ligt een stuk zuidelijker dan het onderzoeksgebied, nog wel aan de Meerlose Baan en bijna aan de Maas. Het gaat hier om veel verschillende waarnemingen in een gebied van 500 bij 600m, samengevat onder meldingsnummer 362. In enkele uithoeken van het terrein zijn alleen vondsten uit de ijzertijd gedaan, in de meeste gevallen gaat het om brons- en ijzertijd. Een logische conclusie kan zijn dat het grafveld in de latere periode nog iets verder is uitgebreid.

Al met al brengt het grafveldonderzoek alleen maar meer vragen met zich mee. De brandplaten, het kiezelpad en de grote kei zijn allemaal landschappelijke kenmerken die niet bij een normaal grafveld uit de brons- of ijzertijd worden geplaatst. Daarnaast nog het stuk brons en de bijl die de overleden personen wellicht iets meer kunnen plaatsen bij hun maatschappelijke status of functie, maar door ontbrekende details is hier nu weinig mee te doen.

6D.2 Glas

Een tweede categorie zijn de glasvondsten, een materiaal dat in deze vroege periode nog maar weinig gebruikt werd. Alle vondsten zijn gedaan nabij het Schuitwater. Vier van de vijf meldingen betreffen de typische 'La Tene'-armbanden uit de late ijzertijd, die uit een Oost-Franse/Zwitserse traditie stammen⁷⁹. Het gaat om twee complete armbanden, waarvan er eentje 4-ribbig is en kobaltblauw van kleur, en dus getypeerd kan worden als het Haevernick 7C-type⁸⁰ (melding 175) en daardoor vermoedelijk uit de vroegste Romeinse periode stamt. Verder zijn er nog twee fragmenten van dit type armband aangetroffen, waaronder een andere met blauwe kleur, ditmaal 5-ribbig (333). De laatste is lokaal vervaardigd in een regionale werkplaats in Roermond⁸¹.

Een vijfde glasvondst behelst een zogenaamde meloenkraal van glaspasta(260). Dit versieringsobject uit de ijzertijd wordt meestal aangetroffen als grafgift, als een sieraad dat de overledene droeg⁸². Op de plek van deze vondst werd echter juist veel keramiek aangetroffen, namelijk 420 scherven, waardoor je eerder een nederzettingscontext zou verwachten.

Door de vondsten van glas valt te zeggen dat de ijzertijdgemeenschap zeker niet afgesloten leefde van de buitenwereld. De invloeden van buitenaf waren goed te merken en reikten vermoedelijk verder dan alleen de grafcultuur. De glazen sieraden zijn gedragen en vermoedelijk gebroken en weggegooid en in twee gevallen verloren.

6D.3 Offerplaatsen?

Een tweetal opmerkelijke vondstcomplexen leidt tot een voorzichtige optie dat hier wellicht rituelen hebben plaatsgevonden in de ijzertijd. In 1935 merkt de heer Keus al op, dat op het terrein ter hoogte van het Schuitwater waar grafheuvels liggen, ook een offerplaats aanwezig is. Op dat moment ging het om een moeilijk toegankelijk bosterrein, waar pas twee heuvels waren

⁷⁹ Louwe Kooijmans 2005, p. 480.

⁸⁰ Van den Brandhof 1995, p. 18.

⁸¹ Louwe Kooijmans 2005, p. 613.

⁸² Schoneveld 2004, p.31.

waargenomen. Waarom de heer Keus dit tot offerplaats benoemde, is niet in Archis opgenomen. Mogelijk is de derde grafheuvel als rituele locatie aangeduid door de grote kei die ernaast lag.

Een tweede complex omvat meldingsnummers 19, 20 en 21, allen op dezelfde coördinaten net ten Noordoosten van het onderzoeksgebied, aan de Meerlose Baan. Als wordt gekeken naar vondst 19 en 21, respectievelijk een aantal scherven, handgemaakt, roodbruin baksel, sterk verschaald met een ruw oppervlak en wat ongebakken huttenleem, dan lijkt het hier om een nederzettingsvondst te gaan. Echter de waarneming dat deze vondsten direct op een vierkant plateau van maaskeien lagen, doet een andere situatie vermoeden. De maaskeien (melding 20) zijn in 1950 bij kleidelving twee meter onder het maaiveld aangetroffen, direct boven het 'drijfzand'. Ze bedekten een oppervlakte van 2 bij 2 meter, bijna exact in het vierkant. De vierkante vorm wordt in de ijzertijd in West-Europa vaker aangetroffen als rituele (offer)plaats⁸³. Wat echter een waarschijnlijker conclusie is, is dat het hier gaat om een deel van de Romeinse weg, waardoor deze vondst dan ook bij die periode is ingedeeld. Een inheemse boer kan zijn scherven zijn verloren langs de weg. Wellicht is de opgravingsput niet breder geweest dan twee meter en is daardoor de rest van de weg niet ontdekt. Alleen de diepte van twee meter onder het maaiveld terwijl het hier gaat om heidegebied is lastig te verklaren, evenals de waarneming van 'drijfzand'.

6D.4 Bewoning

IJzertijdbewoning leek voor lange tijd te ontbreken in het vondstmateriaal, ondanks dat de meerdere grafvelden die waren aangetroffen, wel een lokale bevolking te verwachten gaven. Toch lijkt een nederzettingsterrein aanwijsbaar nabij het Schuitwater. Melding 152 meldt 'sporen van bewoning' in de vroege bronstijd, ontdekt in 1995, terwijl in hetzelfde jaar in dezelfde boomgaard ook 'sporen van bewoning' uit de ijzertijd zijn aangetroffen (153). Over beide onderzoeken is weinig bekend; om wat voor sporen het gaat is dus niet duidelijk, maar aangezien het om veldverkenning gaat lijken paalsporen onwaarschijnlijk. Mogelijk was de bewoning hier al aanwezig in het laat-neolithicum, gezien de meldingen uit de steentijd (zie ook 6C) waaronder slijpstenen. Uit de ijzertijd zijn 108 kwartsgemagerde scherven aangetroffen en een brok zogenaamd 'huttenleem' (155). Het totale terrein is een Archeologisch monument en daardoor beschermd door de Rijksdienst Monumentenzorg.

Iets ten noorden van deze waarneming zijn eerder al (in 1971) twee prehistorische afvalkuilen aangetroffen (melding 191). Ook hier gaat het om een veldverkenning, maar ditmaal is het een stuk aannemelijker dat er grondsporen zijn waargenomen, aangezien de locatie de rand van een zandgroeve betreft. Afvalkuilen wijzen meestal op langdurige bewoning van dezelfde locatie. Wat er exact uit de kuilen komt, is lastig te achterhalen, maar de vondsten die op dezelfde locatie gevonden zijn, zijn dat wel. Het gaat om 285 scherven (188) waaronder een oor en drie versierde fragmenten, 16 vuurstenen objecten (189) en 111 fragmenten van natuursteen (190). Door de zandwinning is de vindplaats hier volledig verstoord. De vondsten zijn geschonken aan het Limburgs Museum.

⁸³ Louwe Kooijmans 2005, p. 672.

Iets naar het westen, richting de Meerlose Baan, zijn tweemaal ijzerslakken aangetroffen. Bij melding 344 gaat het om één slakfragment, wat mogelijk ook tefriet kan zijn. Door de afwezige berichtgeving kan deze metaalvondst niet bij een specifieke periode worden ingedeeld. Bij melding 287 gaat het echter duidelijk om twee concentraties, met in totaal 6 ijzerslakken. De slakken wijzen op ijzerwinning ter plekke, iets wat alleen in de grotere nederzettingen of in de late ijzertijd plaatsvond⁸⁴. Ook kan het zijn dat deze vondsten in een veel recentere tijd (zoals de middeleeuwen) geplaatst moeten worden.

6E. "PREHISTORIE" IN DE DATABASE

Bij 91 meldingen was alleen de datering als prehistorisch aangeduid, wat kan slaan op 2 van de gekozen hoofdperiodes. Hierdoor zijn deze meldingen ingedeeld bij 'prehistorie_onbepaald' en worden vrijwel niet behandeld in hoofdstuk 6C of 6D. Het gaat voornamelijk om vondsten van vuursteen, natuursteen en keramiek, die verder niet gespecificeerd zijn. Van de prehistorische meldingen vallen er maar 13 binnen het onderzoeksgebied. Van de overige 78 meldingen behoren er veel aan het Schuitwater.

Één melding over 2 afvalkuilen, nummer 191, staat ingedeeld bij de brons- en ijzertijd omdat deze gelegen is op een vindplaats uit die periode. De kuilen en hun inhoud zijn beschreven in hoofdstuk 6D.4. Ook een verwarrende melding over een ijzerslak (344) staat bij de metaaltijden ingedeeld bij de materiaalcategorie 'metaal', maar zou mogelijk ook tefriet kunnen zijn. Ook enkele vuurstenen artefacten, zoals bijlen en spitsen, zijn al behandeld in een vorig hoofdstuk om de artefacttypes toch gezamenlijk te omschrijven.

In totaal gaat het om 28 meldingen van aardewerkscherven en 24 van natuur- of vuursteen. Bijna al deze vondsten zijn zo minimaal omschreven, dat er geen conclusies aan kunnen worden verbonden. Onder het vuursteen vallen ook 7 onbewerkte maaseitjes, waarvan enkele gevonden zijn op het land van boerderij Op de Weij (zie verder 6G.2).

Een opmerkelijke vondst is nummer 63: een ovale steen gevonden door de heer Jeurissen rond 1961. "Het gaat om een ronde platte steen met een rond gat erin. De steen is ovaal en kogelrond, en het gat is ook kogelrond. Het gaat zeker niet om een bijl! Vermoedelijk is het voorwerp gemaakt van een maaskei" aldus de heer Jeurissen. Zijn uitdrukkingen over rond en ovaal lijken elkaar tegen te spreken. Het object is weggenomen door zijn zus in de jaren '70. Mogelijk gaat het hier toch om een extra bijl, de grootte die de heer Jeurissen aanduidde kwam hier redelijk mee overeen. Wat echter een nog meer waarschijnlijke optie is, is dat het hier gaat om een steen voor verzwaring van een graafstok, zoals vaker voorkwam in het mesolithicum. De zogenaamde 'Geröllkeulen' zou dan een zandlopervormige doorboring hebben gehad, maar dit valt niet te achterhalen. Meestal wordt dit artefact alleen in Noordelijke regio's aangetroffen⁸⁵. Een andere verklaring is dat het gaat om een bijl die na afslijting secundair gebruikt is.

⁸⁴ Louwe Kooijmans 2005, p. 606.

⁸⁵ Louwe Kooijmans 2005, p. 167.

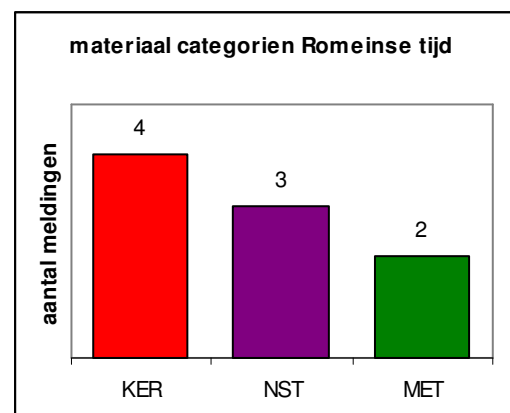
Vier meldingen nabij het Schuitwater spreken over vondsten van slakken, schelpen en oesters. In totaal gaat het om 16 objecten. Het gaat om zoetwaterschelpen die uit de Maas kunnen zijn gekomen. Of het eetafval is (en daarmee sporen van menselijke activiteit), valt niet met zekerheid te zeggen, evenals of het wel oud is.

Twee meldingen -wederom bij het Schuitwater- spreken over botmateriaal. In totaal gaat het om vijf botfragmenten, waarvan er twee verbrand zijn. Door ontbrekende informatie vallen hier verder geen conclusies uit te trekken.

Een laatste prehistorische melding noemt 4 fragmenten puin (vermoedelijk baksteen), ook nabij het Schuitwater.

6F. ROMEINSE TIJD

Maar 9 meldingen vallen binnen de Romeinse tijd en zelfs van die paar meldingen zijn sommige betwifelbaar/twijfelachtig. Wel vallen 6 van de vondsten binnen het onderzoeksgebied (66%). Twee meldingen zijn gedaan door plaatselijke bewoners, de overige zeven meldingen komen uit bronnenonderzoek. Als de 'Romeinse weg' als één object wordt gezien, dan is deze zowel in de bronnen als onder de bewoners bekend. Een aantal keer is melding gemaakt van scherven en tweemaal zijn Romeinse munten aangetroffen. Onder het natuursteen staan twee van de drie meldingen over de mogelijke Romeinse weg. De lage hoeveelheid vondsten zal in dit geval minder te wijten zijn aan het gebrek aan onderzoek of de slechte zichtbaarheid van de vondsten; bij de Romeinse periode kan daadwerkelijk gezegd worden dat er minder activiteit plaatsvond in en nabij het onderzoeksgebied.

Afbeelding 9. Materiaal uit de Romeinse tijd. Door het kleine aantal meldingen is deze grafiek niet significant. Het metaal kan direct vertaald worden naar munten.

6F.1 De Romeinse weg

De ligging van de Romeinse weg zoals aangegeven op de kaart is niet bewezen. De geruchten in Melderslo zijn er zeker en de mogelijkheid dat de Romeinen die weg al hebben aangelegd en gebruikt is groot. Een stuk noordelijker dan het onderzoeksgebied zijn wel directe aanwijzingen voor de ligging van de Romeinse weg. Het Schuitwater als maasarm was in de Romeinse tijd niet meer aanwezig, waardoor een tweede optie voor de weg dicht langs de Maas loopt. Xavier van Dijk vermoedt dat de Romeinen de rivierloop hebben gevolgd, zo vertelde hij mij, maar bewijzen zijn er nog steeds niet. Aan de overzijde van de Maas loopt de weg wel dichtbij en enigszins parallel aan de oever. De Meerlose Baan is in ieder geval in de Napoleontische tijd gebruikt als Heerbaan en stond lange tijd ook bekend als de Napoleontische Baan.

Melding 20 die eerder al genoemd is als eventuele offerplaats, kan ook geïnterpreteerd worden als deel van de Romeinse weg. De maaskeien vormden vaker de basis voor verharde wegen

in de periode van de Romeinen. De ligging komt exact overeen met de Meerlose Baan en ligt net iets ten noorden van het onderzoeksgebied. Het enige opmerkelijke is dat de keien maar liefst twee meter onder het maaiveld zijn aangetroffen, terwijl sinds de Romeinse tijd geen bekende ophogingen hebben plaatsgevonden op die locatie. In Archis staat de vondst onder nummer 28335 en in RAAP rapport 44⁸⁶ wordt het als grafveld aangeduid.

Een andere melding betreft een herinnering van mevrouw Vogelzang aan een waarneming van 'lang geleden'. Ten oosten van de Napoleontische Baan zouden ooit stenen zijn aangetroffen (melding 69), die duidelijk te interpreteren waren als (weg)plaveisel. Verder naar het noorden zou de 'Romeinenweg' wel weer gelijk lopen met de Napoleontische en dus de huidige Meerlose Baan.

In Lottum heeft een Romeinse vicus gelegen⁸⁷, in Venray lag een Romeins castellum en daartussen zou de weg hebben gelopen. De enige mogelijkheid om uitsluitsel te krijgen is een booronderzoek op verschillende plaatsen op en net ten oosten van de Meerlose Baan, en eventueel een tweede boorregio dicht bij de Maas. Als de weg wel over de Meerlose Baan zou hebben gelopen, dan zijn de scherven (6F.2) en munten (6F.3) beter te verklaren. Wat echter nog steeds opmerkelijk blijft, is de positionering van de oudere grafvelden langs de weg. Een mogelijkheid is dat de weg al in de prehistorie in gebruik was, en dat de Romeinen deze route hebben overgenomen en daardoor zijn afgeweken van hun gewoonte om wegen nabij waterwegen te plaatsen.

6F.2 Keramiek

De grootste categorie vondsten van deze periode omvat het aardewerk. Toch is nog steeds niet van opmerkelijke aantallen te spreken, omdat het hier vooral zal gaan om losse vondsten van toevallig verloren goederen.

In 1941 wordt het enige Romeins keramiek binnen het onderzoeksgebied aangetroffen nabij de Achterste Lompert (12). De coördinaten doen blijken dat de vondst gedaan is aan de overkant van het spoor, de zijde van de mogelijke Romeinse weg. Om hoeveel scherven het hier gaat of van welk type valt niet te zeggen, ook Archisnummer 27295 vermeldt dit niet.

Losse aardewerkscherven zijn aangetroffen bij melding 180 en 274, in het gebied dat eerder als waarschijnlijke prehistorische nederzetting werd aangeduid. Bij beide meldingen is de datering niet uitgesproken en zou dus ook inheems aardewerk kunnen betreffen. Melding 274 gaat vermoedelijk om een dik brok aardewerk, mogelijk een dakpan of het typische Romeinse dikwandige keramiek. De vondsten kunnen verloren zijn of het materiaal kan verhandeld en geïntegreerd zijn in de plaatselijke nederzetting.

Een laatste aardewerkmelding wordt gelokaliseerd bij de Hermanushoeve, een oude boerderij ten zuiden van het onderzoeksgebied. De ligging nabij de Meerlose Baan maakt de vondst interessant genoeg om op te nemen in de database (9). De scherven (in Archis bekend onder nummer 27296) zijn in 1941 al ontdekt, waaronder een fragment van Terra Sigilata met de afdruk van een zittend haasje. Een dergelijk natuurelement zien we vaker bij het Oost-Gallische Terra Sigilata uit de 2^e en 3^e

⁸⁶ Derks 1991, p. 45.

⁸⁷ Brinkman 1999.

eeuw nC.⁸⁸, waardoor deze scherf in de late Romeinse tijd te plaatsen is. In 1949 zijn de scherven naar het RMO gebracht voor onderzoek. In 1976 is de vindplaats bezocht door Brunsting.

6F.3 Munten

Op dezelfde vindplaats bij de Hermanushoeve waar scherven zijn aangetroffen, zijn tegelijkertijd ook munten gevonden (melding 10). Om hoeveel munten het gaat is niet bekend, ook is niet vermeld of deze munten met de andere vondsten doorgestuurd zijn naar Leiden. Één van de munten is gedetermineerd en het portret van keizer Hadrianus is herkend. Hij was keizer tussen 117 en 138 nC., dus de munt zal in de eerste helft van de 2e eeuw in de regio terecht zijn gekomen. De munt is toendertijd in het bezit gebleven van rector Janssen van het Ursulinenklooster te Grubbenvorst. Op de locatie van de huidige Hermanushoeve stond mogelijk een Romeinse villa, of er was inheemse bewoning van enige status. De bewoning kan hier vrij kortstondig zijn geweest, aangezien de dateringen van de munt en de scherven (6F.2) overeenkomen.

Nog een Romeinse munt is aangetroffen, opmerkelijk, een heel eind van de Meerlose Baan vandaan. Iets ten oosten van de Geertjeshof op het Melders Veld is ooit een muntje gevonden bij het bewerken van het land (melding 68). De vinder denkt dat het muntje Romeins is 'omdat deze niet perfect rond is, mogelijk van koper gemaakt en er stonden Romeinse cijfers en letters op.' Op de ene zijde was onder andere een jaartal afgedrukt, aan de andere zijde was een portret van mogelijk een keizer te herkennen. Of de munt echt Romeins is, valt sterk te betwijfelen.

6F.4 Overig

Een laatste Romeinse vondst betreft een stuk leisteen (melding 169), gevonden nabij het Schuitwater op de locatie van de mogelijke ijzertijdnederzetting. Het feit dat het om leisteen gaat, geeft al aan dat de steen is geïmporteerd, zeer vermoedelijk door de Romeinen die het materiaal veelvuldig gebruikten. Het stuk steen is bekrast en geeft de cijfers 1 tot en met 9 weer op Romeinse schrijfwijze. Opmerkelijk is dat de 4 als "IIII" wordt geschreven in plaats van IV. Deze combinatie kwam veel vaker voor in het oude Romeinse Rijk, om verwarring met de eerste letters van Jupiter te voorkomen. Hetzelfde is het geval met het cijfer 9 die als "VIIII" is ingekrast. Wat er op het leisteentje is aangeduid met de cijfers, is niet te achterhalen.

6G. MIDDELEEUWEN

In totaal zijn er 28 meldingen die onder de periode van de middeleeuwen vallen, waarvan zeven buiten het onderzoeksgebied. De regio nabij het Schuitwater komt met maar 6 meldingen procentueel duidelijk lager uit dan in de prehistorische periodes. Van de 21 meldingen binnen het onderzoeksgebied (75%) behoren er 5 tot het kasteel, liggen er nog 2 nabij de Meerlose Baan en maar liefst 7 meldingen behoren bij het vondstcomplex van Op de Weij, dat verderop (6G.2) apart behandeld zal worden.

⁸⁸ Blomsma 1989, p. 1 en p. 16.

Met een overweldigende meerderheid bevat het keramiek 22 meldingen van de 28 in totaal. De overige vondsten melden tweemaal de resten van een gebouw, een aarden schans, een slotgracht, een object van metaal en nog slechts één natuursteenvondst. Keramiek is vaker aangetroffen in deze periode omdat het simpelweg toen meer vervaardigd is. Daar komt bij dat het van een harder baksel is dan het voorgaande materiaal en minder lang in de grond heeft gezeten, waardoor er minder bodemprocessen op hebben ingewerkt.

Van de acht meldingen die alleen door huisbezoek aan het licht zijn gekomen, behoren er zeven tot Op de Weij. De laatste vondst omvat de stenen kralen gevonden door Hay Appeldoorn (melding 72). Nogmaals drie vondsten waren bekend bij plaatselijke inwoners, die ook in de bronnen genoemd werden. Het gaat hier om de vondsten van de Beemdweg die door plaatsing in het archief ook de interesse van de bewoners hebben gewekt en de aarden schans bij voormalig boerderij de Blakt, die er tot 1991 nog lag.

De middeleeuwen kunnen grofweg worden ingedeeld in drie periodes: vroeg, vol en laat. Uit de vroege periode zijn 3 vondsten bekend, in de volle middeleeuwen zijn geen meldingen specifiek geplaatst en uit de late periode zijn tien vondsten in de database opgenomen. De ligging van de vondsten is te zien op kaart 14. Vooral de scheiding van de laatmiddeleeuwse vondsten aan de westzijde van het onderzoeksgebied is opvallend.

6G.1 Kasteel ter Horst

De meest monumentale waarneming uit de middeleeuwen is uiteraard de kasteelruïne. Nu nog staat er een groot deel van de woontoren overeind tot een dikke tien meter boven het maaiveld, en ook de hoofdburcht en voorburcht zijn nog in situ aanwezig. Over het kasteel is veel informatie bekend⁸⁹, die ik hier niet allemaal zal herhalen.

Het kasteel Ter Horst bestond vermoedelijk eerst uit een ringwalburcht met opgehoogd binnenterrein waar rond het jaar 1250 een stenen woontoren is gebouwd (melding 25), waarschijnlijk met houten bovenbouw. In de 14^e eeuw werd de toren volledig in mergelsteen opgetrokken. De grote donjon, waar nu nog een stuk van overeind staat, is gebouwd rond 1350. Begin 15^e eeuw is de voorburcht pas toegevoegd en in de 16^e eeuw nog een bakkerij. Na plunderingen in de nieuwe tijd, wordt het kasteel vernietigd en opgebouwd, maar ditmaal met twee extra torens. Rond 1840 zijn grote delen gesloopt. De meldingen van het kasteelterrein kunnen dus van een zeer uiteenlopende periode stammen. De ruïne staat in Archis bekend onder nummer 29716.

Een ijzeren lanspunt van 48,3 cm lang (melding 24) werd in 1962 al aangetroffen bij het aanleggen van een viaduct over de Grootte Molenbeek en in Archis gemeld onder nummer 27366. De lanspunt zelf is niet typerend voor datering en zal dus tussen de beginperiode van het kasteel en 1650 hier terecht zijn gekomen. Toen 15 jaar later de Grootte Molenbeek gekanaliseerd werd in verband met de geplande snelweg, zijn opnieuw een aantal meldingen gedaan (Archisnummer 6654). In de

⁸⁹ Schatorjé 1996; Steffens 1888.

muurresten zijn 14e eeuwse keramieken elementen aangetroffen, mogelijk van de fundering (melding 34). De slotgracht uit 1250-1500 is ook na dit onderzoek gemeld (35).

In 1975 heeft TH Delft proefsleuven getrokken door de voorburcht. De rapporten van dit onderzoek heb ik niet weten te achterhalen. In 2001 heeft een grootschalig bureauonderzoek plaatsgevonden met een korte terreininspectie en booronderzoek. Pas in ditzelfde jaar werd de voorburcht (melding 49) officieel in Archis gemeld onder nummer 52489.

Uit de Nieuwe Tijd zijn ook drie meldingen bekend op het kasteelterrein, allen door bronnenonderzoek. De bakkerij uit de 16^e eeuw is bij het onderzoek uit 1987 ontdekt (melding 26). Een scherf is in 1962 al aangetroffen, tegelijk met de lanspunt. De scherf is van gedraaid keramiek en geglazuurd en is gedetermineerd als afkomstig uit de 16^e of 17^e eeuw (23). In 2001 is een oud document aangetroffen (50); het betreft de bestektekeningen uit 1661 waarop de geplande verbouwingen op het plein van de voorburcht staan uitgetekend.

6G.2 Vondstcomplex Op de Weij

Zeven van de 18 meldingen die Gerard van Lier gemaakt heeft, zijn te dateren in de middeleeuwen. Toch is het zinnig om alle vondsten, die allen van het land van boerderij Op de Weij op Leeuwerweg 2 komen, tegelijk te omschrijven. De vermoedelijk oudste vondst betreft enkele vuurstenen objecten (136). Het zijn onbewerkte fragmenten maaskei en mogelijk een halfproduct wat nooit is afgemaakt. De zeven middeleeuwse meldingen behelzen allen aardewerkvondsten, die nog kunnen worden aangevuld met tien keramiekmeldingen uit de Nieuwe Tijd. Ik was niet in staat alles nauwkeurig te dateren, zeker omdat de lokale aardewerkproductie erg kan verschillen met de gangbare typologieën. De mogelijk oudste categorie wordt gevormd door de 19 gedraaide ruwwandige scherven (melding 130) waaronder een deel van een bord. Dan volgen er vier meldingen van geglazuurd aardewerk; melding 131 bevat 19 scherven met rood-bruin glazuur, mogelijk geproduceerd in Schinveld Brunssum⁹⁰, maar vermoedelijk betreft het Hollands aardewerk uit de 18^e eeuw⁹¹. Melding 132 bestaat uit 11 fragmenten met oranje-rood glazuur, mogelijk Andenne-aardewerk waardoor het gedateerd kan worden tussen 900 en

Afbeelding 10. fragment van een bakpan, 1350-1650 nC., aangetroffen op het perceel van boerderij Op de Weij.

⁹⁰ Bult, p. 37.

⁹¹ Ostkamp 2007.

1250nC.⁹², maar ook hier kan het. Hollandse waar betreffen. Vervolgens melding 133 met 35 scherven van geel-oranje glazuur die tussen 1150 en 1225 vervaardigd zijn⁹³ en ten slotte melding 137 van 23 scherven met groen glazuur. Groen glazuur werd al langer gebruikt, maar door een fragment van het handvat van een bakpan (afbeelding 10), kan die scherf gedateerd worden tussen 1350 en 1650 nC⁹⁴. Naast geglazuurd aardewerk zijn er ook allerlei gradaties in steengoed aangetroffen op het land. Melding 134 meldt 11 scherven van Proto-Steengoed, waarbij de relatief lage baktemperatuur voor een sintering heeft gezorgd⁹⁵. Ook de sterk samengeknepen standvoet zorgt voor de determinatie tot Proto-Steengoed. De scherven kunnen gedateerd worden tussen 1200 en 1270 nC. wat overeenkomt met de paarse glans, de mogelijke ijzerengobe die in de 13e eeuw soms voorkwam. Ook Bijna-Steengoed wordt aangetroffen op Op de Weij (135), het gaat om 8 scherven die te dateren zijn in de 14e of 15e eeuw⁹⁶. Elf scherven van steengoed zeer waarschijnlijk uit Schinveld Brunssum, zijn aangetroffen op het landgoed (140), waaronder twee randjes waarvan er één duidelijk spitsier toeloopt. Het steengoed komt voor vanaf de 14e eeuw, maar is nog wel 2 eeuwen op die manier in gebruik geweest. Twee van de wandscherven zijn versierd, zie afbeelding 11. De rechterscherf laat

Afbeelding 11. Versierd steengoed, productie plaats mogelijk Schinveld Brunssum, aangetroffen op het perceel van boerderij Op de Weij

een hartje en een plantje zien, terwijl de tweede wandscherf getypeerd kan worden als een Schnelle, een drinkkan met heraldisch teken. Er staan planten op afgedrukt en een

deel van een jaartal. Daarmee valt dit fragment aardewerk zeer nauw te dateren tussen 1550 en 1599 nC. Grijs steengoed vinden we onder melding 138 en ondanks dat het maar om 4 scherven gaat, valt er redelijk wat over te zeggen. Een opmerkelijk fragment betreft een oor waar in verticale richting strepen op aan zijn gebracht bij de aanzet. . Ik heb dit typische element helaas niet terug kunnen vinden in typologieën, maar mogelijk is hier een datering uit te herleiden. De scherven kunnen nu behoren tot Siegburg-aardewerk en dan in de 13^e tot 15^e eeuw gedateerd worden⁹⁷, maar het zouden net zo goed fragmenten van Westenwald-keramiek kunnen zijn, wat niet eerder voorkomt dan 1625. Een zeer grote standring is gevonden in de muur met de mergelblokken, die mogelijk uit de 14^e eeuw stamt, waardoor Siegburg de meest waarschijnlijke productieplaats is. Zes scherven onder meldingsnummer 139 lijken tot de majolica groep te behoren met de geglazuurde strepen in

⁹² Bult, p. 22.

⁹³ Ostkamp 2007

⁹⁴ Bult, p. 64.

⁹⁵ Bult, p. 37.

⁹⁶ Bult, p. 50-51.

⁹⁷ Bult, p. 50.

cirkelpatronen⁹⁸. Alle zes de scherven behoren dan ook tot borden, vier zijn versierd met gele cirkels, eenmaal is mogelijk goudluster aangebracht en op de laatste scherf zijn met gele en groene strepen vlakken aangebracht en een mogelijk wan-li patroon, geïmiteerd van Chinees porselein. Toch lijkt het hier in plaats van majolica te gaan om de Nederrijnse traditie wat zeer nabij in Venlo werd vervaardigd⁹⁹, mogelijk pas in de 18^e of 19^e eeuw.

Naast het oude aardewerk zijn ook wat recente fragmenten uit de grond gevist, waaronder tegeltjes en een bloempot. Ook aardewerken pijpjes van witte pijpaaarde zijn veelvuldig gevonden: ze stammen uit de 19^e en begin 20^e eeuw. Een recenter olielampgewicht van keramiek, gevuld met ijzerresten en spijkers was aangetroffen bij de verbouwing van het huis. Op die wijze kwam ook een muntje uit 1832 uit een keukenmuur waar toendertijd een kast in had gezeten (melding 93). Nog een stapje recenter is de maalsteen met ligger die op het erf aanwezig was. De uitloop in de steen waar het graan uitkon, is ooit dichtgestopt. De stenen zijn tot in de oorlog gebruikt.

Uit het huis zelf komen enkele mergelblokken, die de onderste laag van een keukenmuur vormden. Volgens de heer Van Lier was dit nog één van de oorspronkelijke buitenmuren van de boerderij die gebouwd is in 1720. Tijdens de vondst lag de muur wel midden door de woning. Waarschijnlijker is dat de poreuze mergel vroeger ook niet buitenshuis werd gebruikt. Verdere bouwmaterialen uit het huis betreffen een stuk zandsteen, een fragment grijze natuursteen, een oranje baksel en tweemaal een stuk turf. Over het hele erf rondom het huis zijn stukken vloer in de grond terug te vinden, aldus de heer Van Lier.

6G.3 Overig

Binnen het onderzoeksgebied vallen nog enkele opmerkelijke vondsten uit de middeleeuwen. Ten eerste melding 36, een walaanleg bij voormalig "Boerderij de Blakt". Het zou hier gaan om een verdedigingswal van minstens 2 meter hoog, zoals beschreven staat in RAAP-rapport 44¹⁰⁰. Door de hoeveelheid materiaal en een grote mate van samenwerking die vereist zijn voor de bouw van een verdedigingschans, zal de beslissing hierdoor vanuit het (kerkelijk) gezag uit Horst zijn gekomen. In 1991 toen de boerderij al tientallen jaren weg was, was de schans nog zichtbaar, aldus een buurtbewoner.

Kralen en spinklosjes van aardewerk vormen een aparte categorie die in de middeleeuwen zijn geplaatst, hoewel ze ook uit de Nieuwe Tijd zouden kunnen komen. Één spinklos van steengoed, ofwel glasgebakken

Afbeelding 12. spinklos (links) en kraal van de Beemdweg, aanwezig in archief Melderslo.

⁹⁸ Bult, p. 51.

⁹⁹ Ostkamp 2007.

¹⁰⁰ Derks 1991, p. 56.

aardewerk is in 1975 aangetroffen nabij de Beemdweg en valt onder Archisnummer 6536. Ook een kraal behoort tot deze vindplaats (31), zie afbeelding 12. De spinklos is gedateerd tussen 1050 en 1650 en de kraal komt waarschijnlijk uit de late middeleeuwen, 1050-1500, aldus W. Willems die in 1986 de vondsten heeft bekeken. Beide vondsten zijn aanwezig in het archief van Melderslo.

Meer kralen zijn aangetroffen zeer dicht bij de Meerlose Baan. Hay Appeldoorn heeft hier 2 of 3 kralen gevonden bij werken op het land. Door hun afmetingen van 5 cm in doorsnede met een gat van 3cm, zouden dit ook spinklossen of zelfs weefgewichtjes kunnen zijn. Echter precies zo'n kraal heeft de heer Appeldoorn ook aangetroffen tussen het nieuwe grind dat op zijn oprit is gestrooid. Of het verhaal van de man klopt, moet blijken uit een vervolgonderzoek.

Bij onderzoek op industrieterrein de Melderslosche Weiden zijn vier scherven uit de middeleeuwen aangetroffen, waarvan er twee vermoedelijk uit de late middeleeuwen komen. Daar vlakbij is met een eerder onderzoek ook al een scherf uit de late middeleeuwen aangetroffen (364), die te typeren valt als Vroeg-Steengoed. De scherven hier zijn opmerkelijke vondsten, omdat dit het beekdal was waar de schapen graasden. Er vond dus geen bewoning plaats en er werd geen afval over akkers uitgestrooid. De scherven zullen mogelijk afstammen van reisverlies. Een stuk noordelijker bij de boerderij van het Slooierveld is ook één laatmiddeleeuwse scherf aangetroffen, die hier wel logisch op zijn plaats valt. De boerderij stond hier vermoedelijk al sinds de beginfase van het kasteel.

Er zullen veel meer middeleeuwse vondsten zijn geweest, met name (keramiek)afval dat over de oude essen is uitgespreid. Sommige inwoners melden ook wel dat ze oude scherven naar boven hebben gehaald met ploegen, maar deze vaak hebben weggegooid omdat het in hun ogen niet meer is dan afval dat in de weg ligt.

Over de middeleeuwen valt verder veel informatie te vinden door te kijken naar oude kaarten en oude documenten van met name het kasteel of gemeentelijke geschriften. Deze informatie is grotendeels achterwege gelaten, omdat het hoort bij de discipline geschiedenis.

Wat verder niet vergeten moet worden, is dat de middeleeuwen een periode is geweest waarin het landschap grotendeels zijn huidige structuur heeft gekregen. Als we kijken naar de ligging van wegen of de hoogte van akkervelden, dan zijn dat eigenlijk ook waarnemingen over het verleden.

6H. NIEUWE TIJD

In de Nieuwe Tijd vallen 62 meldingen, waarvan maar liefst 55 binnen het onderzoeksgebied! Opvallend is dat bijna alle meldingen gekoppeld zijn aan huidige bewoning op een bijbehorend perceel. Bij de vondsten die door huisbezoek boven tafel zijn gekomen, zijn de grootste categorieën bij "grondgebruik" dan ook de tuin of het eigen perceel en bebouwd gebied. 47 meldingen zijn in totaal door huisbezoek gemeld, en nog eens 2 door huisbezoek en bronnenonderzoek. Het betreft hier melding 53, een 19^e eeuwse scherf door een onderzoek bij RAAP, waar de bewoners blijkbaar nauw bij betrokken zijn geweest. Ook is nogmaals een vondst gemeld aanwezig in het archief van Melderslo (melding 30): een stuk musketflint.

Via veldverkenningen zijn minder veelvuldig meldingen binnengekomen dan in de hiervoor beschreven periodes. Naast toevalsvondsten zijn juist het werken op het land en verbouwingen aan huizen de ideale manier om vondsten uit deze periode te vinden. Een grote materiaalcategorie in deze periode vormt dan ook het bouwpuin. Daarnaast worden er voor het eerst veelvuldig metaalvondsten gemeld. De vondsten komen ook voornamelijk vanuit de gebieden waar nu bewoning is, dus de grote ontginningsvelden en de Konijnswaranda. Dit is te zien op grafiekenblad 2 in de bijlage. Enkele vondsten zijn al genoemd bij de beschrijving van Kasteel Ter Horst (6D.1) en bij het vondstencomplex van boerderij Op de Weij (6D.2).

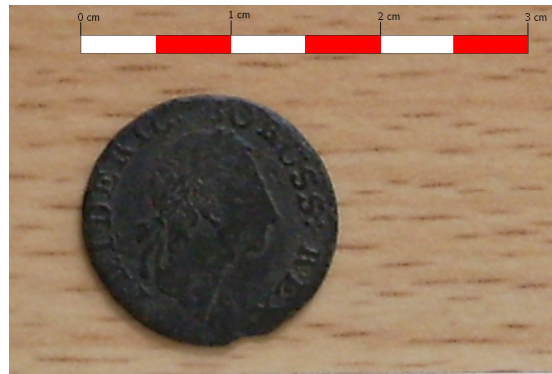
Uit de Nieuwe Tijd, die eigenlijk loopt van omstreeks 1500 tot de tweede wereldoorlog, zijn nog veel voorwerpen bewaard gebleven. Zelfs zoveel dat het plaatselijke museum er volledig mee gevuld is. In museum De Locht¹⁰¹ zijn objecten met betrekking tot de agrarische leefwijze en allerlei huishoudelijke spullen neergezet; de collectie beslaat vooral de periode 1850-1950.

6H. 1 Opmerkelijke vondsten

Omdat uit de Nieuwe Tijd veelal vondsten worden gemeld die voor archeologisch onderzoek minder belangrijk zijn, zal ik enkel de opmerkelijke vondsten omschrijven. De rest bevat voornamelijk scherven of bouwmaterialen die uit de grond nabij het huis komen. Naast deze onbepaalde vondsten, zijn ook enkele munten met jaartal gevonden. Zo is op een voormalige aspergeakker op de Konijnswaranda een muntje met portret aangetroffen uit 1779 (melding 94), zie de afbeelding hiernaast.

Melding 89 betreft een bronzen ketel, vermoedelijk uit de 18^e eeuw. De vondst is aangetroffen bij de eerste keer ploegen op een stuk land waar daarvoor jarenlang houtopslag heeft plaatsgevonden. Vermoedelijk is de ketel bewust in de grond gestopt, wellicht uit angst voor koperdiefstal in de Tweede Wereldoorlog. De ketel is ongeveer 35 cm in doorsnee en 30 cm hoog. De bovenste rand was weggesleten, maar is gerestaureerd door het kopermuseum in Horst. Daar is de ketel op 18^e eeuwse makelij geschat, vooral door de zwaluwstaartverbindingen in de buik en de klinknagelversiering. De ketel staat op dit moment in huis bij de heer Jeurissen, de vinder.

De op het eerste gezicht geen bijzondere melding, betreft de stenen in de grond naast Slooierweg 15. Bij het slaan van paaltjes werd op harde voorwerpen gestuit, vermoedelijk stenen. De objecten zijn nooit uitgegraven en zitten ongeveer 50 tot 60 cm onder het maaiveld. Het gaat om melding 112, direct naast het bos op de Konijnswaranda gelegen. Jan Vissers, de eigenaar van het perceel vermoedt zelf dat er vroeger een oude boerderij of schuur heeft gestaan, waarvan de resten

Afbeelding 13: Munt uit 1779 met het portret van Frederik II de Grote van Pruisen.

¹⁰¹ <http://www.delocht.nl>

nog in de grond zijn blijven zitten. Echter door de ligging zo direct naast een urnenveld, moet rekening worden gehouden dat ook onder dit akkerveld nog de restanten van graven kunnen liggen.

De schans bij de voormalige boerderij van Peeters wordt gemeld door de burens onder nummer 70. De schans zou dan te dateren zijn aan het einde van de middeleeuwen of begin van de Nieuwe Tijd. Het is waarschijnlijker dat het hier gaat om een houtwal, die vooral werd gebruikt om zandverstuiving tegen te gaan en niet zo zeer voor bescherming tegen aanvallen van andere heerlijkheden. De houtwal is enkele tientallen jaren geleden nog waargenomen in het landschap.

Vaak wordt gedacht dat 'onwetende burgers' bij verbouwingen veel over het hoofd zullen zien. Zeker grondsporen behoren tot deze categorie waarnemingen. Toch is een afvalkuil aan de zuidoost zijde van het Melders Veld gemeld (84). Tot enkele jaren geleden kwam er nog regelmatig afval uit één hoek van het veld omhoog met ploegen, zodat het hier wel om een afvalkuil moet gaan. De afvalkuil zal bij een oudere boerderij hebben gehoord die eerder op de Denenweg 33 heeft gestaan. Melding 96 is nog een stukje sterker; bij de aanleg van een garage zijn de ondiepe paalgaten (klein in doorsnede) van bonenstaken waargenomen! Het ging hier weliswaar om redelijk recente paalsporen, maar dat bewoners hier per definitie geen oog voor zouden hebben, is dus onjuist.

6H.2 Begraven 'schatten'

Bij de bronzen ketel werd de mogelijkheid al geopperd dat de kostbare bezitting bewust in de grond kon zijn gestopt. Dit is geen onwaarschijnlijkheid omdat we door alle periodes heen voorbeelden kennen van mensen die hun spullen in de grond verstoppen met de bedoeling het later op te graven. Binnen het onderzoeksgebied is melding gemaakt van drie van dit soort vermeende schatten.

De goudschat van de Nachtegaallaan (melding 97) is vermoedelijk begraven in de eerste helft van de 20^e eeuw. De vorige bewoners Sjang en Tru Keijsers waren zeer schichtige mensen. Nadat ze eenmaal waren overvallen door rovers, zouden ze hun 'schat' in de grond hebben gestopt.

De tweede melding is de 'Schat van de Voest' die daar vlak voor de oorlog begraven zou zijn. De kinderen van de schatgravers geloven er zelf vrij weinig van. Vermoedelijk gaat het hier om een verhaal dat door mondelinge overdracht steeds groter is geworden; aan het begin van de oorlog is namelijk wel ooit een parachute op de aangewezen locatie begraven.

De laatste schatmelding is een stuk realistischer. Het gaat om melding 98; de 'Schat van de Nelkeshof', die begraven zou zijn tussen 1900 en 1920 door de heer Hermans, de toenmalige bewoner. Hij had last van psychoses en vertrouwde niemand en heeft daarom een melkbus vol munten in de tuin verstoppt, ten zuidzuidwesten van de boerderij.

De meldingen van de Nieuwe Tijd hebben vooral kunnen bijdragen om de ligging en datering van historische boerderijen nauwkeuriger te krijgen. De oudste boerderijen die genoemd zijn in schriftelijke bronnen zijn de Groote en Kleine Koningsberg op de Konijnswaranda uit 1417, en boerderij de Locht in 1426. In 1550 volgen dan ook de 'Eikelenbos', de 'Casterlo' (Casselehof) en de

Lompert. In 1600 komen de Blakt, de 'Massengoet' (Massenhof) en de Hoymakershof erbij. Dit zijn voorlopers geweest van de latere boerderijen, alleen wel nog in hout en in bootvorm.

In 1922 wordt Melderslo een dorp. Eikelenbos hoort er op dat moment nog niet bij. De basisschool is gebouwd in 1912 en in 1921 wordt de bouw van de eerste kerk voltooid. In 1905 wordt de doorgaande weg van Horst naar Melderslo een kiezelweg. De rest van de wegen waren op dat moment nog zandwegen. In 1883 is al wel de spoorweg aangelegd, met 3 bijbehorende spoorhuisjes.

6I. ARCHEOLOGIE VAN DE TWEDE WERELDOORLOG

De Oorlogsperiode ligt voor veel inwoners van Melderslo nog dichtbij. Allen hebben ze veel verhalen, ook al konden ze in die jaren nog nauwelijks lopen. Vondsten zijn juist hierdoor een stuk schaarser, behalve de gebruiksvoorwerpen die nu nog meedraaien in het dagelijkse leven.

De oorlog was in Melderslo een roerige tijd. De overheersing tussen de Engelsen of de Duitsers wisselden elkaar vaak af¹⁰². Beide partijen zochten onderdak in de oude boerderijen en plaatsten hun geschut op de erven. Waarschijnlijk kan men zeggen dat de oorlog eerder een deel archeologie heeft weggehaald, dan echt iets heeft toegevoegd. Op kaart 16 staan de gebieden aangegeven die gebombardeerd zijn in de oorlog.

Toch zijn er 20 meldingen in de database opgenomen betreffende archeologische vondsten uit de Tweede Wereldoorlog, waarvan er 7 uit bronnenonderzoek bekend zijn en 13 gemeld door lokale inwoners. 18 meldingen (90%) vallen binnen het onderzoeksgebied. Tevens 18 meldingen betreffen metaal, omdat kogels en fragmenten van bommen het meest gevonden worden. Ook is eenmaal een tankwiel aangetroffen bij een afgraving in de achtertuin (129). Door vondsten als een munitiekist en kogelhulzen van grote projectielen die alleen met een kanon kunnen worden afgeschoten, zijn posities te bepalen waar de Duitsers of de Engelsen zich hebben gestationeerd.

Ook verhalen van bewoners leveren zeer veel informatie.

6J. Recente en Overige vondsten

Recent materiaal dat in de bodem is geraakt komt soms ook als vondst weer naar boven. Binnen het onderzoeksgebied vallen 17 recente meldingen, en nog één recent stukje ijzer nabij het Schuitwater. Alle meldingen binnen het gebied zijn gedaan door bewoners van Melderslo, waardoor het huisbezoek hier met 94% toch duidelijk de meeste resultaten heeft opgeleverd. Logisch ook, omdat archeologische bronnen zich meestal niet bezig houden met recente periodes.

Zes vondsten zijn door onvoldoende informatie in geen enkele periode-eenheid geplaatst. Het gaat om 'objecten' van een asperge akker, 'vondsten' op de Swolgensedijk, de resultaten van een booronderzoek door RAAP en scherven van de Boomshof.

¹⁰² Claassens 1994, p. 35-41.

Een aparte waarneming is gedaan door Jan Hegger bij het aanleggen van een put van 30 meter diep. Na ongeveer 20 meter stuitte hij op een 6 meter dikke kleilaag, vol met takken en andere houtresten (melding 88). Aangezien ik geen verklaring had voor deze uitzonderlijke melding, staat deze niet bij een periode ingedeeld. Of deze iets over de (geologische) geschiedenis zegt, of fantasie is van de ontdekker, valt niet te zeggen.

Een laatste melding zonder periode zijn de zogenaamde 'witte kralen' (73) waarvan verder geen informatie bekend is. Dit is één van de vondsten die ooit in de klas op de basisschool hebben gelegen (zie ook H 7B.).

= 7. Relevantie huisbezoeken =

Binnen de Nederlandse archeologie wordt er weinig gebruik gemaakt van de lokale bevolking om meer informatie te vergaren. Bij dit onderzoek heb ik middels huisbezoeken juist geprobeerd de informatie via de bewoners te verkrijgen. Het onderzoek in Melderslo hoort hiermee thuis bij het gebied van publieke archeologie. In Engeland leeft de zogenaamde *Community Archaeology* al een aantal jaren, maar ook in Nederland is het goed mogelijk de plaatselijke bewoners te betrekken in het onderzoek.

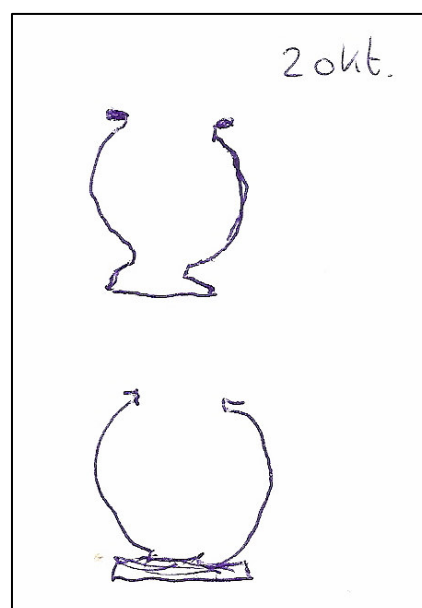
7A. Het belang voor het onderzoek

Veel vondsten die buiten onderzoek om ontdekt worden, worden niet gemeld. Hierdoor ontstaan er hiaten in de nationale database. Bij een onderzoek naar een bepaalde regio, zoals Melderslo, kan de lokale bevolking uitkomst bieden. Een spectaculaire vondst zal op regionaal niveau wel het nieuws hebben gehaald, al is het maar het roddelcircuit in de supermarkt. Daarbij zullen enkele mensen ook ooit zelf iets hebben gevonden in hun tuin of op hun akker waarvan ze niet wisten dat het 'oud' was of, als ze dit wel vermoedden, geen idee hadden waar ze er mee naartoe moesten.

Deze groep vondsten is het eerste doel geweest om over te gaan op 'deur-tot-deur inventarisatie'. Maar niet alleen hebben ze hun verhalen verteld op de momenten dat ik langs kwam, ook hebben enkelen vanuit zichzelf al direct contact gezocht toen ze de melding in de plaatselijke nieuwsbrief zagen. De berichtverspreiding door middel van het Limburgs dagblad heeft ook zijn bereik niet gemist; zo sprak ik inwoners uit het zuiden van Limburg en ook zij waren op de hoogte van een archeologisch onderzoek dat ergens plaatsvond in één van hun dorpjes.

Alle informatie boven tafel krijgen is onmogelijk, maar er zijn wel manieren om zoveel mogelijk te achterhalen. Door eerst een nieuwsbrief te sturen en vervolgens iedereen persoonlijk aan te spreken, bereik je de grootste groep mensen. Natuurlijk is de kans groot dat een deel niet thuis is, maar individuele afspraken maken is op deze grote schaal niet meer mogelijk. Vervolgens moet tijdens de bevraging opgelet worden dat de juiste intonatie wordt ingezet en de mensen weten waar het onderzoek toe dient. Een enkele keer wordt bevraging namelijk ervaren als inbreuk op de privacy. Ook zal vooral bij oudere mensen doorgevraagd moeten worden over specifiek oude spullen die uit de grond komen. Hoe simpeler de vraag gesteld wordt, des te meer kans op een bruikbaar antwoord.

Toch blijkt dat de verhalen van de lokale bewoners, hoe gedetailleerd ook, niet gebruikt kunnen worden door de wetenschap. Doordat de meeste mensen niet weten waar ze

Afbeelding 14: De twee pogingen van Jan Marcellis om de doorsnede van één urn te tekenen.

op hadden moeten letten toen ze de vondst uit de grond haalden of in handen hadden, missen er veel gegevens. Een voorbeeld hiervan is de vorm van de urnen van de Konijnswaranda (melding 18, H6E.2). Alle jongens die toendertijd de urn hebben gezien, melden een hoogte van 25cm en een doorsnede van een kleine 20cm. Toch refereren ze vooral aan bloempotten, omdat dat herkenbaar is. Jan Marcellis heeft een poging gedaan de urn in doorsnede te tekenen, wat te zien is op afbeelding 14 op de vorige pagina. De typische gebogen rand, de standvoet en de bolle vorm zijn kenmerken om de urn te typeren en dateren.

Als tweede voorbeeld kan melding 63 worden genoemd, de mogelijke 'Geröllkeulen' aangetroffen door de heer Jeurissen (zie H 6E.). Tijdens het gesprek leek hij duidelijk een man met interesse in de oudheid en redelijk wat kunde na enkele amateuristische onderzoeken. Hij beweert standvastig dat het object geen bijl zou kunnen zijn. De vraag blijft dan hoe aannemelijk zo'n bewering is, maar feit blijft dat er geen wetenschappelijke analyse aan te pas is gekomen. Het kan dus nog steeds een bijl zijn.

7B. Interesse vanuit de lokale bevolking

Vaak wordt archeologisch onderzoek als nadelig ervaren, omdat een bouwproject langer wordt uitgesteld en meer geld kost. Door meldingen die vanzelf binnenkomen, blijkt dat de lokale bewoners wel degelijk interesse hebben in hun eigen geschiedenis. Dit kan gemeentes aanzetten om meer financiële middelen vrij te maken voor toekomstig archeologisch onderzoek en publieke voorlichting van de resultaten.

Ook mensen die zelf geen vondsten te melden hadden, waren vaak geïnteresseerd in de recente bevindingen. Allemaal weten ze wel iets te zeggen over de bodemlagen en ze kennen als geen ander de kleine hellingen in hun tuin of hun bouwland. Ook oude kaarten, waarop ze vaak zelf nog de oude zandwegen herkennen, wekken de interesse op bij Noord-Limburgse bewoners. Vooral het concreet aanwijzen van kenmerken in het veld, bleek een makkelijke manier om informatie over te brengen beide richtingen uit.

Ook als mensen er zelf pas relatief kort woonden, soms nog geen jaar, wisten ze veel over hun oude woning te vertellen. Vaak bleek dat ze de geschiedenis over hun woning doorverteld hadden gekregen van de vorige bewoners. Dat de mondelinge overdracht voor de meeste informatie zorgde, bleek in het hele onderzoek een trend, niet alleen binnen families, maar ook naar de burens toe. Aan de ene kant is het handig dat de verhalen zoveel zijn verspreid zodat ze nu vrijwel altijd bij mij aankomen. Aan de andere kant heeft het een groot nadeel, omdat iedereen er zijn eigen versie van maakt en het uiteindelijke verhaal vaak ver van de feiten vandaan ligt.

Op de basisschool van Melderslo werd vroeger ook aandacht besteed aan 'oude voorwerpen'. De groep van 'voorwerpen in de klas' maakt een opmerkelijk complex van noemenswaardige vondsten. Zo heeft tussen 1928 en 1938 ooit een vuistbijl in de klas gelegen, mogelijk één van de bijlen gevonden op het Melders Veld (melding 2). Ook pijlspitsjes hebben in diezelfde jaren de school opgefleurd, mogelijk gevonden in het bos bij de Daniëlweg. Mevrouw Christiaens weet het concept te omschrijven, "Op de basisschool werden altijd alle dingen verzameld als er iemand iets gevonden had.

Meester Nellen, de hoofdonderwijzer toen, legde alles in een bak achter in de klas. De bak had ongeveer het volume van een normale lade en zat toch wel goed gevuld. Er lagen alleen kleine objecten in, zeker geen grote stenen bijlen". Mevrouw Christiaens ging naar de basisschool tussen 1932 en 1937.

Wat wel opmerkelijk is, is dat de algemene interesse voor de vele 'schatten' die op hun eigen akkers lagen erg laag was. Dit heeft ertoe bijgedragen dat de meeste vondsten (voornamelijk middeleeuwse scherven) al lang geleden met het vuilnis mee zijn afgevoerd. De interesse voor de oude voornamelijk middeleeuwse bewoning en de indeling van het landschap zoals wegen en vennen, lijkt groter te zijn dan voor archeologische artefacten. Uiteindelijk blijkt 50-90% van de gekregen informatie totaal niet bruikbaar voor de wetenschap.

7C. Relevantie

De deur-tot-deur-methode om te inventariseren is tijdrovend. Wellicht staat dit niet in evenwicht met de geringe informatie die er uiteindelijk mee verkregen wordt. Toch kan de communicatie met de lokale gemeenschap zorgen voor interessante onthullingen of details bij de vondsten die al bekend waren.

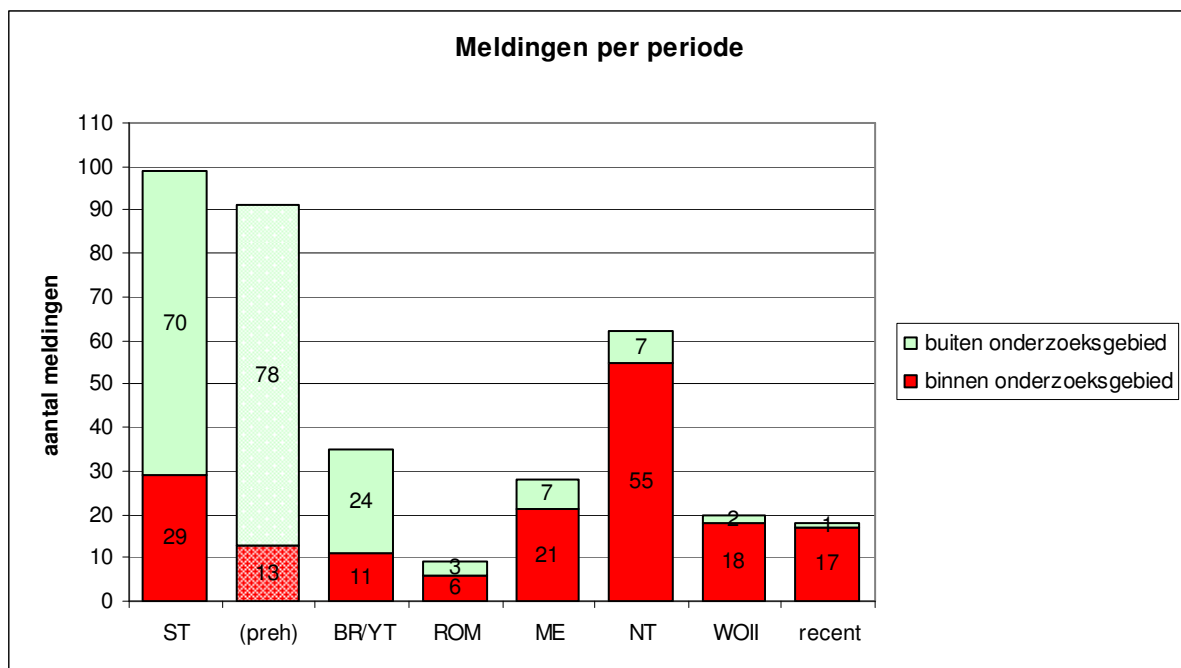
In totaal zijn er 96 meldingen via huisbezoeken boven tafel gekomen, zoals gemeld in hoofdstuk 6B. Als de veldverkenningen van Jan Driessens en Xavier van Dijk buiten beschouwing worden gelaten, dan zorgen de huisbezoeken voor 66% van de meldingen in de database. Als op deze manier naar de resultaten wordt gekeken, dan is een dergelijk inventarisatieonderzoek dus wel degelijk relevant.

Om deze samenwerking met de lokale gemeenschap te bezegelen, zal de informatie uit deze scriptie digitaal beschikbaar worden, alsmede de database die via internet opvraagbaar wordt. Waarschijnlijk wordt er ook een functie ingebouwd dat "nieuwe" vondsten die de bewoners vinden of zich herinneren, kunnen worden toegevoegd aan de database.

= 8. SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN =

In en rondom Melderslo, een klein dorp in Noord-Limburg, is archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het gaat hier om een bureauonderzoek met aansluitend inventarisatieonderzoek. Naast de archeologische resultaten uit de verschillende periodes is ook gekeken naar de relevantie van 'deur-tot-deur inventarisatie'.

Het onderzoek levert een database op met 364 meldingen, waarbij gezegd moet worden dat enkele meldingen dezelfde vondst omschrijven. Bij vele meldingen ontbreekt de informatie uit vele gegevensvelden. In totaal gaan de meeste meldingen over de steentijd, gevolgd door de brons- en ijzertijd. Als echter expliciet naar de vondsten binnen het onderzoeksgebied gekeken wordt, behalen de recentere periodes een hogere score (zie afbeelding 15).

Afbeelding 15. Aantal meldingen per periode, verdeeld over de meldingen binnen het onderzoek en de meldingen uit de nabije omgeving.

Via bureauonderzoek zijn 254 meldingen achterhaald wat bijna 70% van het totaal omvat. Via de inventarisatie zijn slechts 96 meldingen binnengekomen, ruim 26%. De overige 4 procent, 14 meldingen, waren zowel bekend in de geschreven bronnen als bij de inwoners van Melderslo. Deze aantallen geven aan dat de meeste vondsten toch vóór dit onderzoek al ergens gemeld en beschreven zijn. Toch zijn bijna 100 meldingen zeker de moeite waard geweest voor een inventarisatie onderzoek.

8A. Overzicht bewoning in gebied aan de hand van de onderzoeksresultaten

In de **steentijd** zien we voornamelijk losse vondsten. De vroege jachtkampen uit het paleo- en mesolithicum zullen zich hebben geconcentreerd op de stroomoevers, zoals langs de Grote

Molenbeek en de toenmalige Maasmeander het Schuitwater. Typerende vondsten zijn een gravettespits, werktuigen van wommersomkwartsiet en mogelijk een rolsteenhamer.

In het neolithicum zal men zich ook niet te ver van de rivieren en beken hebben gevestigd, ondanks de verwachtingswaarden dat de eerste boeren al voorkeur getoond zouden hebben voor de droge dekzandrug. Een mogelijk nederzettingsterrein valt aan te wijzen ten zuid-oosten van het Schuitwater, getypeerd door slijp- en klopstenen. Gidsartefacten die zijn teruggevonden bestaan uit klingbeitels en geslepen bijlen. Een kleiner kamp uit het (vroeg-) neolithicum is te lokaliseren ten noord-oosten van het onderzoeksgebied aan de overzijde van de Grote Molenbeek.

De **brons- en ijzertijd** zijn voor dit onderzoek samengetrokken, omdat de vondstassemblages veel gelijkenissen vertonen. Kort gezegd komt het erop neer dat er veel grafvelden zijn aangetroffen en nauwelijks nederzettingstvondsten zijn gedaan. Een verklaring die in andere gebieden vaak de oorzaak aangeeft, is dat het aardewerk onterecht als grafkeramiek is aangemerkt¹⁰³, en de helft van de grafvelden toe te wijzen zou zijn aan nederzettingen. Binnen dit onderzoek betreft het echter een andere situatie, omdat meestal de heuvels zelf de aanleiding zijn geweest om een vindplaats tot grafveld te benoemen.

Dus het blijft opmerkelijk dat over een periode van 2000 jaar vrijwel enkel het dodenbestel is achtergebleven in de bodem. Dit zal voornamelijk te wijten zijn aan de slechte zichtbaarheid van nederzettingssporen en multi-interpretabele meldingen die mogelijk foutief bij andere periodes of activiteiten geplaatst zullen zijn.

Toch mag men veronderstellen dat er een nederzetting heeft gelegen aan het Schuitwater. Voornamelijk de vondsten van ijzerslak, waardoor er ijzerproductie ter plaatse zal hebben plaatsgevonden, maakt een nederzettingsterrein zeer waarschijnlijk. Dit gehucht zal in de ijzertijd hebben bestaan uit twee tot vier woonstalboerderijen, enkele spiekers, waterputten en schuren voor ambachten¹⁰⁴. De boerderijen in deze periode en deze regio waren 3-schepig en 15-18 meter lang. Er zullen 12 tot 24 personen hebben geleefd in de nederzetting op een territorium van 10 km². Binnen dit gebied hadden ze ook hun akkers, weiden en grafveld liggen.

Wat betreft de grafvelden zijn er vijf locaties aan te duiden met heuvels waaruit urnen zijn opgegraven. Het urnenveld, het dichtst bij de veronderstelde nederzetting, is al in de bronstijd in gebruik genomen. Het urnenveld op de Konijnswaranda is juist pas sinds de vroege ijzertijd gebruikt. Een nederzetting behorende bij dit laatstgenoemde grafveld is niet aangetroffen.

Door glasvondsten uit de (late) ijzertijd is ook te concluderen dat de gemeenschap in dit gebied sociale contacten had met andere dorpen en mogelijk tot een wijd netwerk behoorde.

Volgens verwachting zijn er uit de **Romeinse tijd** beduidend minder vondsten gemeld dan uit de voorafgaande periodes. De meldingen concentreren zich sterk rondom de Meerlose Baan, de oude

¹⁰³ Ostkamp 2007.

¹⁰⁴ Louwe Kooijmans 2005, p. 536-537.

Heerbaan uit de Napoleontische tijd. Voorzichtig kan worden aangenomen dat hier inderdaad ook een oude Romeinse verbindingsweg heeft gelegen.

Bewoning zal plaats hebben gevonden in kleine inheemse gehuchten, waarvan de vondsten in de ijzertijd gedateerd staan. De Germaanse boeren zullen zich meer op akkerbouw zijn gaan richten in plaats van veeteelt, om de Romeinen aan de Limes van voldoende graan te voorzien¹⁰⁵. Enkele Romeinse artefacten kunnen in de inheemse nederzetting terecht zijn gekomen, zoals mogelijk het geval is met een bekrast lesteentje in de nederzetting nabij het Schuitwater.

Een nieuwe bewoningsvorm is de villa, waarvan er mogelijk één heeft gelegen nabij de huidige Hermanushoeve, net ten zuiden van het onderzoeksgebied. Deze conclusie is gemaakt op basis van een concentratie van scherven, waaronder luxe waar, en munten die daar zijn aangetroffen.

In de vroege **middeleeuwen** is de algemene tendens dat door de volksverhuizingen er een afname is van bevolkingsaantallen. Minder mensen betekent meestal een kleinere neerslag van de materiële cultuur, dus dat we nauwelijks vondsten uit deze periode aantreffen lijkt logisch. In Grubbenvorst en Meterik, twee andere dorpen uit de gemeente Horst aan de Maas zijn ondertussen wel sporen van vroegmiddeleeuwse bewoning aangetroffen, dus het gaat niet om een slechtere zichtbaarheid van het materiaal of dat de sporen door ontbreken van vergelijkingen niet herkend zou kunnen worden. De woningen zijn twee-schepig en nog maar de helft zo lang als in de voorgaande periode¹⁰⁶.

De oudste boerderijen uit het onderzoeksgebied die we uit bronvermeldingen kennen, komen uit 1417. Toch zullen oudere boerenhoeves op diverse plaatsen niet onwaarschijnlijk zijn geweest. De dekzandrug waar het Melders Veld, Locht Veld en Eikelenbosscherveld alle drie deel van uitmaken was aantrekkelijk voor middeleeuwse boeren om zich op te vestigen. Vanaf het moment dat het gehucht Berkel (het huidige Horst) een stenen kerk had en daarmee toch een groot afzetgebied zal hebben gehad, zal ook de bewoning binnen het onderzoeksgebied zijn opgestart. We hebben het hier over de 11^e eeuw. Als twee eeuwen later het kasteel Ter Horst wordt gesticht, zullen er nog meer boeren naar deze omgeving zijn getrokken. In 1501 kreeg Horst (het voormalige Berkel) marktrecht, waardoor de interactie tussen dorp en platteland gegroeid zal zijn.

De boerderijen waren in deze vroegste eeuwen van middeleeuwse bewoning nog van hout, wat een verklaring kan zijn dat er weinig van terug is gevonden. Een meer waarschijnlijke optie is dat de percelen waar deze woningen op stonden, nu nog steeds bebouwd zijn met 'moderne' boerderijen. De middeleeuwse boerderijen zijn groter (10-15 meter) ten opzichte van de voorgaande periode en weer drie-schepig¹⁰⁷. Dit type woning ('Dommelen A') met een bootvormige plattegrond blijft tot in de 16^e eeuw in gebruik. In die periode zien we binnen Melderslo acht boerderijen vermeld staan in diverse documenten, maar mogelijk hebben er meer gestaan. De boerenbedrijven zullen zich

¹⁰⁵ Louwe Kooijmans 2005, p. 690.

¹⁰⁶ Keijers 2004, RAAP-notitie 640; Keijers 2004, RAAP-notitie 727; Keijers 2004, RAAP-notitie 879; Keijers 2004, RAAP-notitie 1239.

¹⁰⁷ Pubben 1993.

voornamelijk hebben gericht op akkerbouw; vee werd alleen gehouden voor de mest. Vermoedelijk heeft dit te maken met de weinig beschikbare weidegrond.

Behalve meldingen betreffende het kasteel Ter Horst, zijn de meldingen opgenomen in de database vooral vondsten van boerderijpuin of keramiek dat gekoppeld kan worden aan één van de boerderijen.

Na 1600 ging het steeds sneller met de ontginningen in Melderslo. In de **Nieuwe Tijd** treffen we dan ook een recordaantal vondsten aan binnen het onderzoeksgebied. Wederom zijn hier alle vondsten, met uitzondering van het Schuitwater, te relateren aan de boerderijpercelen.

Afbeelding 16: "Boerderij de Slooij in de Winter", een schilderij door Sef Coppus, maart '78.

Vanaf de 17e eeuw verandert de bouwtraditie, die al 6 eeuwen standhield. Het nieuwe type krijgt de naam 'Hallehuis', wat inhoudt dat in het voorste gedeelte aan één van de zijden van de woonruimte de keuken en opkamer zijn geplaatst en aan de andere kant de slaapvertrekken. Dit maakt een duidelijke drieschepigheid, waardoor wordt vermoed dat dit huistype is ontwikkeld vanuit de oude bootvormige hoeve. De rest van het gebouw bevat een voorstal en een stalgedeelte. Boerderij de Slooij uit 1662, afgebroken in 1990, is een voorbeeld van zo'n Hallehuis (zie afbeelding 16).

In 1820 zijn er 29 boerderijen aangegeven op de oude kaart, 21 meer dan 220 jaar daarvoor. In 1820 waren alle boerderijen nog van het Hallehuistype (Saksisch), na dit jaar zien we steeds vaker ook de Langgevel boerderij (Frankisch) opduiken binnen het onderzoeksgebied. Deze boerderij kenmerkt zich door een rooilijn die parallel aan de straat loopt. De voordeur zit dus niet in de kopse zijde van de boerderij, maar in de lange zijde. In 1842 is het aantal hoeves alweer ongeveer verdubbeld, vooral door bewoning op de Konijnswaranda en aan de huidige Vlasvenstraat. Vanaf de 19^e eeuw neemt de textielindustrie toe, waardoor veel arbeiderswoningen op de Konijnswaranda werden gebouwd. Deze 'weverswoningen' waren duidelijk kleiner dan de boerderijen. Achter de woning aan Broekhuizerdijk 1 is nog een oorspronkelijke weverswoning gelegen. In 1905 wordt de

doorgaande weg van Horst naar Melderslo een kiezelweg, waarvan de Vlasvenstraat deel uitmaakt. Vanaf dit jaar zal het aantal boerderijen hier nog verder toenemen. In 1922 wordt Melderslo een dorp.

De **Tweede Wereldoorlog** zal eerder een deel van het archeologisch bestand hebben weggehaald dan het echt iets heeft toegevoegd. Binnen het onderzoeksgebied zijn er toch 20 vondsten uit de Tweede Wereldoorlog gemeld. De meeste meldingen betreffen fragmenten van bomscherven die in Melderslo terecht zijn gekomen bij één van de vier bombardementen.

8B. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Na het onderzoek blijkt dat er veel onduidelijkheden en hiaten overblijven in het gegevensbestand. De eerste logische stap is om verder te gaan bij de vondsten waar nog aanknopingspunten open staan. In bijlage E is te zien van welke meldingen meer informatie verkregen kan worden en bij wie of welke instantie. Het gaat om 25 meldingen, waarvan er 13 bij musea of archieven te bezichtigen zullen zijn. Drie bijlen zullen nog bij Meldersen thuis aanwezig zijn, twee bijlen zijn al naar de Oudsheidkamer van Horst gebracht. De bijl die mogelijk in een urn was aangetroffen (melding 7) zou in het RMO aanwezig zijn.

Meer vondsten zijn in de vorige eeuw naar het RMO gestuurd voor onderzoek of voor de daar aanwezige collectie. In ieder geval is ook een beitel van de Meerlose Baan in 1927 al naar Leiden gebracht door Josef van Hameren. Romeinse scherven van de Hermanushoeve zijn ook aanwezig in de archieven van het Rijksmuseum, alsmede een gipsen afgietsel van een urn uit het grafheuvelveld van het Hanenberger Heitje. Al deze objecten kunnen niet teruggevonden worden in de archieven van het RMO, ondanks dat meldingsnummers van verschillende databases kunnen worden aangetoond. Persoonlijk vind ik dit een vreemde gang van zaken en dit zal niet mogen voorkomen wanneer het gaat om een wetenschappelijke instantie waar objecten worden bewaard met educatie als primaire doelstelling.

Een ander interessant object waar meer informatie is gewenst, is het stuk brons dat in de urn op de Konijnswaranda zou zijn aangetroffen (melding 17). Mogelijk heeft de familie van de broers Hoogers nog extra details over deze vondst of zelfs het 'stuk brons' in hun bezit.

Voor meer informatie is het ook verstandig om het plaatselijke archief in de kelders van de kerk van Melderslo nog eens letter voor letter uit te pluizen, zoals in hoofdstuk 4A al wordt geopperd. Hiermee zullen vermoedelijk nog wat oude archeologische waarnemingen aan het licht kunnen komen.

Bij de Romeinse weg blijken na dit onderzoek nog veel vraagtekens te staan. Niet alleen is de ligging niet volledig duidelijk en wordt er zelfs getwijfeld aan het bestaan van deze weg in de Romeinse periode, ook is het curieus dat de laat-prehistorische vondsten zich ook op deze weg lijken te richten. Wellicht liep er voor de Romeinse tijd al een landweg, of hebben de Romeinen hun route laten bepalen door het aanwezige landschap.

Om te controleren of op de huidige Meerlose Baan of iets ten oosten hiervan vroeger

inderdaad een Romeinse weg heeft gelegen, kan worden overgegaan op een booronderzoek. Aangezien de Romeinse wegen altijd verhard werden met kiezels, zal deze laag teruggevonden moeten worden in minstens enkele boringen. Als de laag niet wordt aangetroffen, is dit echter geen bewijs dat de Romeinse weg hier niet gelopen kan hebben.

Enkele gebieden binnen het onderzoeksgebied behoeven bescherming. De kasteelruïne van Kasteel Ter Horst is logischerwijs een monument. De bossen bij de Konijnswaranda waar het ijzertijd-urnenveld zou liggen, vallen onder Staatsbosbeheer en op het specifieke perceel is het verboden om graafwerk te verrichten. Een terrein buiten het onderzoeksgebied nabij het Schuitwater, waar vermoedelijk een nederzetting van het mesolithicum tot de Romeinse tijd zou liggen, is beschermd door de Rijksdienst Monumentenzorg.

De oude middeleeuwse essen kunnen nog wat extra bescherming gebruiken en dan met name het Slooierveld en het Lompert Veld waarvan van beide al bekend is dat ze vondsten uit de vroegste periodes herbergen. Niet alleen met nieuwbouw moet men opletten dat men de oude loopniveau's onder de pluggenlagen niet vergraaft, ook met ploegen moet hier al rekening mee worden gehouden. Mogelijk hebben enkele veldverkenningen op deze percelen nog nut. Extra alertheid is geboden als het gaat om aspergeteelt. Bij deze vorm van diepploegen is de kans op verstoring van de ondergrond en daarmee de archeologische informatie gigantisch. In 1991 zijn enkele es-akkers al "aangewezen voor nader onderzoek om na te gaan of zich onder het espakket sporen uit oudere periodes bevinden"¹⁰⁸. Tot op heden zijn deze onderzoeken niet uitgevoerd, maar blijft de aanbeveling staan.

Door betere berichtgeving aan de inwoners hoe ze met hun percelen om kunnen gaan, kunnen mogelijk tientallen vindplaatsen behouden blijven. Door voorlichting kunnen wellicht in de komende jaren de agrariërs zelf meer vondsten van hun akkers herkennen en melden bij de database die via de website van Stichting Geschiedenis Melderslo beschikbaar wordt.

¹⁰⁸ Derks 1991, p. 56.

= NA- EN DANKWOORD =

Deze scriptie had niet bestaan als Stichting geschiedenis Melderslo mij niet had gevraagd om de archeologie van hun dorpje uit te pluizen. Bij deze dank aan alle leden, die me hartelijk hebben ontvangen en hun kennis met mij hebben gedeeld. Speciale dank gaat uit naar Jörgen Dinnissen die mij vanaf dag 1 heeft begeleid het onderzoek op te starten.

Bedankt Alexander Verpoorte voor de begeleiding vanuit de Universiteit Leiden. Bedankt Mieke Stunnenberg voor kleine correcties in de tekst. Bedankt vrienden en familie voor motivatie om ondanks de groeiende database de moed erin te blijven houden.

En zeker niet op de laatste plaats: bedankt Melderslo. Alle inwoners bij wie ik zo hartelijk ben ontvangen met thee en koekjes en die mij een kijkje in hun vaak persoonlijke verleden hebben gegund. Met name Jan Vissers, Piet Marcellis, Jan Marcellis, Hendrikus Vullings, Eric Vullings, de heer Jeurissen, Hay Appeldoorn, Jan Heldens en Gerard van Lier hebben mij veel informatie verschaft.

En toen zat het erop. Ik reisde naar Melderslo, werkte daar 3 maanden, werkte (in enkele fases) 5 maanden aan dit verslag en studeerde ermee af. Melderslo werd bevolkt, bossen werden gekapt voor akkers, nog veel meer bossen werden gekapt voor weidegrond en langzaam zullen alle oude gebouwen uit het straatbeeld worden verwijderd.

Mijn scriptie is klaar, ik heb weer tijd voor een spelletje 's avonds. Ik ruil twee hout voor een graan en drie hout voor een schaap. Melderslo, ik heb veel van je geleerd. Ik hoop dat ik met dit verslag wat informatie en educatie terug kan geven.

Melderslo, met zo'n verleden, wens ik je een prachtige toekomst.

Rinie.

= LITERATUURLIJST =

Geraadpleegde literatuur:

- Bloemers, J.H.F. en W.J.H. Willems, *'Jaarverslag van de provinciaal archeoloog van Limburg over het jaar 1980'*, 1981, Maastricht.
- Blomsma, S. en M. Brouwer, *'Syllabus voor het determineren van Romeins aardewerk (gevonden in Zuid-Holland)'*, 1989, Leiden.
- Brandhof, W. van den, *'La Tène armbanden uit het rivierengebied'*. In: Detector Magazine, 1995, Drachten.
- Brinkman, *'Grubbenvorst en Lottum door de jaren heen'* door Stichting Historische Kring Grubbenvorst-Lottum, 1999.
- Bult, E.J., *'Syllabus middeleeuws en postmiddeleeuws aardewerk'*, Delft.
- Claassens, C.A.H, W.J. Moorman en P.A. Nellen, *'Melderslo Destijds. De geschiedenis van Melderslo tot 1971'*, 1994, Melderslo.
- Derix, L., *'Oud Horst in het Nieuws Deel 4. 1930-1938'*, 1992, Horst.
- Derks, A.M.J., *'Eindverslag archeologisch vooronderzoek Rijksweg 73, Traject Venray-Venlo. Raap-rapport 44'*, 1991, Amsterdam.
- Dijk, X.C.C. van, *'Gemeente Venlo; Een archeologische verwachtings- en advieskaart. Raap-rapport 1473'*, 2007, Amsterdam.
- Hijma, H.P., *'Melderslo, Vlasvenstraat, Inventariserend archeologisch veldonderzoek. BAAC 04-090'*, 2004, 's Hertogenbosch.
- Keijers, D.M.G., *'Plangebied Kempweg te Meterik, gemeente Horst aan de Maas: archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. RAAP-notitie 879'*, 2004, Amsterdam.
- Keijers, D.M.G., *'Plangebied Konijnenweg te Melderslo, gemeente Horst aan de Maas; Een inventariserend archeologisch onderzoek. RAAP-rapport 654'*, 2004, Amsterdam.
- Keijers, D.M.G., *'Plangebieden Lottumseweg 62 en 65: gemeente Horst aan de Maas: een inventariserend archeologisch onderzoek. RAAP-notitie 727'*, 2004, Amsterdam.
- Keijers, D.M.G., *'Plangebied Massenweg te Melderslo, gemeente Horst aan de Maas; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. RAAP-notitie 1570'*, 2006, Amsterdam.
- Keijers, D.M.G., *'Plangebied St. Jorisweg te Grubbenvorst, gemeente Horst aan de Maas: een inventariserend archeologisch onderzoek. RAAP-notitie 640'*, 2004, Amsterdam.
- Keijers, D.M.G. en B.J. Moonen, *'Plangebied Donkstraat te Meterik: gemeente Horst a/d Maas: archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. RAAP-notitie 1239'*, 2005, Amsterdam.
- Louwe Kooijmans, L.P., P.W. van den Broeke, H. Fokkens en A. van Gijn, *'Nederland in de Prehistorie'*, 2005, Amsterdam.
- Ostkamp, S., *'Beerputtenonderzoek aan de Venlose Maasboulevard: vijfhonderd jaar wonen en werken langs de Maas'*, lezing op 'De Reuvensdagen 2007', 2007, Deventer.

Polman, S.P., *'Plangebieden Hoogveld-Oost en Melderslosche Weiden, gemeente Horst; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI-1). RAAP-rapport 441'*, 1999, Amsterdam.

Pubben, T.H.G., *'Horster Historiën volume 4. Van leem naar steen'*, 1993, Horst.

Reyes, J., *'Landschappen van Peel en Maas; Een toegepast historisch-geografisch onderzoek in het streekplangebied Noord- en Midden-Limburg'*, 1999, Leeuwarden.

Roebroeks, W., *'From find scatters to early hominid behavior. A study of middle paleolithic river side settlements at Maastricht-Belvédère (The Netherlands)'*. In: *Analecta praehistorica Leidensia* 21, 1988, Leiden.

Schatorjé, J.M.W.C. en G.F. Verheijen, *'Huis ter Horst, een toekomst voor een ruïne'*, 1996, Horst.

Schonenveld, J. *'H5. Glas en Faience'*. In: *'Sporen uit de Vroege Bronstijd en Romeinse Tijd te Culemborg. Een archeologische opgraving van 'vindplaats B' te Lanxmeer, Culemborg, gemeente Culemborg (Gld.). ARC-publicatie 97'* door J.Y. Huis in 't Veld, 2004, Groningen.

Steffens, A., *'Geschiedenis der Aloude heerlijkheid en der heeren van Ter Horst, in het land van Kessel'*. In: *Limburgs Jaarboek*, bijlage bij nr.6, 1888, Roermond.

Verwers, G.J., *'Een Veluwe klokbeker met krematieresten in een grafheuvel te Meerlo'*. In: *Analecta praehistorica Leidensia* 1, 1964, Leiden.

Verwers, G.J., *'Het vorstengraf van Meerlo'*, Bonnefantenmuseum, 1968, Maastricht.

Willems, W.J.H. en W. Groenman-van Waateringe, *'Een rijk graf uit de Vroege IJzertijd te Horst-Hegelsom'*, uitgave door de ROB, 1989, Amersfoort.

Geraadpleegde instanties:

Archief, Melderslo.

Archis II, <http://www.archis.nl> en <http://archis-2.geodan.nl/archisiicurs/>

Faculteit der Aard- en levenswetenschappen, Vrije Universiteit, Amsterdam.

Indicatieve Kaart voor Archeologische Waarden, <http://www.racm.nl>

Limburgs Museum, Venlo.

Oudheidkamer, Horst.

Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, <http://www.racm.nl>

Streekmuseum 'De Locht', Melderslo, <http://www.delocht.nl>

Stichting Geschiedenis Melderslo, <http://www.geschiedenismelderslo.nl>

= LIJST VAN AFBEELDINGEN =

1. Ligging van Melderslo in Nederland	p. 6
2. Horsten en slenken in Limburg	p. 10
3. IKAW van het onderzoeksgebied	p. 14
4. Verdeling van vondsten onder de verschillende vindplaatstoponiemen	p. 26
5. Materiaal categorieën in de steentijd	p. 27
6. Laat-neolithische driedoorn	p. 29
7. Materiaalsoort verdeling in de brons- en ijzertijd.	p. 33
8. H.J.L. Hoogers	p. 34
9. Materiaal uit de Romeinse tijd	p. 39
10. Fragment van een bakpan	p. 43
11. Versierd steengoed	p. 44
12. Spinklos en kraal	p. 45
13. Munt uit 1779	p. 47
14. Twee pogingen van J. Marcellis om de doorsnede van één urn te tekenen	p. 51
15. Aantal meldingen per periode	p. 54
16. "Boerderij de Slooij in de Winter"	p. 57

TIJDBALK.

300.000-35.000 BP	midden-paleolithicum
35.000 BP-8.800 vC.	jong-paleolithicum
8800-4900 vC.	mesolithicum
4900-2000 vC.	neolithicum
2000-800 vC.	bronstijd
800-12 vC.	ijzertijd
12vC.-450 nC.	Romeinse tijd
450-800 nC.	Merovingische tijd (vroegere middeleeuwen)
6 ^e -8 ^e eeuw nC.	bekering tot Christendom
800-1000 nC.	Karolingische tijd (vroegere middeleeuwen), heerlijkheden worden gesticht
1000-1250 nC.	volle middeleeuwen
1250-1500 nC.	late middeleeuwen
14 ^e -15 ^e eeuw nC.	graafschap Gelre neemt de heerlijkheden over.
1501 nC.	Horst krijgt marktrecht.
1543 nC.	Verdrag Duitsers en Geldersen, macht door de Habsburgse Karel V.
1555 nC.	Spaanse overheersing
1568-1648 nC.	80-jarige oorlog, Spanje tegen de Nederlandse staat
1640 nC.	de pest breekt uit
1648-1713 nC.	macht in handen van Spaans Gelderland.
1713 nC.	Pruisische overheersing, onder de regio Overkwartier van Gelderland.
1729 nC.	grote brand van Horst, steenbouw wordt verplicht
1794 nC.	Franse overheersing, onder het Roerdepartement.
1815 nC.	Congres van Wenen, gebied wordt toegewezen aan Verenigd Nederland.
1830-1839 nC.	Limburg volgt een Belgische opstand en behoort daardoor tot België
1839 nC.	Noord-Limburg wordt definitief bij Nederland gevoegd.
1850 nC.	begin industrialisatie, eerste stoommachine.
1912 nC.	basisschool in Melderslo
1921 nC.	kerk in Melderslo
1922 nC.	Melderslo wordt dorp.

Leiden, 25 juni 2007

Aan de bewoners van dit pand,

Zoals u al heeft kunnen lezen in de Kwaker van week 25/26, start er binnenkort een **archeologisch onderzoek** naar de **bewoningsgeschiedenis** van Melderslo.

Bij deze zou ik me graag nog even voorstellen. Mijn naam is **Rinie van der Heijden** en ik studeer nu 4 jaar aan de Universiteit Leiden. Ik ben geboren in Eindhoven en mijn ouders komen uit Nijmegen. Binnen de studie archeologie ligt mijn specialisatie vooral op het gebied van de Nederlandse prehistorie, de tijd voordat de Romeinen hier kwamen. Daarnaast ben ik heel erg geïnteresseerd in de andere periodes in Nederland. Ook vind ik het leuker om te werken met het brede publiek dan alles op wetenschappelijk niveau te houden. Toen ik van de Stichting Geschiedenis Melderslo een aanbod kreeg om aan de slag te gaan met een lokaal project, heb ik dat dan ook met beide handen aangepakt.

De bedoeling van het project is om alle archeologische vondsten uit Melderslo boven tafel te krijgen om zo de volledige ontginnings- en bewoningsgeschiedenis van uw dorp in beeld te kunnen brengen. Vandaar dat ik uw medewerking vraag. Hebt u wel eens iets "ouds" of "vreemds" gevonden in de tuin of in een nabij gelegen weiland of akker? Kent u verhalen van anderen die "oude dingen" hebben gevonden of ontdekt? Deze brief wordt niet in heel Melderslo verspreid, maar alleen langs de straten die al vroeg bestonden. U woont dus op een locatie rijk aan historie!

Om alle informatie te verzamelen, zal ik de komende maanden veel in Melderslo aanwezig zijn en langs de huizen gaan. Deze **huisbezoeken** zullen plaatsvinden in juli en augustus. Ter voorbereiding op ons gesprek zou ik u willen vragen nu al eens na te denken over de vragen op de achterzijde. Zo kunt u nog eens met familie en buren overleggen en eventuele vondsten alvast opzoeken en opzij leggen. In principe ben ik geïnteresseerd in alle oude dingen die gevonden zijn in de grond, langs een weg, op een akker of tijdens bouwwerkzaamheden. U kunt uw vondst vanzelfsprekend zelf houden. Ik wil enkel wat foto's maken en details van de vondst vastleggen.

Ik heb geen datum gepland voor uw huisbezoek, dus ik zal gewoon een keer aanbellen. Geeft u gerust aan als het dan niet gelegen komt. Met 10 minuten aan informatie ben ik al erg blij.

Als er data en tijdstippen zijn waarop het u beter uitkomt, dan kunt u dit van tevoren doorgeven middels een telefoontje of briefje naar Jörgen Dinnissen, Rector Mulderstraat 4, tel.077-*****. Ik werk alle doordeweekse dagen en avonden zijn ook mogelijk.

Wanneer ik langskom, neem ik informatie mee over vondsten die al gedaan zijn in de omgeving en zal ik meteen wat meer informatie geven over het onderzoek. Aan het einde van het onderzoek zullen alle resultaten verschijnen op www.geschiedenismelderslo.nl.

Alvast bedankt en tot ziens!

Met vriendelijke groeten,
Rinie

Vragenformulier Archeologisch Onderzoek

Uw woning:

Hoelang woont u al in Melderslo?

Hoelang woont u al in dit pand?

Kent u de vorige bewoners, en weet u waar ik die kan bereiken?

Hebt u ooit iets uitzonderlijks opgemerkt aan uw woning?

Hebt u verbouwingen verricht aan uw woning?

Hebt u veel in de tuin aangelegd (denk hierbij aan vijvers of diepgewortelde bomen)?

Hebt u wel eens oude of vreemde objecten aangetroffen in of om uw huis? (kijk verder bij 'Objecten')

Extra indien u een boerderij met grond heeft:

Waar wordt de grond op dit moment voor gebruikt?

Wordt uw grond opgehoogd middels bemesting?

Hoe diep wordt er geploegd op de verschillende percelen?

Hebt u een idee waar de grond vorige decennia voor is gebruikt?

Hebt u bij het ploegen ooit objecten naar boven gehaald?

Heeft er ooit een 'survey' plaatsgevonden op uw grond? (Een 'survey' is een onderzoek waarbij de akker strook voor strook wordt afgelopen op zoek naar objecten. Vaak gebeurt dit direct na het ploegen).

Is het mogelijk dat ik -als dit nuttig blijkt te zijn- een globale survey uitvoer op uw land?

Objecten:

Als u bijzondere objecten heeft aangetroffen, dan kan het gaan om een archeologische vondst! Denk hierbij aan aardewerk (potten, kannen, tegels), gebruikte stenen, metalen voorwerpen (vaak heel erg roestig en verweerd), glas (niet meer doorzichtig), misschien hout, munten, munitie, resten van neergestorte vliegtuigen, enzovoorts.

Als u zelf niet de vinder bent, weet u dan waar is de oorspronkelijke vinder te bereiken is om extra informatie te verkrijgen?

Wie deed de vondst?

Wanneer werd de vondst gedaan?

Waar is de vondst gedaan? Liefst zo exact mogelijk. Kunt u het aanwijzen op een kaart of zelfs in het veld?

Hoe diep zat de vondst onder de grond?

Hoe zag de locatie er toen uit, waar werd de grond toen voor gebruikt?

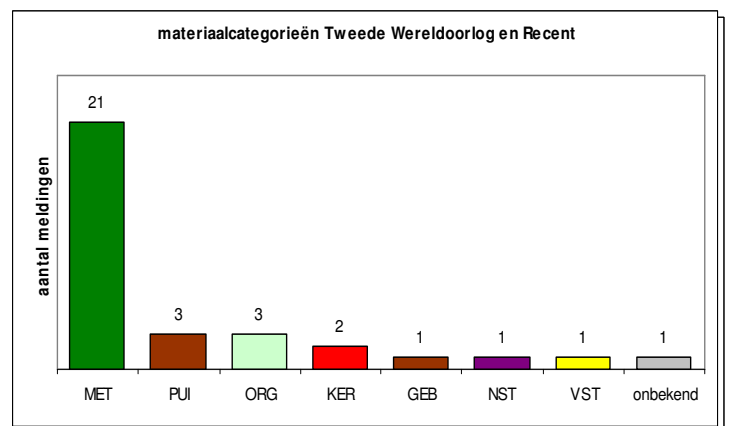
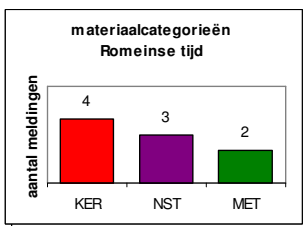
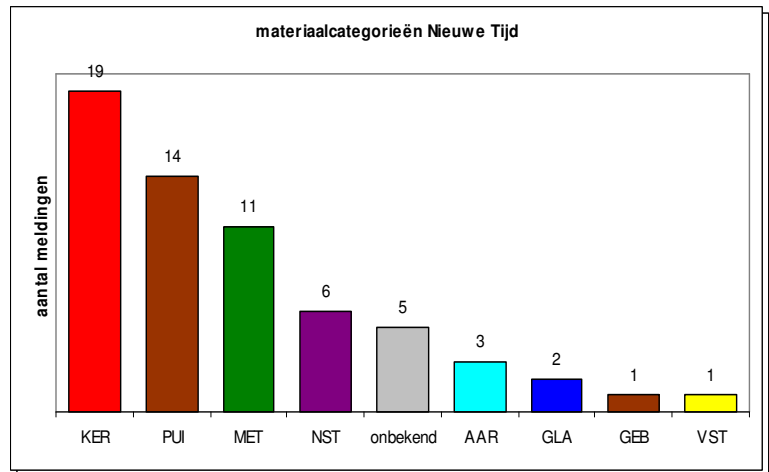
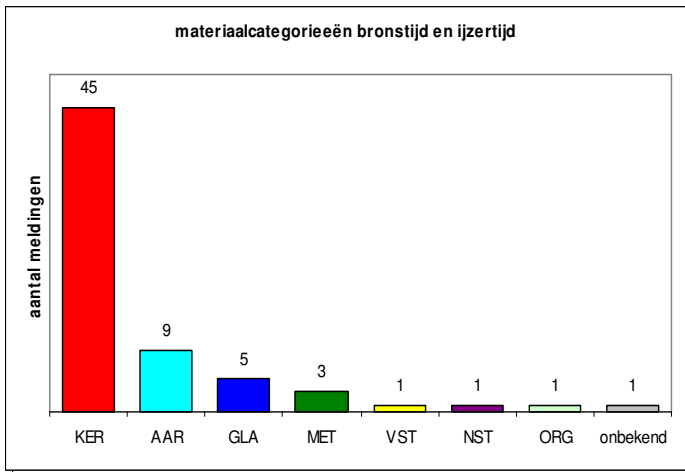
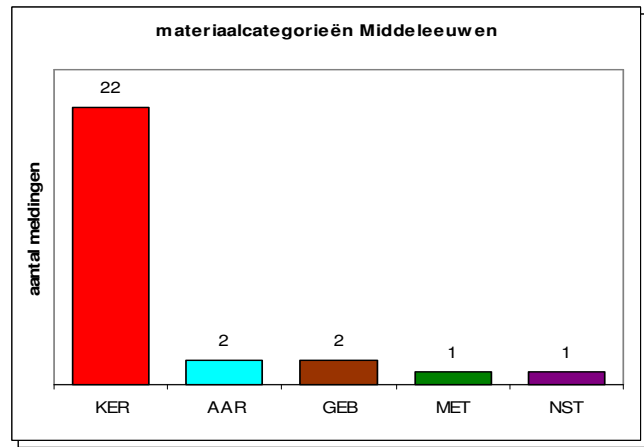
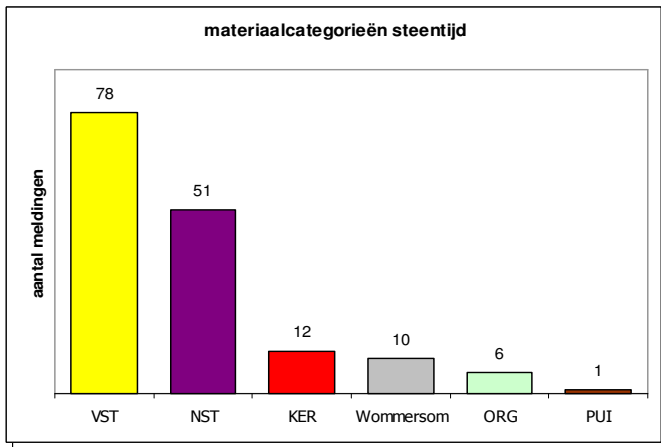
Hoe is de vondst boven water gekomen? Denk aan ploegen, graven, bouwwerkzaamheden, speurwerk (eventueel met metaaldetector) of een opgraving.

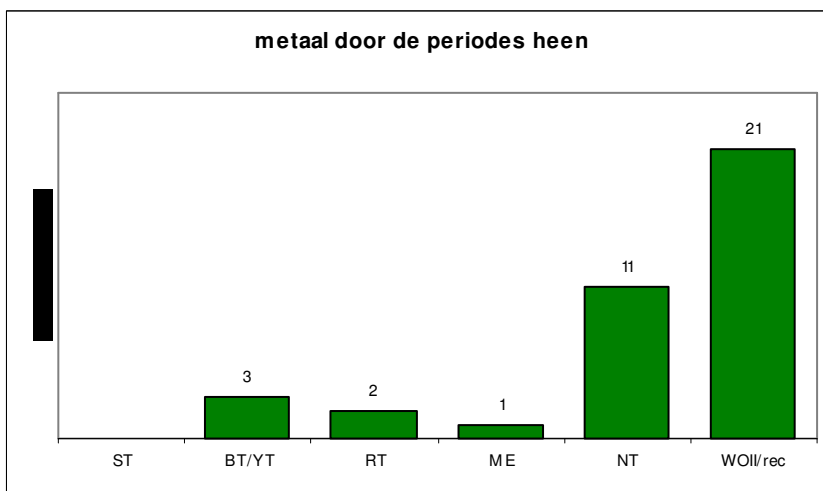
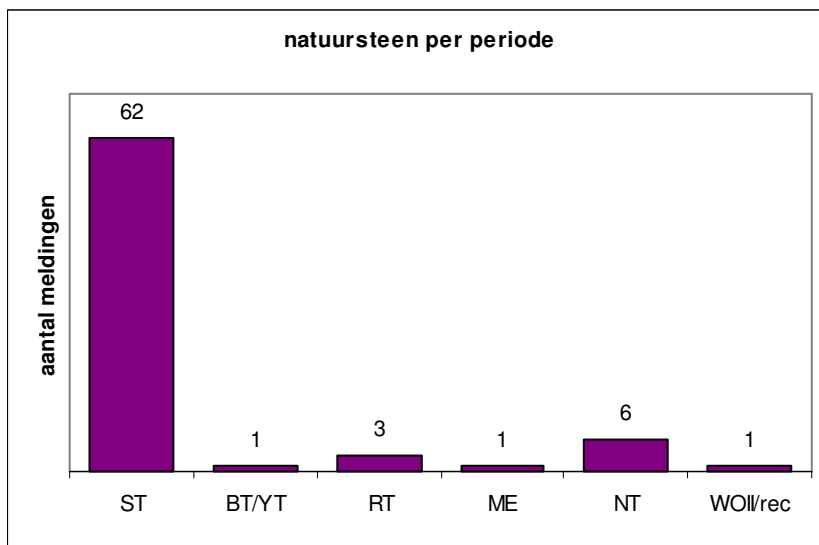
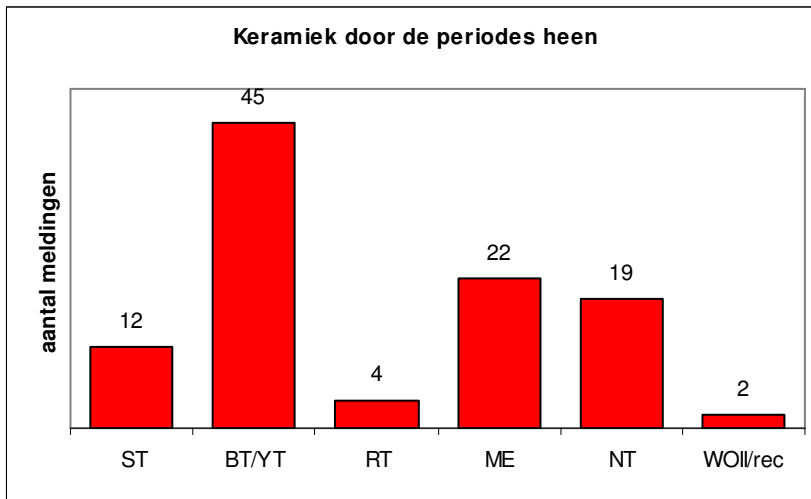
Hoe lag de vondst erbij? In wat voor grond zat de vondst?

Graag zou ik de vondsten bekijken en (tijdelijk) meenemen voor verder onderzoek. Als dit niet mogelijk is, zou ik graag een foto maken van het object en enkele gegevens willen noteren.

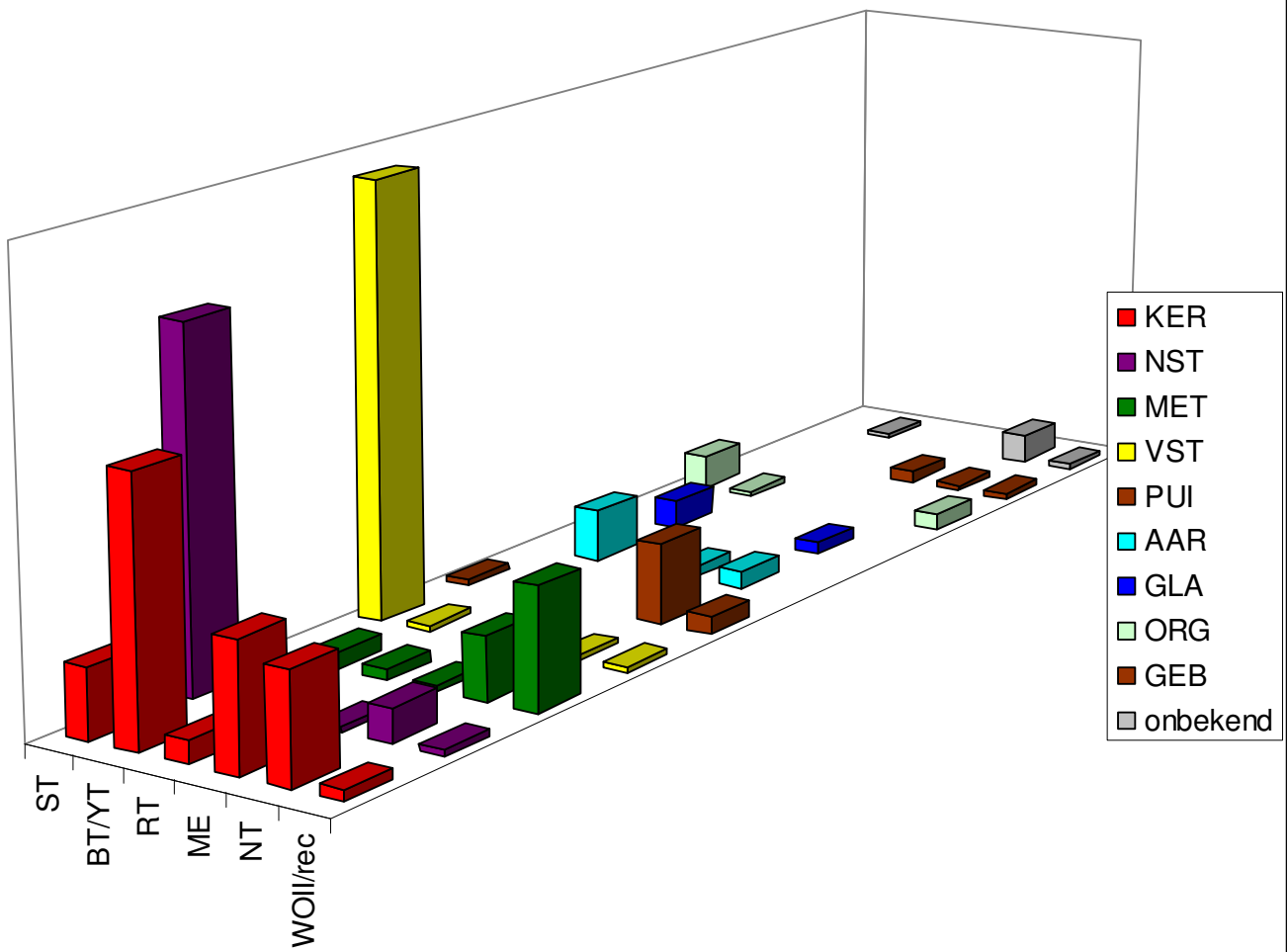
Grafiekenblad 1.

Materiaalcategorieën per periode

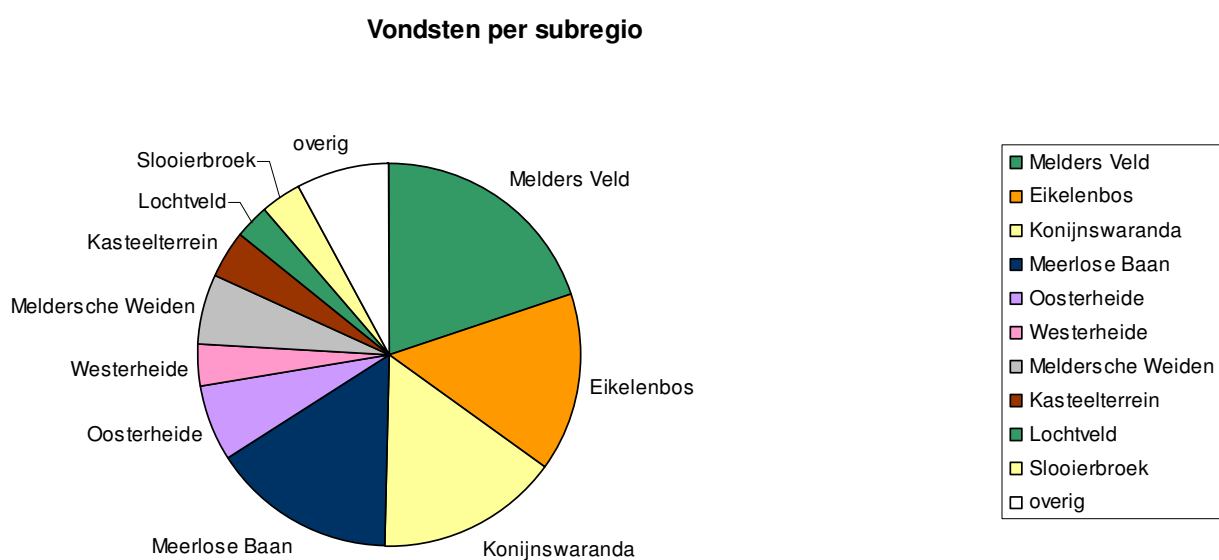
materiaal per periode

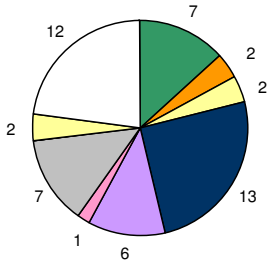
Grafiekenblad 2.

Vondsten per periode ingedeeld per subregio.

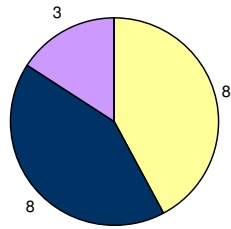
Het schuifwater ontbreekt in de eerste zeven grafieken, maar is als achtste grafiek individueel toegevoegd.

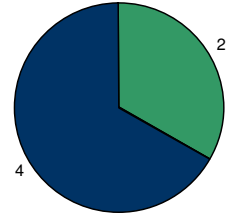
Steentijd per subregio

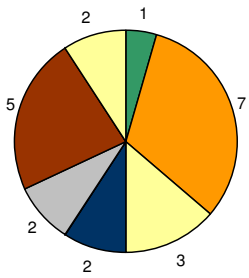
brons-tijd en ijzertijd per subregio

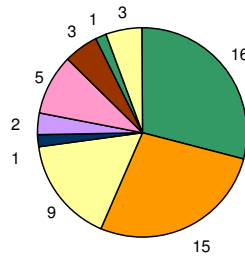
Romeinse Tijd per subregio

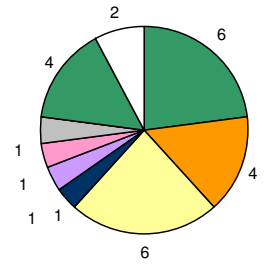
middeleeuwen per subregio

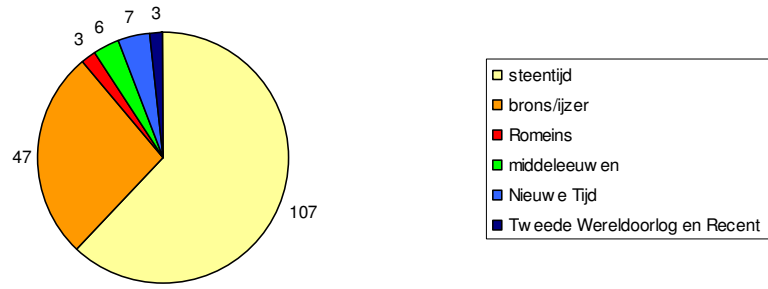
Nieuwe Tijd per subperiode

WOII en recent per subregio

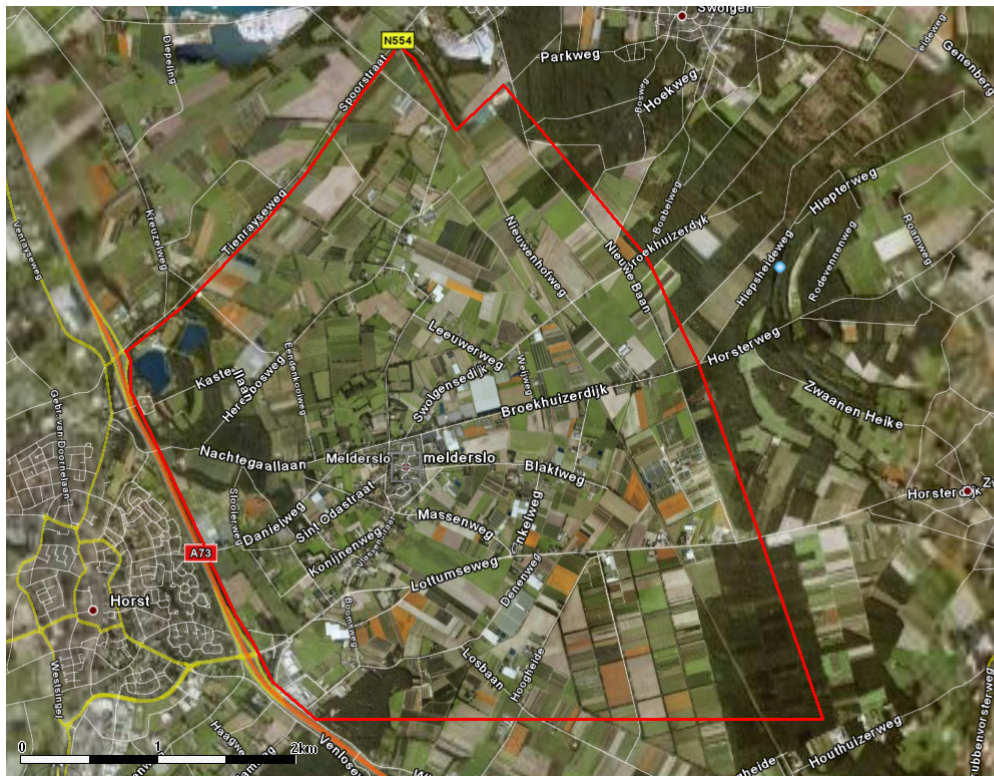
Schuitwater per periode (totaal 173)

BIJLAGE E

Deze bijlage is bewust niet opgenomen

BIJLAGE 1

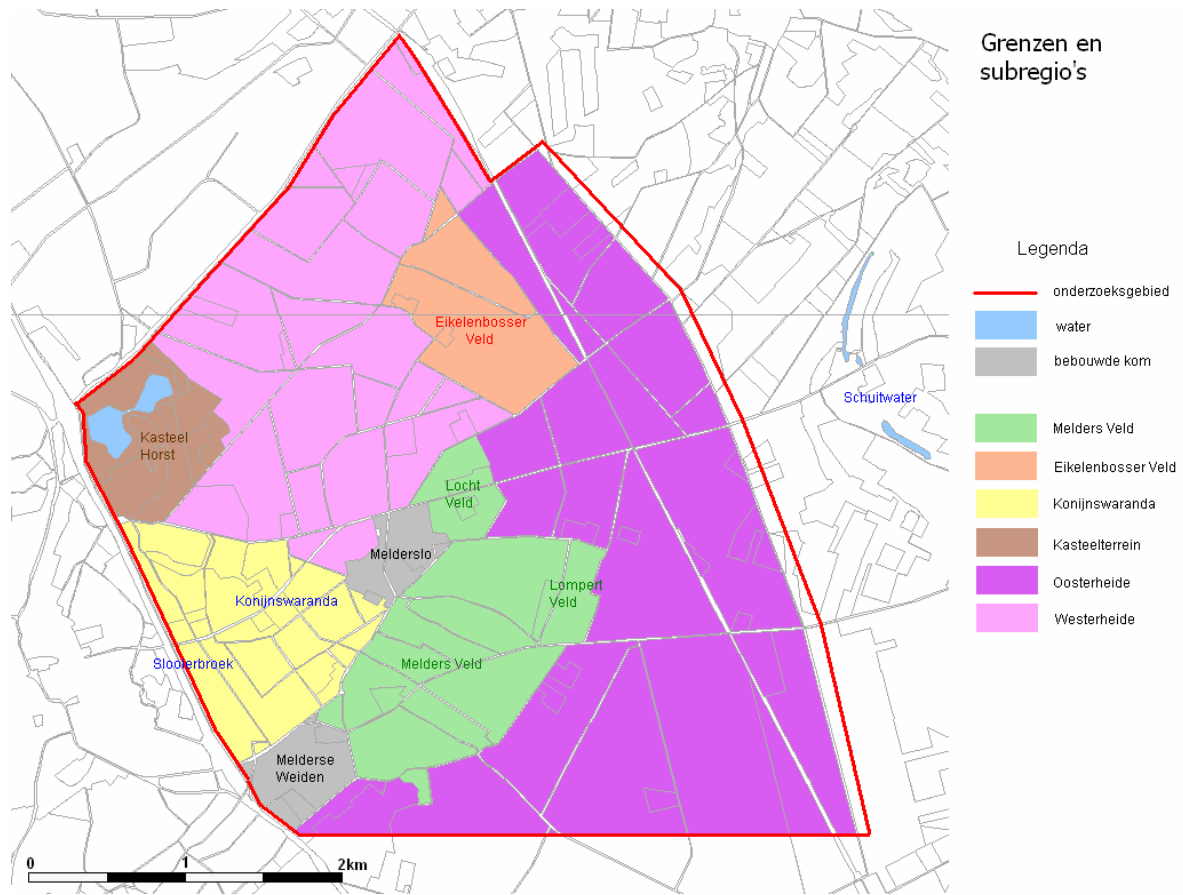
Recente topografie

— onderzoeksg gebied

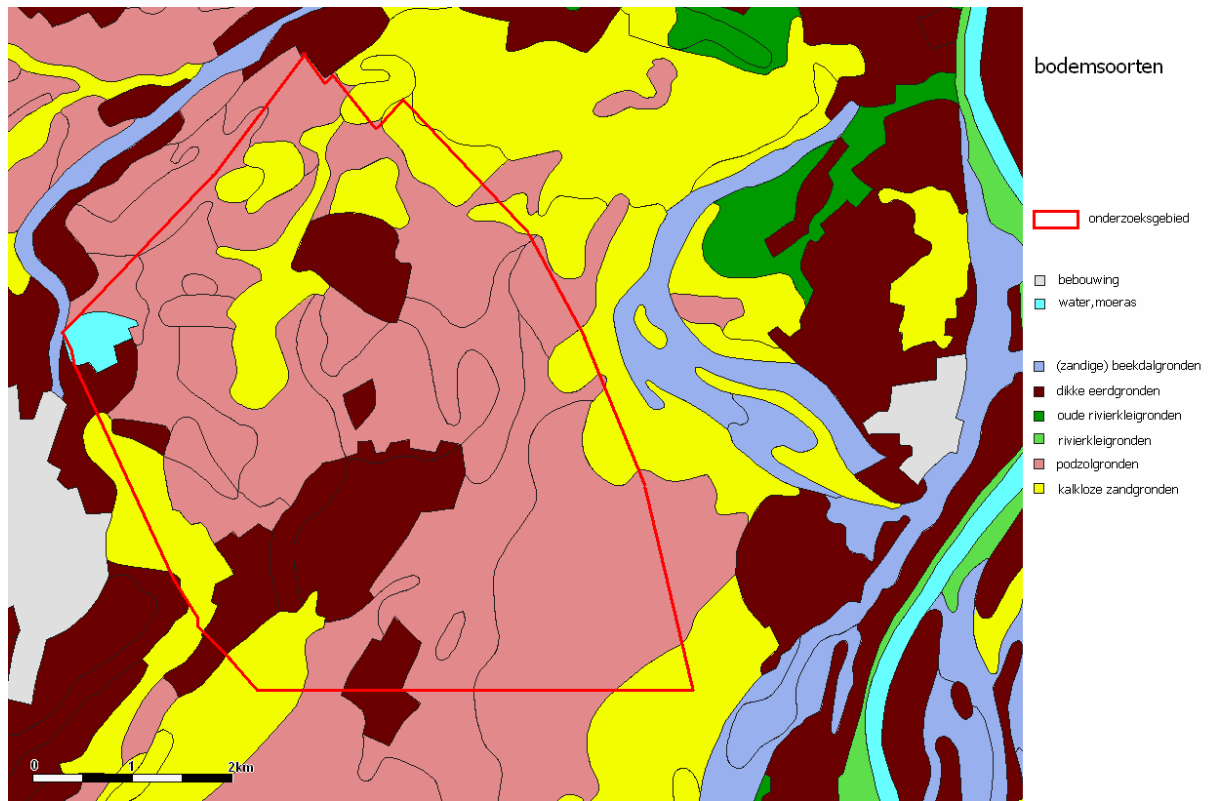
luchtfoto door © Tele Atlas

Straatnamen door © Aerodata International Service

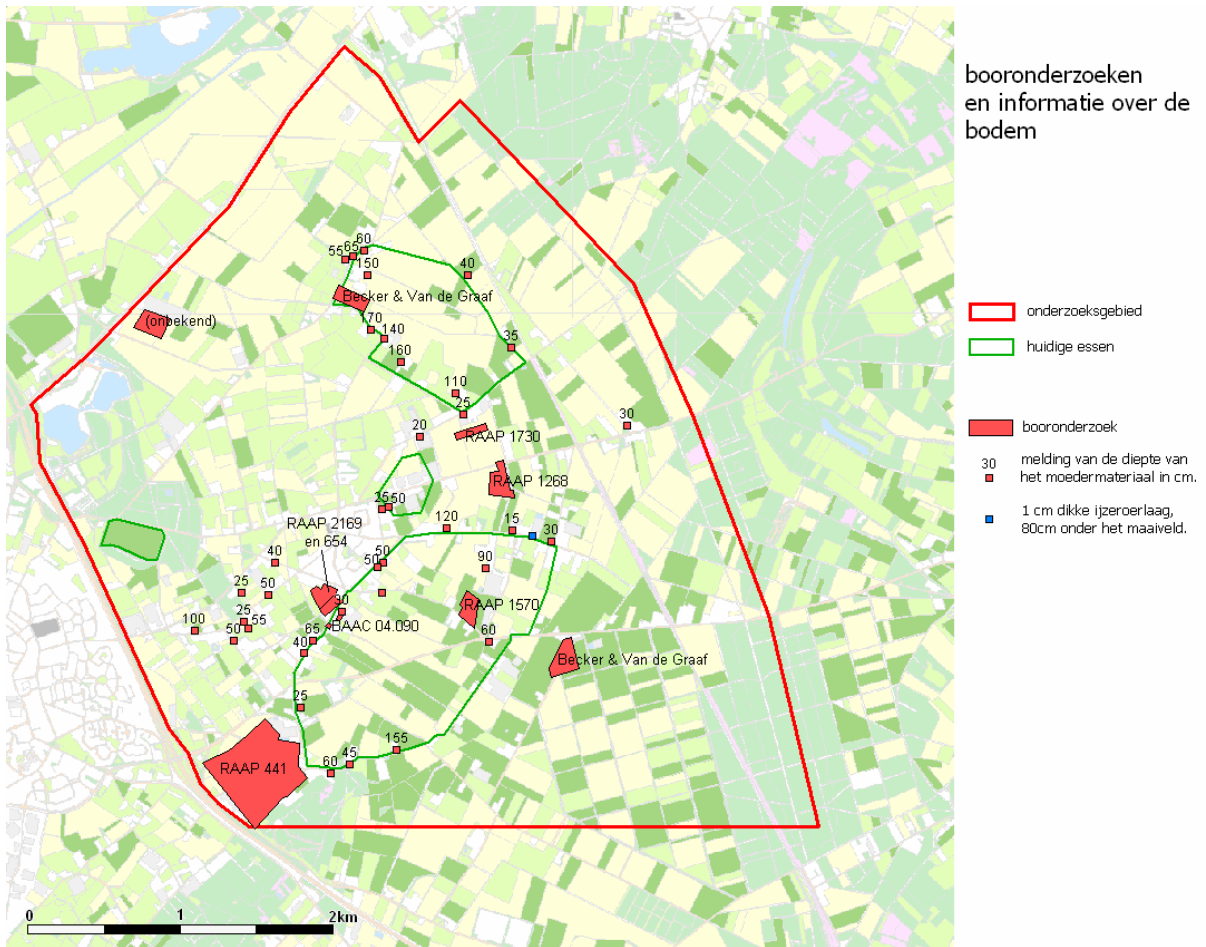
BIJLAGE 2

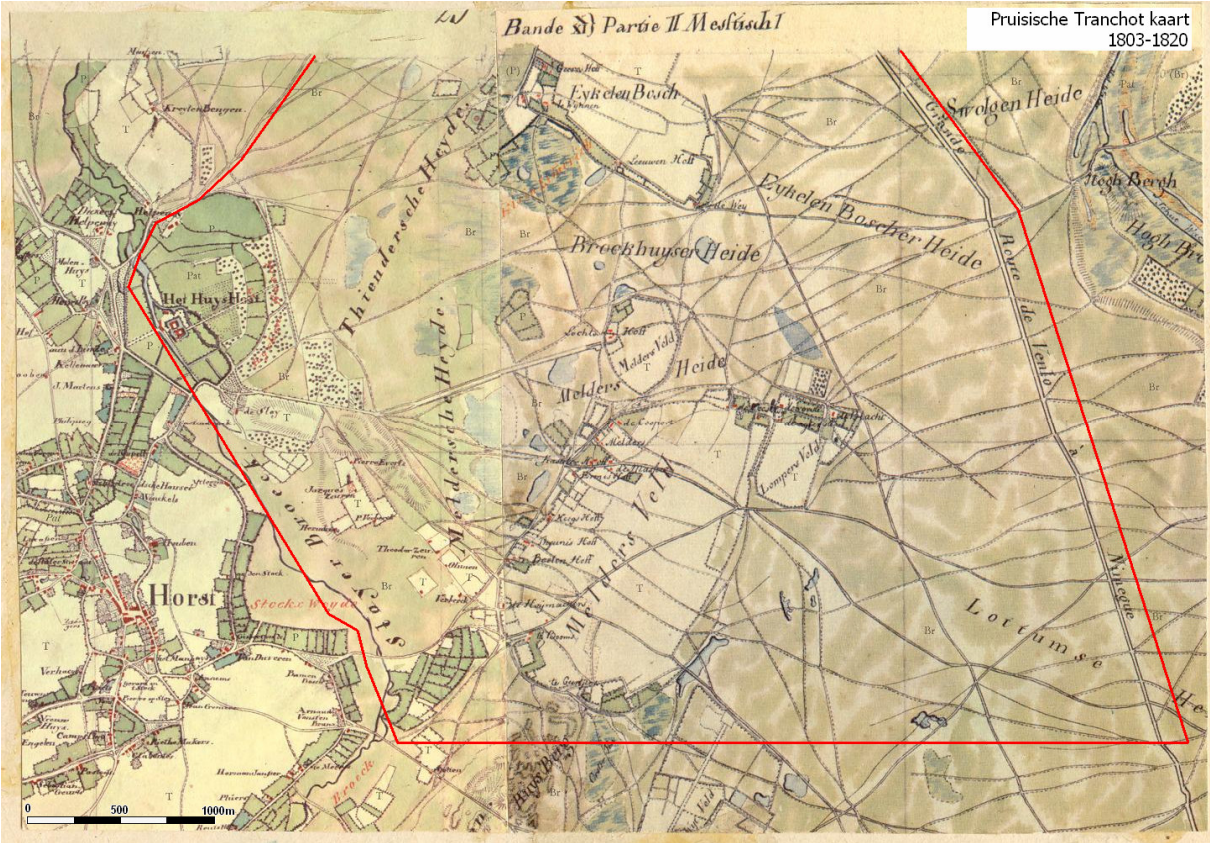

BIJLAGE 3

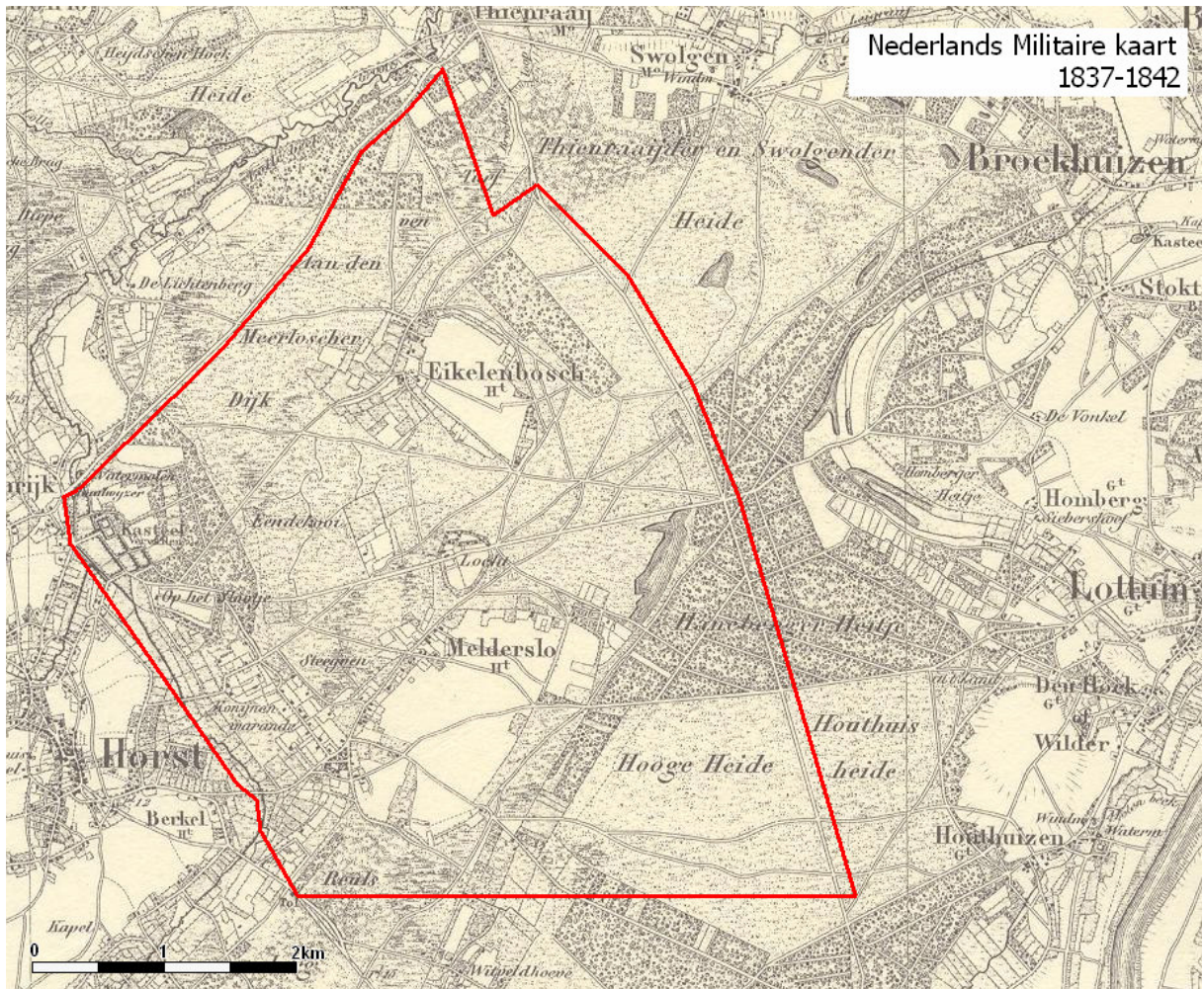

BIJLAGE 4

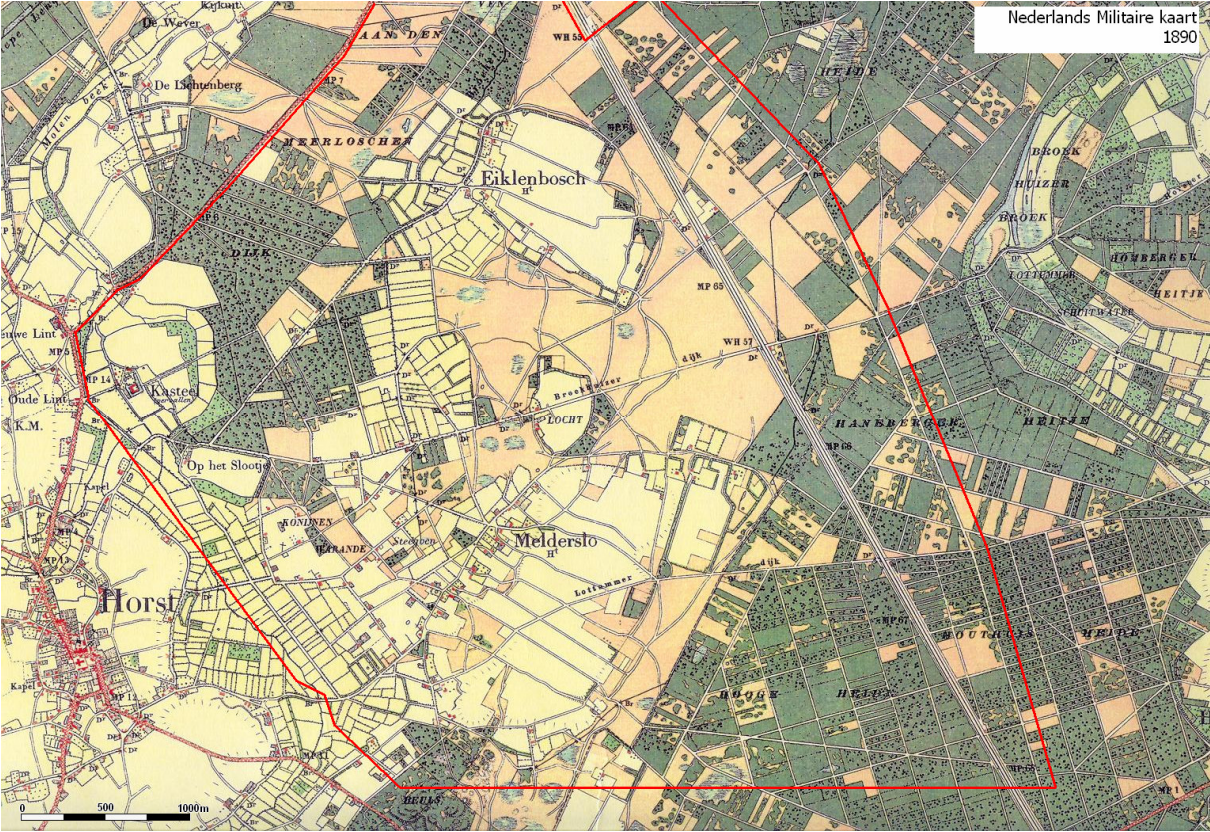

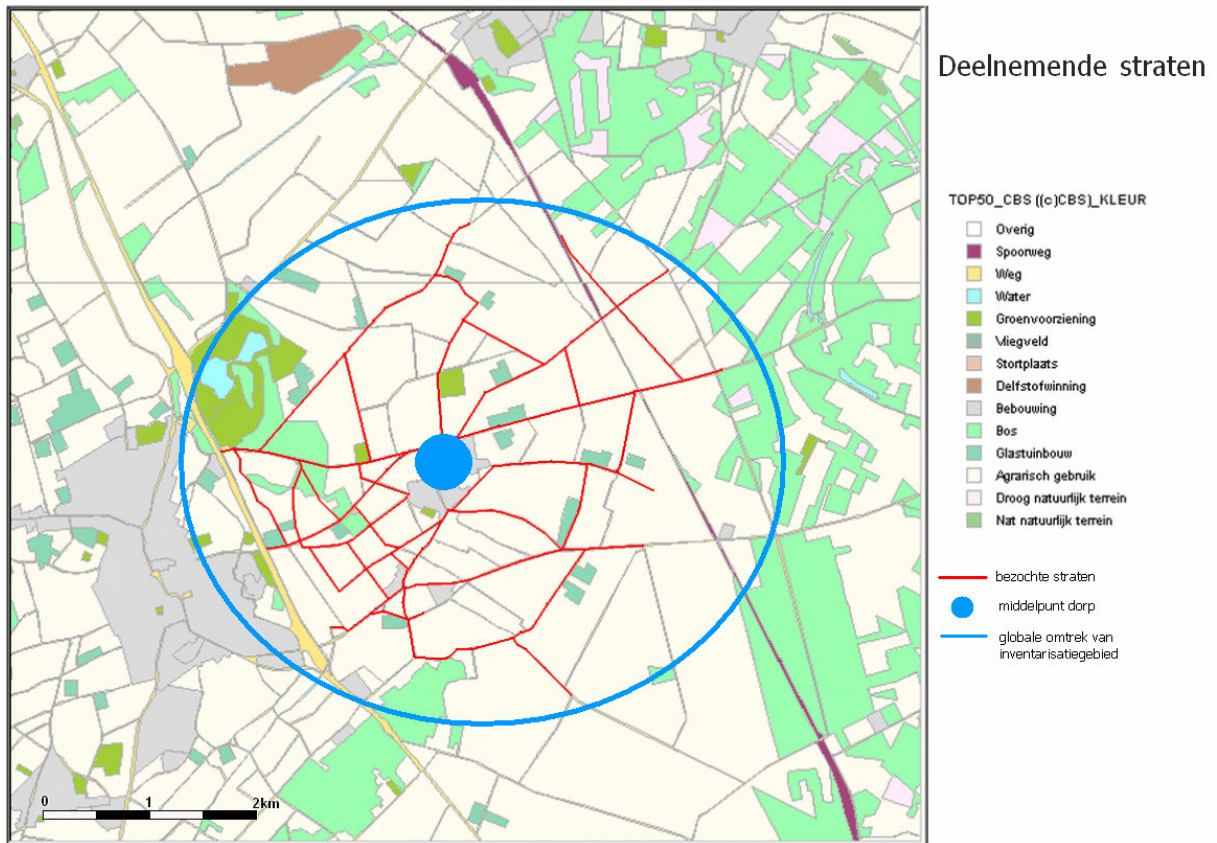
BIJLAGE 6

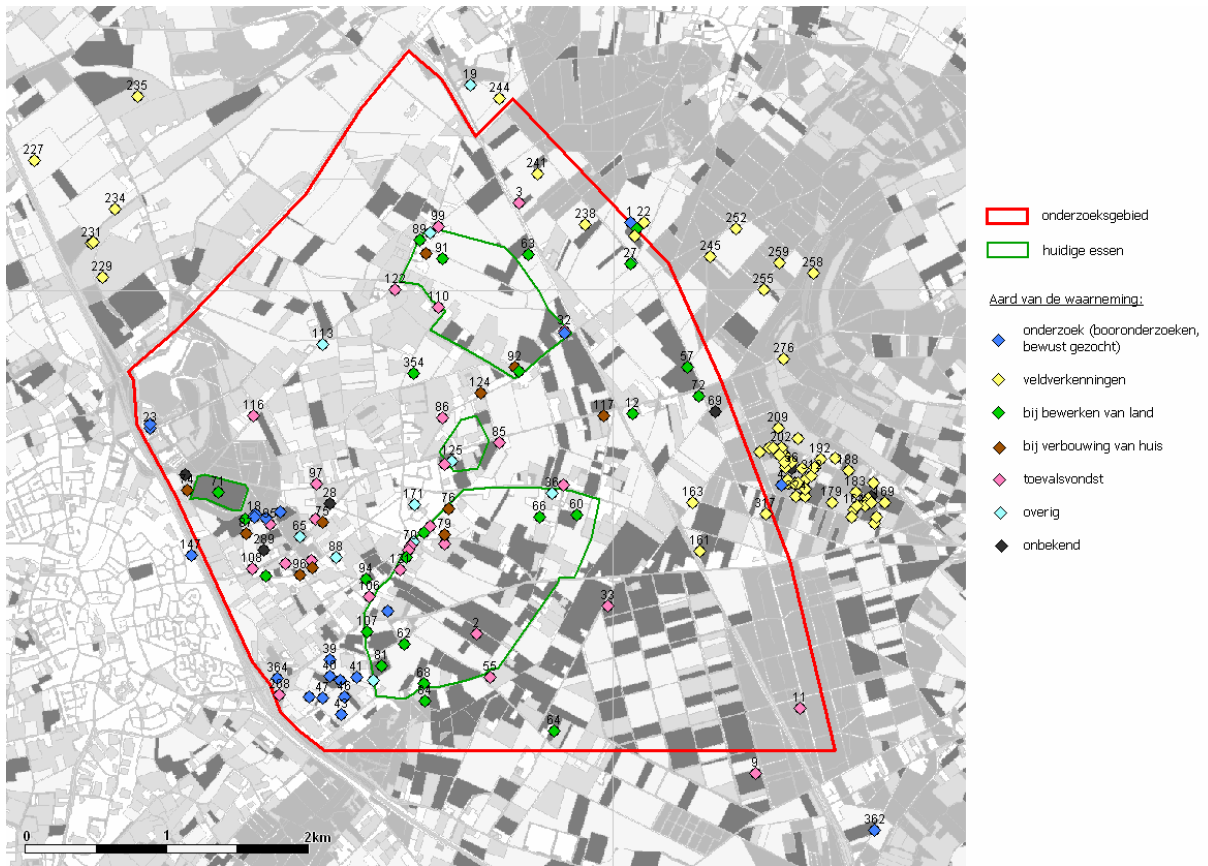
BIJLAGE 7

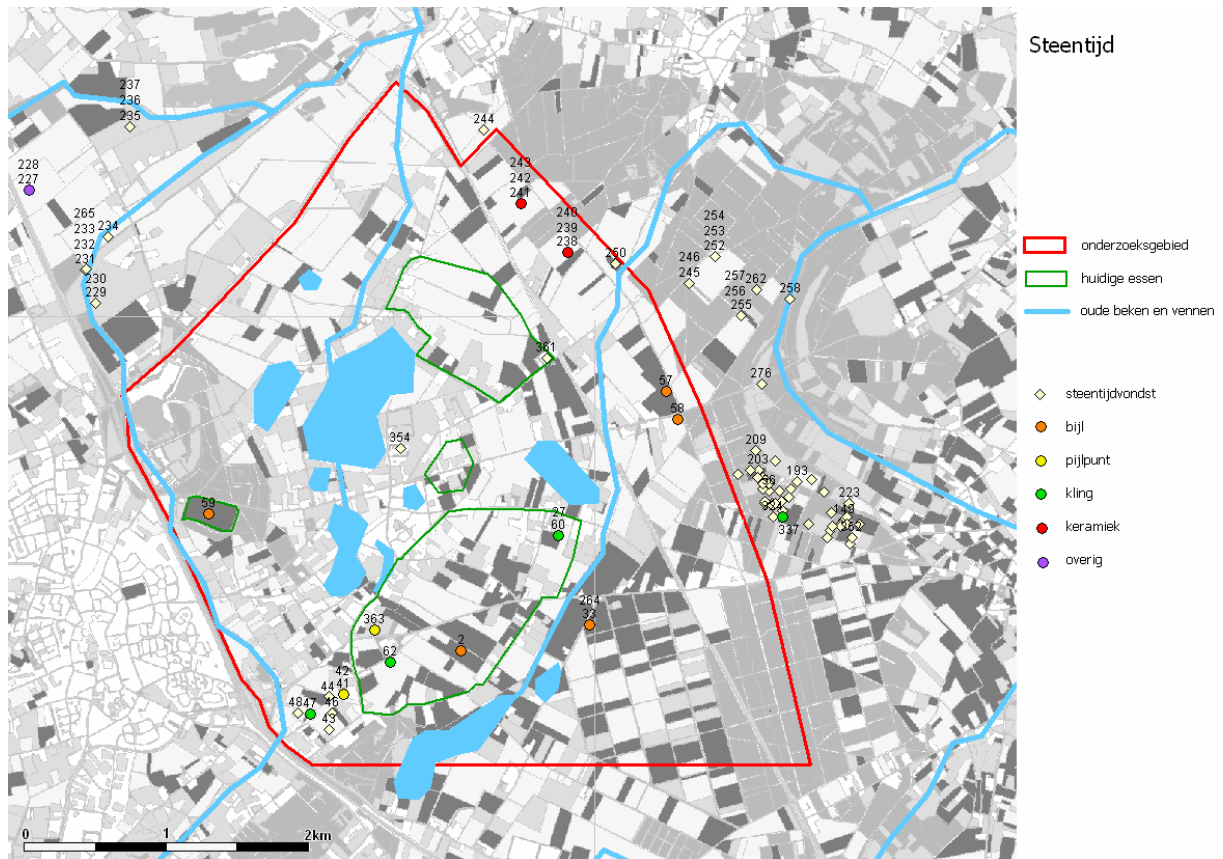
BIJLAGE 8

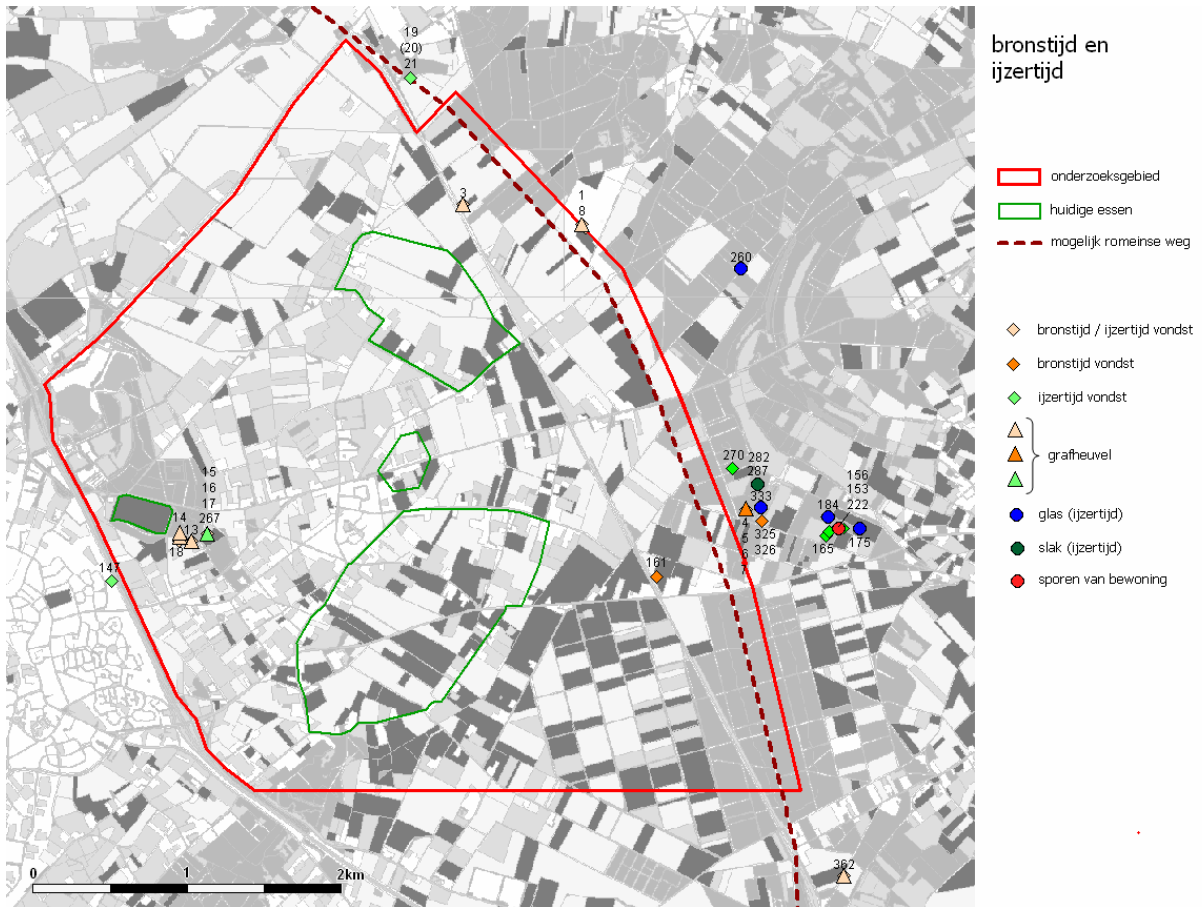
BIJLAGE 9

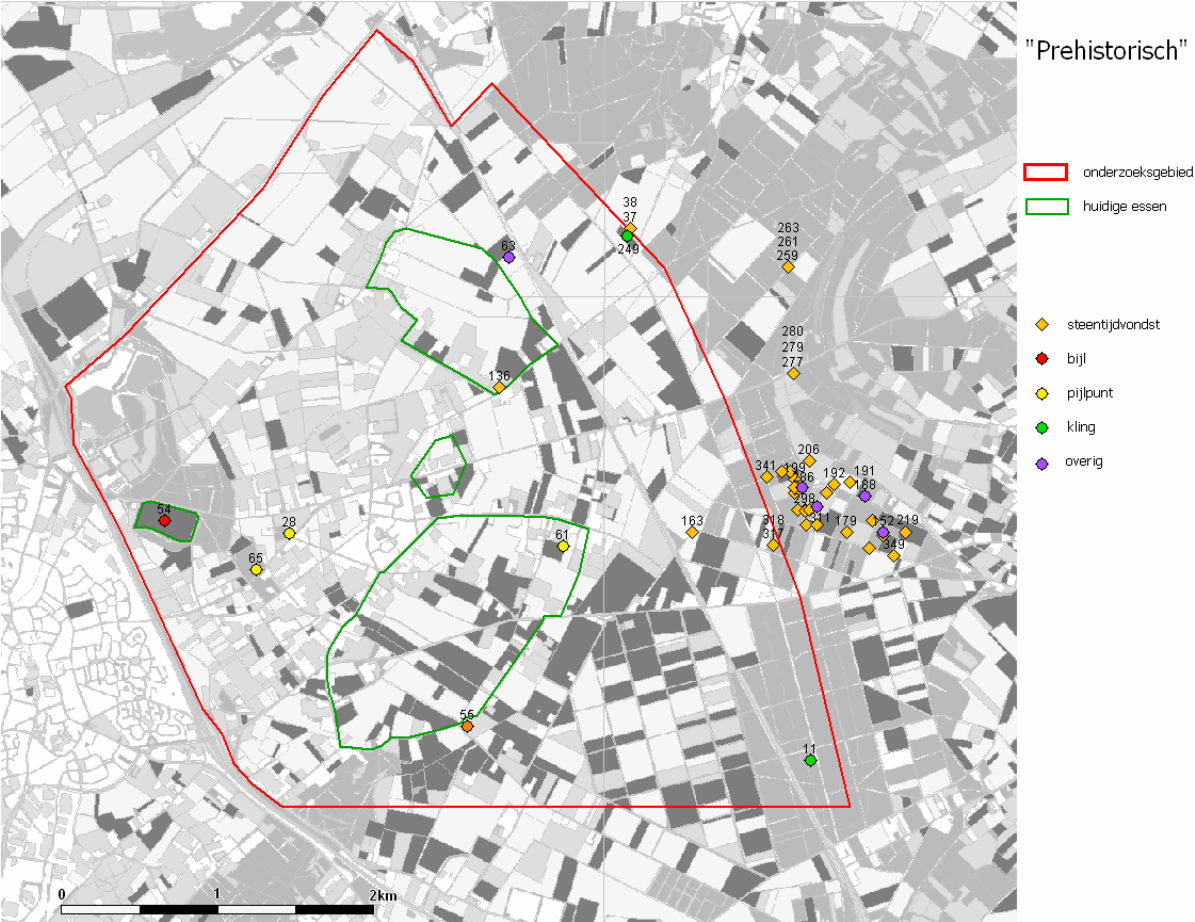
BIJLAGE 10

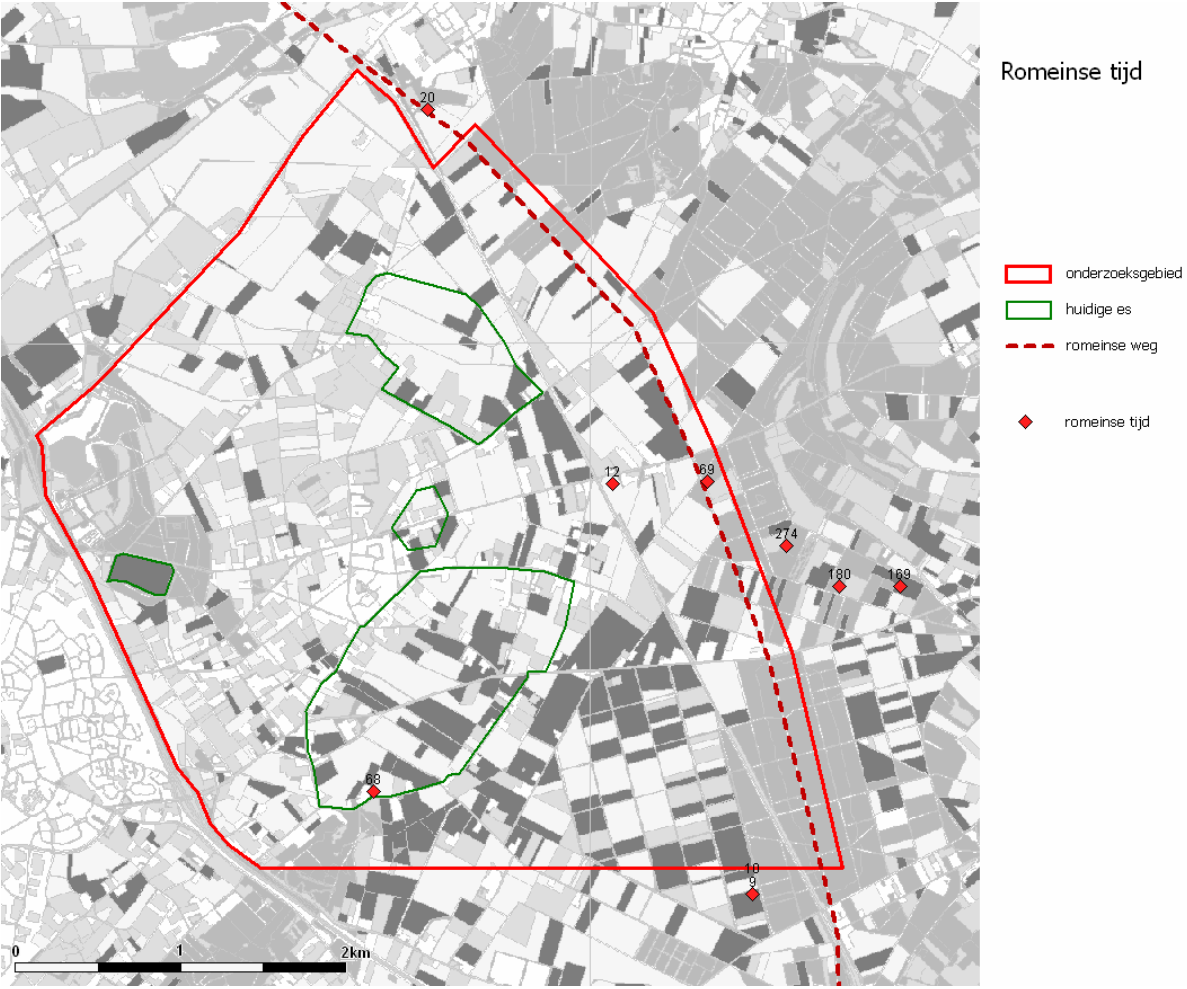
BIJLAGE 11

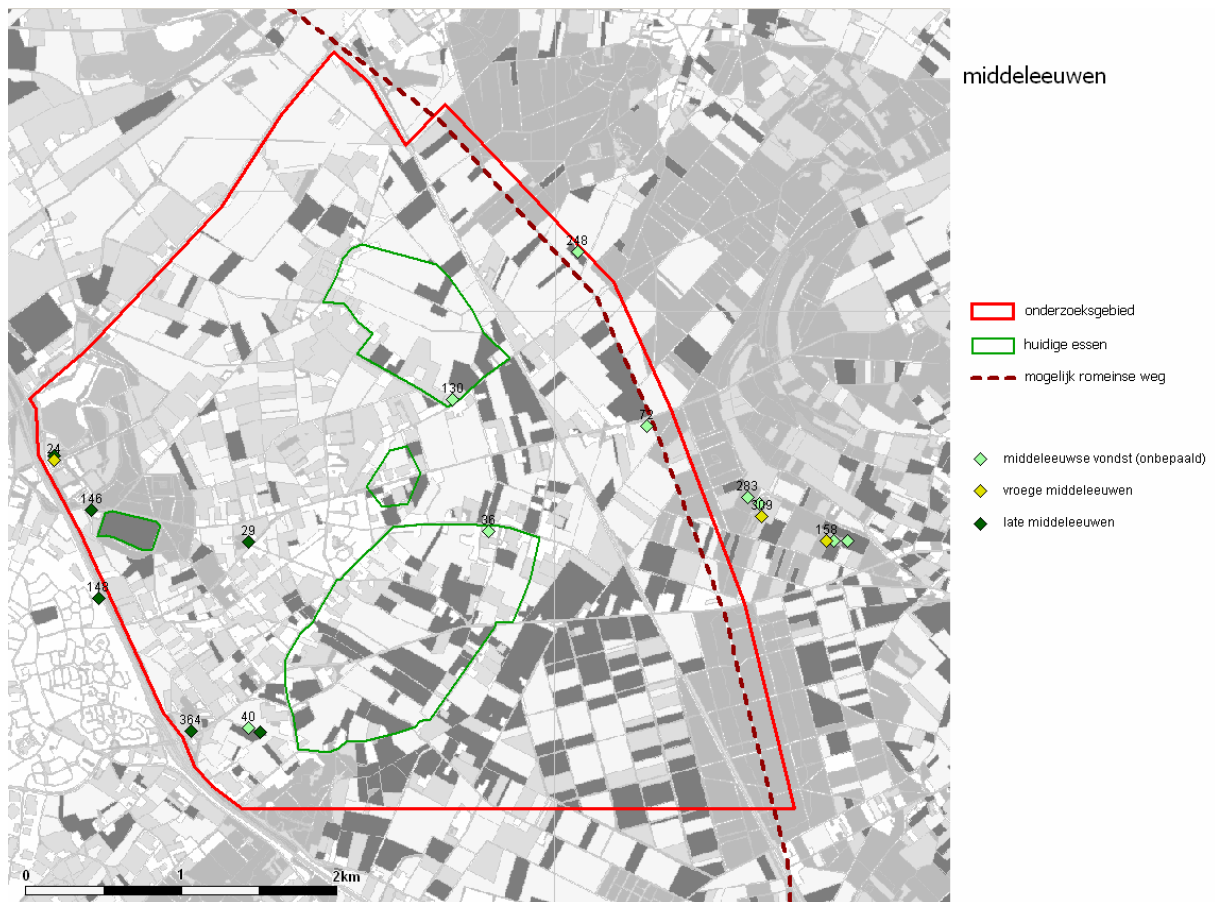
BIJLAGE 12

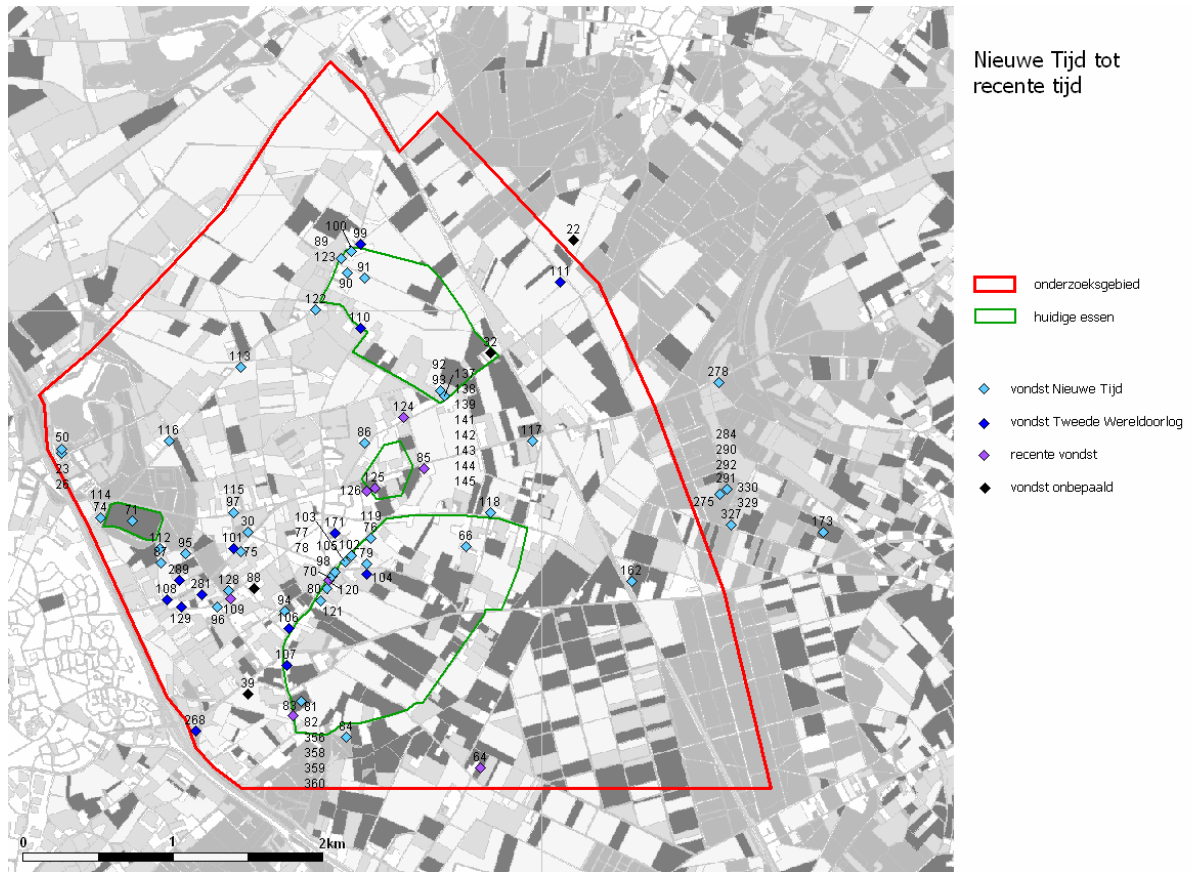
BIJLAGE 13

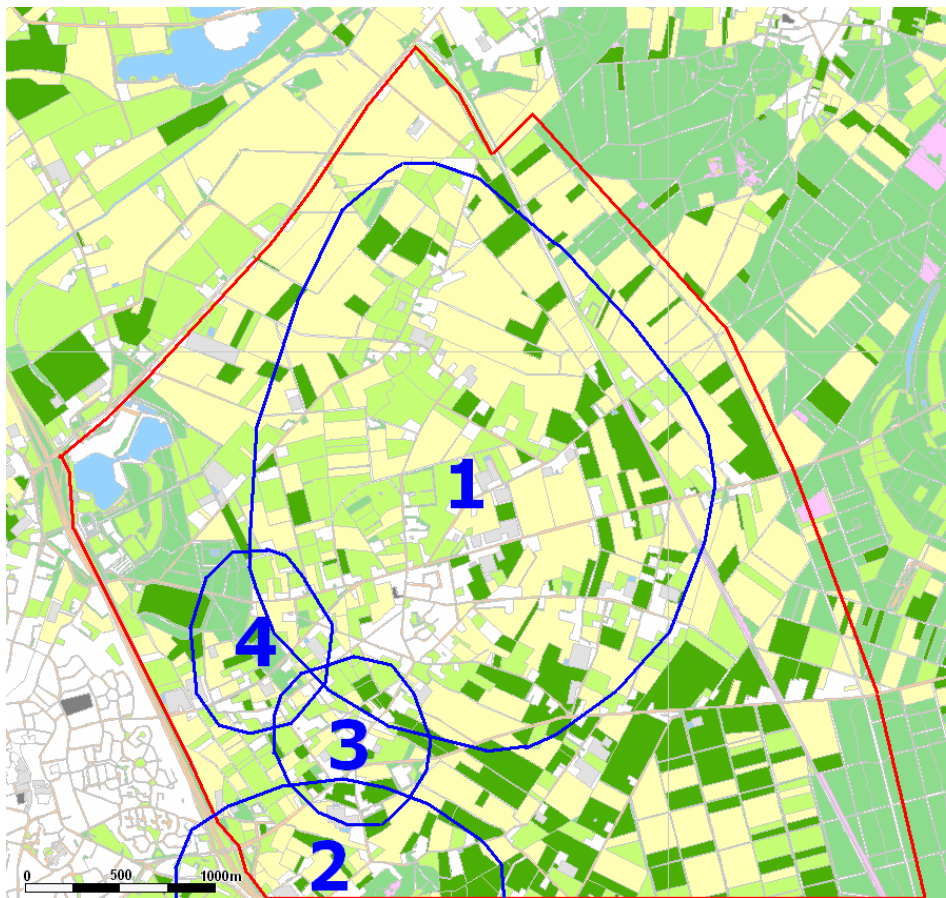
BIJLAGE 14

BIJLAGE 15

BIJLAGE 16

Bombardementen:

- 1 : 7 augustus 1942
6 bommen
- 2 : 7 september 1942
200 brandbommen
- 3 : 2 oktober 1942
400 brandbommen
- 4 : 9 april 1943
60 brandbommen
100 fosforbommen